

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΕ΄.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1950

ΑΡ. 185

ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Τέτοια ώρα ό μπάρμπα Νίκος ποτίζει τὸ περιβόλι
κι' ἐγὼ γυρίζω στὴν ἀγορὴ ἀσφαλτο
κυλώντας μὲ τὸ ἀνθρωποποτάμι.

Ἡ Ἀντριάνα του ταγίζει στὴν ποδιά της τὰ κατοικίδια,
Ἡ γρηά Ἀργυρώ, ἡ γειτόνισσα, ἀνάβει τὸ λύχνο...
Τέτοια ώρα τὰ ξαδέρφια του ποτίζουν τὸν ἐλαιῶνα,
κάτω ἀπ' τὸν Παρνασσό,
τέτοια ώρα οἱ χωριάτες μου πᾶνε περίπατο στὴν Κασταλία
κι' ἐγὼ χαζεύω σκυμμένος σὲ μιά θιτρίνα
περιδιαβάζοντας τὰ σκυθρωπά πρόσωπα,
πού περνοῦν, τίς σπαθάτες κούρσες
τίς γεμάτες χαμόγελο...

Ἐνα παιδί ἀρρωστο θήχει σὲ μιά φτωχογειτονιά.
Οὔτε ἓνα ἄστρο ἀπόψε στὴν κορφή τοῦ βουνοῦ.

Τέτοια ώρα τὸ Ξεροβούμι μου
ἔχει στὸ μέτωπο στραβὰ φορέσει τὸ λειψὸ φεγγάρι.

Ἐνας ἄγγελος μὲ τὰ χέρια του κάρφωσε στὸ στήθος του
τὸ λυρικό ἄστρο, σάν τὸ λουλούδι...

Ἀπάνω στὴν Πέτρα κάθετα ὁ κρύος ὁ ἀνεμος
τινάζοντας τ' ἄγρια τὰ φτερά του.

Ξημερώνει, θραδυάζει στὸ ἀγροτικό μου χωριὸ
κι' οἱ ἀνθρώποι ζοῦν ἀπλοὶ κι' ἡσυχοί, σάν τὰ βόδια.

Οἱ φίλοι μου μὲ περιμένουν τὸ βράδυ
στὸ πληχτικό καφενεῖο τῆς Στοᾶς Ἀρσακείου,
νὰ πᾶμε στὴν ταβέρνα τοῦ Βαρελά.

Τέτοια ώρα ὁ γερο-Θωμᾶς γυρίζει ἀπ' τὸ χτήμα του,
ἀπ' τὴν καλύβα του,
μὲ τὸ ζῶ καὶ τ' ἀσκέρια του...

Πάλι ἡ Λιάκουρα ἀστράφτει μπροστά μου,
Πάλι ὁ γέρο Θωμᾶς μυρίζει φλισκούνια,
οἱ σκληρές χουφτες του χωματλία.

Ὅλη τὴ μέρα σκυμμένος στὴ γῆς
μελετάει τὸ συναξάρι τοῦ Θεοῦ,
πού ἔπλασε τὸν ἀνθρώπο καὶ τὰ σκουλίκια.

Σὲ κοίταξα κατάματα, Ταῦγετε!

Μὲ κέρασες μὲ τὴν αἰσιοδοξία τῆς αὐγῆς,

πόχεις στὸ ἀρρενωπό σου μέτωπο,
σάν ἐκεῖνη πού ἔπαιρνε δουλεύοντας
ἀπ' τὴν περήφανη ματιά του ὁ μπάρμπα Νίκος.

Κι' ἐγὼ τώρα γυρίζω, ξέχασα γιατί γυρίζω,
μέσα στοὺς πολύβοους δρόμους τῆς πολιτείας,
πού ἡ ἀγυρτεία εἶναι ἡ μόνη θρησκεία καὶ χαρά.

Ἡ μάνα μου αὐτὴ τὴν ὥρα,
 δίπλα στὸ τζάκι, γνέθει ἀτέλειωτα τὸ μαλλί
 τῆς ὑπομονῆς, ἀποκαμωμένη ἀπ' τὸ ἀνθρώπινο δράμα.
 Ὅσο φωτίζει ὁ λύχνος θὰ πλέκει,
 κι' ἄς σφυρίζει ὁ ὄλεθρος,
 κι' ἄς θρηνοῦν τὰ πεινασμένα χωριά...
 Θὰ μουρμουρίζουν τὰ χεῖλια τῆς προσευχῆ στὴν εἰρήνη..

ΙΣΚΙΟΣ ΠΡΙΝΑΡΗΣ

ΠΕΝΘΙΜΟ ΙΝΤΕΡΜΕΤΖΟ

Δὲν ἔπρεπε νάρθοῦνε αὐτὲς οἱ μέρες,
 Δὲν ἔπρεπε νάρθοῦν...

Ὠγυγία, ἦρθαν σύγνεφα—ἀχνοὶ ἀπὸ τὶς χῶρες τοῦ βορρᾶ,
 Ἀπὸ τοῦ τροπικοῦ, καῦμοί, τὴν πύρινη καρδιά—
 Καὶ στὴν κορφὴ τῆς στέγης μας ἀράξαν πολλὲς μέρες,
 Πολλὲς μέρες καὶ πολλοὺς μῆνες
 Καὶ κλάψανε, καὶ κλάψανε...

Βροχὴ, ἀνεμόδαρμα, μολπὴ.
 Οἱ μέρες μὲ τὸν οὐρανὸ τῶν παιδικῶν ματιῶν
 Γι' ἀγύριστα κινήσανε ταξίδια ἀλαργινά,
 Καὶ στὸ νερὸ μὲ τὰ στεγνά πιγίγκανε τὰ χεῖλη οἱ διψασμένοι,
 Μεσ' στὸ νερὸ ποὺ φέραν ἀπὸ μακρὰ ξόρκια καὶ λιτανεῖες,
 Μεσ' στὸ νερὸ ποὺ στά Ὠγυγία σύγνεφα εἶπε ὁ Θεὸς νὰ ρίξουν.
 Κι' ὕστερα ἦρθε ὁ ἄνεμος !
 Κι' ὕστερα μίλησε ὁ ἄνεμος.

Μάνα, μανούλα, τὰ κυπαρίσσια πόνεσαν!
 Μάνα, μανούλα, τὰ κυπαρίσσια μάτωσαν,
 Τὰ κυπαρίσσια, ποὺ δὲν κάνουν τίποτε,
 Τὰ κυπαρίσσια, ποὺ ψιθυρίζουνε δειλά σὲ φεγγαρόλουστες θραυδὲς
 Στὰ κοιμητήρια παραμύθια...
 Κι' ἄνεμος ποὺ μάτωσε τὰ κυπαρίσσια
 Κι' ἄνεμος ποὺ μάδησε τὶς ἀπονήρευτες τὶς παπαροῦνες,
 Στὸν κάμπο τὸν πλατῦ,
 Καὶ ποὺ γαμπρὸ σὲ Ναϊάδων τὸ πλευρὸ στόλισε
 Τὸ παλληκάρι τὸ ξανθὸ, στὸν πόντο τὸ βαθύ,
 Τὸ ρόδο, Καλὴ μου, μάδησε, ποὺ στὴν καρδιά μας φύτρωσε.
 Τὸ ρόδο, Καλὴ μου, μάδησε, ποὺ τὸ πρωτομυρίασε.
 Στὸ δρόμο ἀδράχνοντας τὰ πέταλά του ἔρανε,
 Βαρειὰ ἀργοψέλοντας τὸν ἐπιτάφιο τῶν ζνείρων,
 Στὸ λασπωμένο δρόμο,
 Νὰ τὰ πατήσουνε οἱ ἄνθρωποι,
 Οἱ ἄνθρωποι μὲ τὰ λερά ποδάρια.

Κι' ὕστερα σὺ πῶς ἔφυγες μεσ' στὴ θολὴ τὴν ὥρα
 Καὶ χάθηκες μεσ' στὴ θροχὴ καὶ τὸ μακρὸ τὸ δρόμο,
 Ἔτσι ὅπως ἦρθες στὸ ἀχνὸ πρελοῦντιο τῆς μέρας...

Μακρὰ τράθηξες, ψηλά στοῦ Γαλαξία τὴ χώρα
 Ἀστέρι, ἴσκιος νὰ γενεῖς, νὰ σελαγίζεις καῦμὸς
 Στὸν οὐρανὸ τῆς σκέψης,
 Μουντὰ νὰ θάψεις τὰ νερά τὰ γαλανὰ τῆς λίμνης....

Α. ΠΑΣΤΕΛΛΑΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

Δ Υ Ο Ε Π Ο Χ Ε Σ

Κάθε φορά, πού τὸ Φθινόπωρο σαρώνει μ' αἰφνίδιες ριπές τις ριγηλές δεντροστοιχίες καὶ στρώνει τοὺς κήπους μὲ χρυσὰ ξερόφυλλα, ἢ σκέψη μου γυρίζει νοσταλγικά στοὺς ποιητές τῆς περασμένης ἐποχῆς, τοὺς μελαγχολικοὺς βάρδους, πού πέρασαν τὴ ζωὴ τους τραγουδώντας ἐγκαταλελειμμένα πάρκα, χαμένες εὐτυχίες κι' ἔρωτες πεισιθάνατους, τοὺς ρωμαντικοὺς τροβαδούρους, πού ἐπλάσαν τὴν ὠχρὰν καὶ ἐξαυλωμένην ἀπὸ τὴν θλίψιν φίλην τῶν «μὲ εἴκοσι φθινόπωρα, μὲ ἄνοιξιν καμμιάν».

Ἦταν ἀκόμη τότε ὁ ρυθμὸς τῆς ζωῆς βραδύς καὶ ἤρεμος. Οἱ ἄνθρωποι αὐστηροί, ἀλλὰ βέβαιοι γιὰ τὶς ἰδέες τους. Τὸ κάθε τι ἰσοζυγιασμένο καὶ τακτοποιημένο: φρονήματα, σκέψεις, αἰσθήματα, ὄνειρα... Καμμιὰ ἀδημονία καὶ καμμιὰ σπουδή! "Ὅλα περνοῦσαν εὐλογημένα κάτω ἀπ' τὴ σκέπη τοῦ Θεοῦ, πού στέλλει ἀδιάκριτα στὸν κόσμον του τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ, τὴ χαρὰ καὶ τὸν πόνον, τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατον. Κι' οἱ ἄνθρωποι εὕρισκαν τότε τὸν καιρὸ νὰ ὀνειροπολῆσουν καὶ νὰ νοσταλγήσουν, ν' ἀθροίσουν σὲ μιὰ χορδὴ τὴ συγκίνηση τοῦ παρελθόντος καὶ τὴν προσδοκία τοῦ μέλλοντος καὶ νὰ κρούσουν τὴ χορδὴν αὐτὴ μὲ πάθος, ἀλλὰ καὶ ἀξιοπρέπεια, μὲ ἔξαρση, ἀλλὰ καὶ γαλήνη. Κι' ἦταν πολὺ φυσικὸ ὁ τόνος τῆς μελωδίας τους νάναί πιὸ πολὺ μελαγχολικὸς παρὰ χαρούμενος, γιὰτὶ ξέρανε καλὰ πόσο εὐτυχισμένοι ἦταν, καταλάβαιναν πλέρια πόσο μεγάλο ἀγαθὸ εἶναι γι' αὐτοὺς ἡ ζωὴ κι' ἐνιωσαν ἐπομένως πόσο μεγάλη εἶναι ἡ δυστυχία τῆς στέρησός του. Ἡ μελαγχολία τῆς ποιήσῆς τους — κι' ἄς εἶναι ὀξύμωρον αὐτὸ πού θὰ πῶ — ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὸ μέτρο τῆς εὐτυχίας τους! Ἀπὸ τὸν πιὸ περήφανον καὶ σπουδαῖον ἴσα μὲ τὸν πιὸ ταπεινὸν κι' ἄσημον, ὅλοι τους εἶχαν συνυφασμένο στὴν ψυχὴ τους τὸ δροσερὸ αἶσθημα τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς γαλήνης, μὲ τὸ βουδὸ φόβον τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐκμηδένισῆς. (Κι' εἶναι γνωστὸ πὼς πιὸ πολὺ φοβοῦνται καὶ λυποῦνται γιὰ τὸ θάνατον ἐκεῖνοι, πού ἔχουν ἀπ' αὐτὸν νὰ χάσουν περισσότερα). Γι' αὐτὸ κ' ἡ μελαγχολία τους δὲν ἔχει τίποτε τὸ θάναυσον, τὸ τραχὺ, τὸ βίαιον. Εἶναι ἤρεμη, συγκρατημένη, εὐγενική· πλημμυρισμένη ἀπὸ τὸ ἄρωμα τῆς ψυχῆς τους, ἐμποτισμένη ἀπὸ τὴν ποιότητά καὶ τὸ πνεῦμα τῆς μελαγχολίας τοῦ Φθινόπωρου. Ὑποφέρουν μὲ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπο πού ὑποφέρει κι' ἡ Φύση, ὅταν ὕστερα ἀπὸ μιὰ γόνιμη καὶ πολὺκαρπη ἐποχὴ νιώθει τὸν ἑαυτὸ τῆς ν' ἀπογυμνώνεται λίγο-λίγον καὶ νὰ βυθίζεται στὸ ζόφον τοῦ Χειμῶνα. Ἄν δὲν προηγεῖτο ἡ καρποφορία κι' ὁ πλοῦτος τοῦ Θέρους, ἡ γυνώτης τοῦ Χειμῶνα, στὴν ὁποῖαν ὀδηγεῖ τὸ Φθινόπωρον, θάτανε σίγουρα λιγώτερον αἰσθητὴ καὶ πολὺ διαφορετικὰ τὰ συναισθήματα πού θὰ ἐνέπνευε. Γιὰτὶ ἀπαράλλακτα, ὅπως ἡ μελαγχολία τῆς ρωμαντικῆς ἐκείνης γενεᾶς μᾶς δίδει τὸ μέτρο τῆς εὐτυχίας τῆς, ἔτσι κι' ἡ μελαγχολία τοῦ Φθινόπωρου μᾶς δίδει τὸ μέτρο τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ Θέρους. Ὅποιοι δὲν ἐνιωσαν τὴ θλίψιν τοῦ πρώτου, σίγουρα δὲ θὰ δοκίμασε τὴ χαρὰ τοῦ τελευταίου.

Εὐτυχισμένη ἐποχὴ! Ὁ ἄνθρωπος πίστευε ἀκόμη στὸν προορισμὸ του. Ἐνιωθε τὸν ἑαυτὸ του σὰν τὸ μεγαλύτερον ἀγαθὸ τῆς δημιουργίας καὶ σέβονταν τὶς πανάρχαιες ἠθικὰς ἀξίες πού εἶχε καθιερώσει μιὰ μακρὰ ἱστορικὴ παράδοση. Ὅλα ἦταν σοφὰ ἰσορροπημένα γύρω του κι' ἐντὸς του. Ἡ ζωὴ δὲν εἶχε γίνεαι ἀκόμη γι' αὐτὸν ἀγωνία· τὸ παρελθὸν δὲν εἶχε μεταβληθῆ σὲ περιττὸν βάρος καὶ τὸ μέλλον δὲν ἐπεκρέματο σὺν ἄγχος πάνω ἀπ' τὴν ψυχὴ του. Μποροῦσε ἀκόμη τότε μὲ τὴν ἴδιαν εὐθέρειαν νὰ ἐπιστρέφει στὸ παρελθὸν καὶ νὰ ταξιδεύει στὸ μέλλον, νὰ κινεῖται ἐλεύθερα στὸ φυσικὸ χωρὸ πού τὸν περιστοιχίζε καὶ νὰ αἰσθητοποιεῖ τὶς ὕλικες καὶ τὶς πνευματικὰς ὁμορφίες, ὅπου τὶς εὕρισκε, χωρὶς φόβον, χωρὶς ἀγωνία, χωρὶς προκατάληψη.

Πόσο διαφορετικά είναι τὰ πράματα σήμερα... "Έχει έπιταχυνθῆ τόσο πολὺ ὁ ρυθμὸς τῆς ζωῆς μας πού δὲν προφταίνομε νὰ ρίζουμε κὰν μιὰ ματιὰ σ' αὐτὰ πού πέρασαν καὶ νὰ κάνουμε ὄνειρα γιὰ αὐτὰ πού θάρτουν. Μὰς πνίγει διορκῶς ἡ ἀγωνία τοῦ σήμερα, μέσα στὴν ὁποίαν ἐκμηδενίζονται ὅλα τὰ ἄλλα. Τὰ αἰσθήματα κατάντησαν γιὰ τοὺς περισσότερους περιττὴ πολυτέλεια καὶ τὸ ὄνειρο ἀμαρτία. Ἡ μελαγχολία μας ἔχασε τὴν παλιὰ τῆς εὐγένεια κι' ἔχει μεταβληθῆ σὲ κατάθλιψη καὶ ἄγχος. Ἡ χαρὰ μας ἔγινε κι' αὐτὴ σπασμωδική, γιομάτη ἀπότομες ἐκρήξεις, κι' οἱ ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς μας ταραγμένες, βίαιες, σὰν τοὺς ρυθμοὺς τῆς μοντέρνας μουσικῆς. Ποιὸς ἔχει καιρὸ σήμερα νὰ σταθῆ μπροστὰ στὴν ποίηση τῶν μικρῶν πραγμάτων. Ἄλοίμονο! Ἡ ἐποχὴ μας εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν μεγάλων (!), πού μὲς τὸ στρόβιλό τους παρασύρουν τὴν ἰσορροπία τῆς ζωῆς μας, κλονίζουν τὶς πεποιθήσεις μας κι' ἀλλοιώνουν ἀνεπανόρθωτα τὴν ἰδιοσυγκρασία μας. Πολὺ λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι πού ἐξακολουθοῦνε ἀκόμη νὰ πιστεύουν, πῶς γιὰ τὴ Φύση δὲν ὑπάρχουν μεγάλα καὶ μικρά· πῶς ὅλα γιὰ αὐτὴν εἶναι ὅμοια· πῶς ἡ ἁρμονία στηρίζεται πάνω στὴν ὀρθὴν ἐκτίμηση ὅλων τῶν παραγόντων τῆς ζωῆς καὶ πῶς δὲν μπορούμε νὰ ὑποτιμούμε τὸν ἕνα ἀπ' αὐτοὺς, χωρὶς νὰ ζημιώνουμε τοὺς ἄλλους. Γιατὸ κι' ἡ ἐποχὴ μας εἶναι τόσο ἀντιποιητικὴ, κι' ἡ γενεὰ μας, παρ' ὅλες τὶς ἐπιτευξεις καὶ τὶς προόδους τῆς Ἐπιστήμης, γίνεται ὁλοένα καὶ πιὸ ἀνήσυχη καὶ πιὸ δυστυχισμένη.

Σήμερα τὰ πρωτοβρόχια περνοῦν ἀπαρατήρητα· ὁ χρυσὸς τῶν φύλλων πού πέφτουν, ἔχασε τὴ λάμψη καὶ τὴν ἀξία του· τὰ φλογισμένα φθινοπωρινὰ ἡλιοβασιλέματα δὲν βρίσκουν ἀπήχηση στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων· τὰ ρόδα καὶ τὰ χρυσάνθεμα τοῦ Ὀκτωβρίου ἀπασχολοῦν περισσότερο τοὺς κηπουροὺς παρὰ τοὺς ποιητῆς. Τὸ Φθινόπωρο ἔπαυσε πιά νὰναι πηγὴ συγκίνησης καὶ ποιητικῆς δημιουργίας. «Ἀπέθανε, χλωμὸν καὶ ὠραῖον», μαζί μὲ κείνους πού τὸ ἀγάπησαν καὶ τὸ τραγούδησαν...

"Ἄς μὴ νομισθῆ, ὅπωςδῆποτε, πῶς γράφοντας αὐτὰ γινόμεθα ἀπολογητῆς μιᾶς ὀρισμένης χρονικῆς περιόδου ἢ μιᾶς εἰδικῆς ποιητικῆς σχολῆς. Κανένας δὲν ἀρνεῖται, πῶς ὅλες οἱ ἱστορικὲς ἐποχὲς ἔχουν τὰ ἐλαττώματα κι' ὅλες οἱ ποιητικὲς σχολὲς τὶς ἀδυναμίες τους. (Κι' ὁ ρωμαντισμὸς — πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσουμε — εἶχε πολλὰς ἀδυναμίες). Ἡ ἐξέλιξη κι' ἡ μεταβολὴ εἶναι βασικὰ κι' ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῆς ζωῆς. Μὰ μ' ὅλη τὴν «καθυστέρηση» καὶ μ' ὅλες τὶς «ἐλλείψεις» τῆς ἡ ἐποχῆς ἐκείνῃ εἶχε δυὸ στοιχεῖα πού δὲν ἔχει καθόλου ἢ δική μας ἐποχὴ : εἶχε τὴν ἰσορροπία καὶ τὴν εὐγένεια.

Κι' αὐτὰ τὰ δυὸ στοιχεῖα, προπάντων τὸ δεύτερο, ἦρθε πάλι μὲ τὰ πρωτοβρόχια, τὰ χρώματα καὶ τὰ χρυσάνθεμά του νὰ μὰς θυμίσει τὸ Φθινόπωρο, ἡ ὦρα, πού οἱ ρωμαντικοὶ ποιητῆς συνέδεσαν τόσο πολὺ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ πνεῦμα τους...

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Ο ΕΥΦΟΡΙΩΝ Ἡ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Πολλοὶ ἔχουν διαβάσει κ' ἔχουν ἀκούσει γιὰ τὸ «Φάουστ», τὸ περίφημο ἔργο τοῦ Γκαίτε, ὀλίγοι δὲ εἶχαν τὴν περιέργεια νὰ προχωρήσουν καὶ νὰ διαβάσουν τὴ συνέχειά του, τὸ «Δεύτερο Φάουστ» ἢ «Ἑλένη», ὅπως πραγματικὰ ἐπιγράφεται. Εἶν' ἓνα ἔργο συμβολικὸ μὲ ἔντονη ἀπόκλιση πρὸς τὴν ἀλληγορία, ἐπεὶ οἱ ἰδέες, ποὺ ἀντιπροσωπεύονται, εἶναι ἐντελῶς σαφεῖς : ὁ Φάουστ ἀντιπροσωπεύει τὸ φεουδαρχικὸ, μεσαιωνικὸ, δυτικὸ πολιτισμὸ ἢ Ἑλένη τοῦ Μεβελάου, ποὺ ἔγινε γυναῖκα του, τὴν ἀπόλυτη ἰδέα τοῦ Ὁραίου καὶ εἰδικώτερα τὴν ἰδέα τοῦ κλασσικῆ ὥραιου.

Ὅταν στερεώθηκε ὁ θρόνος τους στὴν «Ἀρκαδία», ἀφήνουν τὸ παλάτι τους καὶ πηγαίνουν νὰ χαροῦν τὴν ἀγάπη ἔξω, στὴν ἐλεύθερη φύση. Ἀπὸ τὴ συναναστροφή αὐτὴ γεννιέται ἓνα ἀγόρι πανέμορφο, ὁ Εὐφορίων.

Ὁ Εὐφορίων μεγάλωσε καὶ ἔγινε ἓνα ὥραϊο καὶ ζωηρὸ παιδί. Μιά μερὰ, σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς δεινρωμένους βραχότοπους τῆς Ἀρκαδίας θρῖσκονται ἡ Ἑλένη, ὁ Φάουστ καὶ τὸ παιδί τους. Ἀρκετὲς κοπέλλες τοὺς συνοδεύουν καὶ ἡ μαγικὴ Φόρκινα. Ὁ Εὐφορίων τραγουδαί :

Ἀναέρυζει, ὡς τραγουδά,
μέσα σας χαρὰ μεγάλη
κι' ὅπως ρυθμικὰ πηδάω,
στοργικὰ ἢ καρδιά σας πάλλει.

Καὶ τῶρ' ἀφήστε με
πεῖα νὰ πηδάω,
στάπειροδιάστημα
ψηλὰ νὰ πάω
ἀκατανίκητη
μὲ σπρώχνει ὄρμη.

Ὁ Φάουστ τοῦ παραγγέλλει νὰ εἶναι φρόνιμος, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀπαντᾷ :

Στὴ γῆ νὰ κάθουμαι
δὲ μπορῶ χάμου'
τὰ χέρι' ἀφήστε μου
καὶ τὰ μαλλιά μου
καὶ τὰ ρουχάκια μου!
Τὰ ὀρίζω ἐγὼ!.....

Ἡ Ἑλένη φοβᾶται ὅτι, ἂν ὁ μικρὸς Εὐφορίων πάθει κάτι θά σπάσει τὴν τρίδιπλη ἔνωσή τους. Καὶ ὁ χορὸς προαισθάνεται ἤδη ὅτι σὲ λίγο αὐτὴ ἢ ἔνωσὶ θά λυθεῖ.

Ὁ Εὐφορίων, τὸ ἀκράτητο παιδί, χώνεται ἀνάμεσα στὶς κοπέλλες καὶ τὶς σέρνει στὸ χορὸ. Ὁ χορὸς εἶναι πολὺ θορυβώδικος, γιὰτὶ κινεῖται ζωηρὰ ἢ νιότη. Ὁ Εὐφορίων, ζουρλὸς, ἀπάγει τότε ἓνα κορίτσι στὴν ἀγκαλιά του. Ἐπειτα, τοὺς ἐγκαταλείπει ὅλους καὶ φεύγει ψηλὰ στοὺς βράχους. Ἡ Ἑλένη καὶ ὁ Φάουστ τρομάζουν, ἀλαλιάζουν. Ὁ Εὐφορίων φωνάζει :

Ὅλο πιδ ψηλὰ νὰ πηγαῖνω πρέπει,
πιδ μακριὰ τὸ μάτι μου νὰ ἐλέπει...

Τὰ κορίτσια τὸν ἀνακαλοῦν στὴ γαλήνη καὶ ἥσυχη ἀπόλαυση τῆς ζωῆς, αὐτὸς ζητάει ὅλο τὰ πιδ ψηλὰ καὶ τὰ πιδ ἐπικίνδυνα καὶ ἀπαντᾷ :

Μέρες εἰρήνης ὄνειρεύεστε,
ὅποιος τ' ἀρέσει ἄς ζεῖ μὲ τὰ ὄνειρά του!

καὶ ὁ νοῦς του φέρεται

στὸ πνεμα τὸ ἱερό,
ποῦ ὑποταγὴ δὲν ζαίρει.

Ὁ χορὸς τῶν κοριτσιῶν τότε συνεπαρμένος ἀναφωνεῖ :

ὦ, ποίηση ἱερή,
ἀνέβα, ἀνέβα στὸν αἰθέρα.
Λάμπε, τὸ πιδ ὄμορφο ἄστρο ἐσύ,
μακριὰ κι' ὅλο πιδ περὰ!

Καὶ ὁ Φάουστ μὲ τὴν Ἑλένη συμπληρώνουν :

Στὴ ζωὴ μόλις ἀνοιξες τὰ μάτια,
μόλις τοῦ ἡλίου σοῦ γέλασε τὸ φῶς,
ἀπ' τοῦ ἱλιγγου ποθεῖς τὰ σκαλοπάτια
στὸν πόνο νὰ ριχτῆς ὀρμητικά.
Ὡστ' ἐμᾶς
μᾶς ξεχνᾶς.

Ἦταν ὄνειρο ὁ πρόσχαρος δεσμός ;

Ἄ Οὐφορίων ἀπαντᾷ :

Τὸ πέλαγο ἢ βροντὴ τὸ ἀνασταστεύει.
Εἶν' ἱερὴ
ἐντολὴ
ὁ θάνατος· αὐτὸ ὁ καθείς τὸ ξαίρει...
"ὦ, πρέπει, πρέπει· ἀφήστε με
νὰ πῶω πετώντας πέρα ἐκεῖ!

Τὸ ὥραϊο παιδί ἀπὸ ψηλά γκρεμίζεται. Ἄλλὰ τὸ σῶμα του ἐξαφανίζεται, ἕνας φωτιστέφανος ἀνεβαίνει στὸν οὐρανό. Στὴ γῆ μένει ὁ χιτώνας, τὸ ἱμάτιο καὶ ἡ λύρα του.

Τότε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς γενικῆς σιωπῆς ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ Οὐφορίωνα :

Μὲς στὴν ἐρμιά, τὴ σκοτεινιά
μανούλα, μόνο μὴ μ' ἀφήσεις...

Ἔτσι γίνεται τὸ πρῶτο ρῆγμα στὴν τριπλῆ ἔνωση. Ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ ρομαντικοῦ πρὸς τὸ κλασσικό—τοῦ Φάουστ πρὸς τὴν Ἐλένη—εἶχε γεννηθῆ ὁ Οὐφορίων, ἡ νεώτερη ποίηση. Ἄλλὰ ἡ ἔνωση αὕτη ἦταν κάτι προσωρινό. Δὲ θὰ εἶχε διάρκεια. Μὲ τὸν Οὐφορίωνα φαίνεται ὁ Γκαίτε εὐνοοῦσε τὴν ποιητικὴ προσφορά τοῦ Μπαίρον. Ὅμως δὲν ὑποψιάσθηκε, ὅτι ὁ πραγματικὸς Οὐφορίων ἦταν αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Γκαίτε, στὸν ὅποιο πραγματοποιήθηκε ὁ μοναδικὸς γάμος τοῦ κλασσικοῦ καὶ τοῦ ρομαντικοῦ πνεύματος.

Ὁ Οὐφορίων, γενικώτερα, εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ποίησης. Σὰν αὐτόν, ἡ ποίηση εἶναι ἕνα παντοῖνὸ παιδί. Ὁ ποιητὴς εἶναι παντοῖνὰ νέος, παιδικός, δομένος στὴ χαρὰ, στὴ λυτρωτικὴ ἀπόλαυση τοῦ φαινομένου τῆς ζωῆς. Εἶναι ὄλο κίνηση καὶ ρυθμὸς καὶ ζωντάνια. Δὲ μπορεῖ νὰ βαδίσει ποτέ μὲ βαρὺ καὶ πεζὸ βῆμα πάνω στὴ γῆ. Σὰν τὸ παιδί, ὁ ποιητὴς τὰ βλέπει ὅλα νέα, μὲ τὴ νέα καρδιά του, πού ἄλλοι δυνατὰ ἀπὸ τὸν παλμὸ τῶν πραγμάτων καὶ τὰ χαιρετὰ ὅλα καὶ τὰ τραγουδεῖ. Καὶ τὰ ἔμψυχα καὶ τὰ ἄψυχα. Ὅλα ἔχουν νὰ τοῦ ποῦν κάτι, ὅλα ψιθυρίζουν σ' αὐτόν τὸ μυστικὸ τους. Τίποτε δὲν ὑπάρχει παλιωμένο γιὰ τὸν ποιητὴ καὶ τὸ παιδί. Ὅτι ὑπάρχει εἶναι καινούργιο. Γιατὶ καινούργια μόνο ἀντιλαμβάνεται, πρωτοῖδωτα καὶ πρωτακουστα ἡ ματιά του, καὶ ἡ ἀκοή του. Ἐνα τιποτένιο χαλίκι στὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ποιητῆ ἔχει τόση σημασία, ἔχει τόση ἀξία, λείει τόσα στὴν ψυχὴ του, ὅσα καὶ ὁ παπυρὸς ἢ ἡ μαμὰ παραμυθένια. Ἄν ὁ ποιητὴς δὲν ἀγαπήσει ἔτσι τὸν κόσμο, δὲν τὸν θαυμάσει, δὲν τὸν ἀγναντέψει σὰ γιὰ πρώτη φορὰ, δὲν εἶναι νὰ ὀνομασθεῖ ποιητὴς. Ὅλα τὰ πράγματα γιὰ τὸν ποιητὴ καὶ τὸ παιδί εἶναι ἀντικείμενα ἀγάπης. Τὰ βλέπει, τὰ ἀγκαλιάζει, ἔπειτα ἀπομακρύνεται καὶ ἀρχίζει νὰ χορεύει γύρω τους σὰν πρωτόγονος. Τὸ παιδί χορεύει μὲ τὰ πόδια, ὁ ποιητὴς χορεύει μὲ τοὺς ρυθμούς.

Ἄλλὰ ὁ Οὐφορίων εἶναι ἀκόμα τὸ σύμβολο εἰδικὰ τῆς ποίησης, ὅπως ὁ Γκαίτε τὴν ἀντιλαμβάνεται. Τὰ λόγια τοῦ Οὐφορίωνα δὲν εἶναι ἀπλοὶ δείκτες τῶν φυσικῶν ὀρμῶν του, ἀλλὰ περιέχουν ἕνα βαθύτερο νόημα. Καὶ ἀπ' ὅλα τὰ λόγια του δύο εἶναι οἱ χαρακτηριστικώτεροι στίχοι:

"Ὅλο πὼ ψηλὰ νὰ πηγαίνω πρέπει,
πὼ μακριὰ τὸ μάτι μου νὰ βλέπει...

Εἶναι στίχοι μνημειώδεις, πού κλείουν μέσα τους τὸν ἀσταμάτητο πόθο τοῦ ἀνθρώπου νὰ ξεπεράσει τὸ ἀτομικὸ καὶ τὸ πρόσκαιρο καὶ νὰ βαδίσει πρὸς ὅ, τι πάει ἐκεῖ ψηλὰ ἢ ἐκεῖ στὰ βάθη. Ὁ Γκαίτε εἶναι ὁ προφήτης ἐνός ν ε ο υ ἀ ν θ ρ ῶ π ο υ, πού θὰ ξεπεράσει τὸ γῆινο ἐαυτοῦ, θὰ ἀποβάλει κάθε ταπεινὸ καὶ συρμένο στὴ γῆ καὶ θὰ γίνεῖ ἀ ν ὠ τ ε ρ ο ς ἀ ν θ ρ ῶ π ο ς.

Ὁ Οὐφορίων δὲν συνιστᾷ μιὰ ἀφηρημένη στατικὴ ἔννοια. Εἶναι μιὰ ἔννοια—δύναμη, ἔννοια—κίνηση. Κλεῖ ἕνα π ὅ θ ο , ὁ ὁποῖος δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ, νὰ ἀκινήθη, νὰ ἡσυχάσει. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ πόθος πρὸς τὰ ψηλὰ καὶ πρὸς τὰ βαθιά δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πραγματοποιηθεῖ ποτέ. Γιατί, ἂν πραγματοποιηθεῖ, δὲ θὰ ὑπάρχει πειά. Ὁ Οὐφορίων θέλησε ν' ἀνεβῆ ὅσο γίνεται πὼ ψηλὰ. Ἄλλ' ἀπὸ κεῖ γκρεμίσθηκε καὶ πέθανε. Ἀτενίζουμε καὶ θαυμάζουμε αὕτη τὴν τάση τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀποκτήσει φτερά, τὰ ὅποια ὅμως δὲ θὰ τὰποκτήσει ποτέ. Καὶ γεμάτοι θαυμασμό γιὰ τὴν τόλμη τοῦ ἰδανικοῦ, πού σβῆνει καὶ ἐξαντλεῖται ὅταν περάσει κάποια ὄρια θεμιτὰ στὸν ἄνθρωπο, χειροκροτοῦμε τὴν πράξη, ἐνῶ λυπούμαστε γιὰ τὸ γεγονός τοῦ θανάτου.

"Ἐπесе, ἀπὸ ψηλὰ ὅμως ἔπесе....

ΠΕΤΡΟΣ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ

“ΜΗ ΜΕ ΛΗΣΜΟΝΕΙ”

«Κι' ήταν ή ήχώ τῶν περασμένων πού κυλοῦσε στίς φλέβες μου, κι' ἔφερνε σ' αὐτιά μου δυό παιδικές κρουτάλλινες φωνές, πού τραγουδοῦσαν τίς θάλασσες, τὰ παλάτια, τοὺς θασιειάδες...».

ΕΛ.—ΒΑΜ.

—Τί τάδειασες ὅλα ἐδῶ πάνω ; Τί σ' ἔπιασε ἀπόψε ; (“Ἐνα χαμόγελο προσορμίζεται στὰ χεῖλιν του). Νάταν τώρα κάπου ἐδῶ κρυμμένη ἡ γυναίκα σου καί νά σ' ἔβλεπε, πού σκαλίζεις ἔτσι τὸ συρτάρι της...

—'Ιδέα σου! Σέ θεβαιῶ πῶς δὲ θά μιλοῦσε καθόλου... Ἐίναι ἕνας περίεργος τύπος γυναικας. “Ἄκου γιὰ νά καταλάβεις: “Ἦξερε ὅτι εἶχα ἐρωμένη. Κατὰ διαβολικὴ σύμπτωση ἔτυχε νά με δεῖ καί μαζί της, κι' ὠστόσο δὲ με ρώτησε τίποτε, οὔτε μοῦπε ποτέ λέξη· ἔκανε πῶς δὲν καταλάβαινε... Κι' ἐνῶ θά περίμενε κανεὶς ν' ἀντιδράσει ἀντίστοιχα κι' αὐτὴ, ἀπεναντίας ἦταν πάντα σοβαρὴ καί μετρημένη μ' ὅλους, μ' ὅλο πού γνωρίζομεθα μὲ τὸσον κόσμον. Δὲ θυμάμαι ποτέ νά μ' ἐξέθεσε ἢ καί ἀπλῶς νά μ' ἔθιξε μὲ κανένα λόγο ἄπρεπο ἢ καμμιά πράξη ἐπιπόλαιη.

Τὰ χέρια του, ἀσυναίσθητα σχεδόν, κολυμποῦν μὲς τ' ἀσιδέρωτα παλιὰ χαρτιά. Πότε-πότε παίρνει στὸ χέρι καμμιά παλιὰ φωτογραφία καί τὴν ἀκινήτῃ μπρὸς στὰ ὄνειροπολημένα μάτια του.

“Ὁ ἄλλος, ὁ φίλος του, τὸν κοιτᾷ, περιεργάζεται τίς κινήσεις του καί δείχνει ἀπορία.

Καλὰ! Πάντως εἶναι περίεργο μιὰ γυναίκα λογικὴ καί μετρημένη, ὅπως τὴν περιγράφεις τοῦλάχιστο, νά τὸ ρίξει ἐπὶ τὴν μορφὴν μέχρι τρέλλας...

—Μὰ σοῦ ἐξήγησα, νομίζω. “Ὅταν ἀρρώστησε ὁ Παῦλος μας, ἀρρώστησε κι' αὐτὴ, ἀπ' τὴν ὑπερβολικὴ ἀγάπη πού τοῦχε. “Ὅταν ἀνέβαινε ὁ πυρετός του, ἀνέβαινε καί ὁ δικός της, κι' ὅταν ἐκεῖνος πέθανε, τότε κι' αὐτὴ ἔπαθε μιὰ τέτοια νευρική κρίση, πού κόντεψε νά τὴ στείλῳ σὲ ψυχιατρεῖο. Ἦταν σχεδόν τρελλή. Μὲ μιὰς ἑδομάδας ἀρρώστεια εἶχε καταντήσει ράκος σωστό. Πίστεψα σχεδόν, ὅτι δὲ θά ζοῦσε. Μετὰ συνήλθε κάπως, γιὰ λίγο. “Ὑστερα ὁμῶς πάλι χειροτέρευε, καί ἐπὶ ἕνα μεγάλο διάστημα δὲν ἔτρωγε, δὲ μιλοῦσε, τὰ βράδια δὲν κοιμόταν, ἔκλαιε διαρκῶς, συχνὰ ἀπέφευγε νά με πλησιάσει, κι' εἶχε γενικὰ ἀπελπιστῆ. Σὰν νά μὴν ὑπῆρχε πιά τίποτε στὸν κόσμο γι'αυτὴν. Δὲν ἤθελε οὔτε ν' ἀκούσει τίποτε. “Ὅλα τὴν ἄφηναν ἀσυγκίνητη. Μετὰ, κρυφὰ στὴν ἀρχή, ζήτησε τὴ λησμονιά ἐπὶ τὴν μορφὴν, κι' ὕστερα πιά...

Ἡ φωνὴ του ἔσβησε σιγὰ μὰ σταθερά, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν γυρνᾷμε ἀργὰ τὸ κουμπὶ τῆς ἐντάσεως στὸ ραδιόφωνο κι' ἐλαττώνουμε ἢ σκοτώνουμε τὴ φωνὴ τοῦ ὀμιλητῆ.

—Τόση ἀγάπη σ' ἕνα παιδί, παρατήρησε δὺς πιστα σχεδόν ὁ φίλος. (Μερικὰ δευτερόλεπτα σιωπῆς χόρεψαν ἐπίμονα μὲς σ' τὸ κενὸ πού ἄφησε ἡ φράση τοῦ φίλου). Δὲ μοῦ λές, συνέχισε, αὐτὴ εἶναι πού γνώρισες στὴν ἐξοχή ; Ἡ «μελαγχολικὴ φιλενάδα», πού μοῦγραφες στὸ τελευταῖο γράμμα ; Ἡ μήπως ἦταν κείνη ἡ προκάτοχος τῆς καρδιάς σου ; Ἄπὸ τότε, χρόνια πιά εἶχες νά μου γράψεις, κι' εἶναι ἐπόμενο νάμαι ἀκατατόπιστος στίς τελευταῖες κατακτήσεις σου...

—Ναί, αὐτὴ εἶναι ἡ «μελαγχολικὴ φίλη» (βρίσκει μιὰ φωτογραφία της καί τὸ τὴ δείχνει). Ἦταν ἀνέκαθεν ἔτσι θλιμμένη· εἶναι ἡ τελευταία της φωτογραφία. Στὴν ἀρχὴ κάναμε κατὰ μικροεκδρομές, περιπάτους νυχτερινούς, πότε-πότε διασκεδάσαμε ἔξω τὰ βράδια, παρακολοθοῦσαμε κάθε καλὸ θεατρικὸ ἔργο... Φαινόταν τόσο εὐχαριστημένη... Μὰ ὄρες-ὄρες πάλι ἦταν ἀφηρημένη κι' ὄνειροπολοῦσε, σὰν νά μὴν εἶχε βρεῖ σὲ μένα τὸν ἄνδρα πού ἐπιθυμοῦσε...

—Ὅα ἤθελα πολὺ νὰ τὴν εἶχα γνωρίσει αὐτὴν τὴν γυναίκα. Ἀποτελεῖ ἕναν πρωτότυπο ρωμαντικὸ τύπο...

—Ρωμαντικὸ ; “Ὅχι ! Φαινόταν ἴσως ὠστόσο ρωμαντικὴ δὲν ἦταν, εἶμαι πολὺ βέβαιος γι' αὐτό. Δὲν ἦταν ἡ γυναίκα πού ἀγνοοῦσε τὰ γύρω της γιὰ νά παραδοθῆ σὲ παράλογα φανταστικὰ πετάγματα. Ἦταν πιο καλὰ ἀπὸ μένα κατασταλαγμένη ἐπὶ τὴ ζωῆ. Πατοῦσε, πιο σταθερὰ ἀπὸ μένα, τὸ πόδι της στὸ χῶμα· ἦταν προσγειωμένη. Ἦταν τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ τίς ἄλλες γυναῖκες καί πάντα τόσο καλὴ μαζί μου, πού, δὲν τ' ἀρνοῦμαι, ὅτι τίς πιο εὐτυχισμένες ὄρες τίς πέρασα μαζί της, στίς ἀρχές τῆς γνωριμίας μας. Ἰσως ἄλλες νά μ' ἀγάπησαν περισσότερο, μὰ αὐτὴ εἶχε, πῶς νά σοῦ πῶ, μιὰ μεγάλη ψυχικὴ δύναμη, ἰδιότυπη, σαγηνευτικὴ προσωπικότητα. Ἀργότερα

ὄμως, ὅταν ἔγινε μητέρα, ἄλλαξε πολύ· ὅλη ἡ φροντίδα, ἡ σκέψη κι' ἡ ἔγνοια τῆς ἦσαν πιά στὸ παιδί. Καὶ δὲν περιωρίζετο μονάχα στὶς φροντίδες μιᾶς μητέρας· αὐτὴ ἔπαιζε μαζί του, τὸ διασκέδαζε... "Ὅταν ἄρχισε ἐκεῖνον νὰ περπατᾷ καὶ νὰ τρέχει, χαλούσαν μαζί τὸν κόσμο μὲ τὰ ξεφωνητά. Τὰ κνηνηγὰ μὲ τὰ κρυφτά, μέσ' τὸ σπίτι δὲν εἶχαν τέλος... "Ὅταν ἄρχισε νὰ καταλαβαίνει, ἔκανε ὥρες δλόκληρες γιὰ νὰ τοῦ λέει παραμύθια κι' ἱστορίες... "Ὅταν δὲ μεγάλωσε ἀρκετὰ ὡς πέρυσι, βγαίνουν μαζί τ' ἀπόδρομο καὶ πηγαιναν στὸ πάρκο μὲ τὸ συντριβάνι καὶ μὲ τὸ μεγάλο ψεύτικο κανόνι, πούταν ἡ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση τοῦ Παύλου νὰ κάβεται στὸ σκουριασμένο ἀπ' τὴν πολυκαιρία στόμιό του. Πηγαιναν στὴ λίμνη μὲ τὶς νεροχελῶνες, στὴν ἀκροθαλασσίαν, καὶ παντοῦ ὅπου ἤθελε ἐκεῖνος. Εἶχε γίνει καὶ αὐτὴ μαζί του ἕνα παιδί μικρό.

—Μὰ ὅλα αὐτὰ δὲν ἀνήκουν σ' ἕνα ρωμαντικό τύπο ;

—Αὐτά; "Ὁλ' αὐτὰ ἦσαν καὶ σὲ μένα ἀνεξήγητα, πάντως ἐγὼ τὸσα χρόνια δὲν τὴν ξέρω ρωμαντική... Κάποιο μυστήριο κρύβει μέσα τῆς αὐτὴ ἡ γυναίκα. Ἀφοῦ καὶ τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνὴ τὸ γέλιο ἔλειπε ἀπ' τὰ χεῖλη τῆς. Κάποτε ὅταν ἔμπαινα ἀπτόμα στὴν κἀμαρὰ τῆς, σὲ ὥρα πού δὲ μὲ περίμενε, τὴν εὗρισκα θλιμμένη καὶ μελαγχολική. Μάλιστα κι' ὁ Παῦλος μας μοῦ εἶπε μιὰ μέρα, πὼς συχνὰ ὅταν τελείωνε τὰ παραμύθια τῆς, τὸν κοίταζε, τὸν κοίταζε ἀλλοιῶτικα, περιέργως, στὰ μάτια, τοῦ χαίδευε ἀφηρημένη τὰ μαλλιά, τοῦ φιλοῦσε τὸ πρόσωπο καὶ τὴν ἔπιαναν τὰ κλάματα, ὅταν τὸν φιλοῦσε. Ὁ Παῦλος μας ἦταν ἕνα χαριτωμένο παιδάκι καὶ μ' ἀγαποῦσε πολύ, μὰ ἐγὼ νομίζω πὼς δὲν τ' ἀγάπησα ποτὲ ὅσο θάπρεπε. "Ἴσως, γιατί τ' ἀγαποῦσε κείνη πολύ. "Ἴσως, πάλι, γιατί δὲ μοῦ δόθηκε ἀρκετὸς καιρὸς...

Μερικὰ ἐπίμονα δευτερόλεπτα σιωπῆς ἀναστήθηκαν καὶ κατακύλησαν μὲ τὰ μικρὰ χορευτικά τους ρυθμικὰ ποδαράκια στὸ κενὸ τοῦ δωματίου, περιμένοντας τὸ θανάτο τους ἀπ' τ' ἀνοιγμα ἐνὸς στόματος.

Ὁ ἕνας, ὁ ὄρθιος, ἐκεῖνος πού τὴ γυναίκα του τὴ φιλοξενοῦσε τὸ ψυχιατρεῖο, περιεργάζεται μὲ περιέργεια μιὰ θαλασσιὰ δεσμίδα, καὶ μετὰ, ἀφήνοντάς τιν κοινὰ στὸ φίλο του :

—Νά, πάρε, ρίξε μιὰ ματιὰ σ' αὐτό. Εἶναι ἕνα παλῆθὸ διήγημά τῆς. Μοῦ τῶχει δείξει τότε πού πρωτογνωριστήκαμε. Τὸ θυμάμαι ἀρκετὰ καλά, μόλο πού δὲν τὸ ξαναδιάβασα ποτέ. "Ἐγραφε γιὰ κάποιο φοιτητικὸ ζευγάρι, γιὰ τρέλλες, γιὰ φιλία, γιὰ ξενύχτια, γιὰ κάποιο νέο πού θάφευγε μακριά...

Ὁ ἄλλος τὸ παίρνει μ' ἐνδιαφέρον κι' ἀρχίζει νὰ διαβάζει.

Ἀγκαλιασμένες φιλενάδες ἡ Σιγὴ κι' ἡ Ἀκινησία μῆταν σιγὰ κι' ἀθόρυβα ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο καὶ, μικροσκοπικὲς ὅπως ἦταν, προχώρησαν πρὸς τὸ τραπέζι. Ἐκεῖ στάθηκαν. Μετὰ χωρίστηκαν. Ἡ Σιγὴ πῆγε στὸν ὄρθιο, ἡ Ἀκινησία στὸν καθισμένο, πού ἀκόμη διάβαζε. Ὁ ὄρθιος μὲ τ' ἀεικίνητα κι' εὐλύγιστα δάκτυλα εἰρωνεύεται καὶ περιγελά τὴν Ἀκινησία, τὴν προσωρινὴ φίλη τοῦ καθισμένου. Τὴν περιπαίζει καὶ τὴν περιγελά ἐπικλητικὰ ἔτσι καθὼς δακτυλοτυραννᾷ τὰ χαρτιά τοῦ συρταριοῦ. Ξεδιπλώνει τὶς τσακισμένες κόλλες μ' ἐπιμονή.

Μὲ ἀπάθεια ψυχροῦ ἀνατόμου ἀφήνει τὰ χέρια καὶ τὰ μάτια του νὰ περιπλανῶνται καὶ νὰ παραβιάζουν τὶς πιὸ κρυφὲς κι' αἰθέρεις πτυχὲς τῆς ψυχῆς τῆς ἄρρωστης, τώρα, γυναικας, τὰ λυρικά ξεσκαπτάματά τῆς στὸ χαρτί, κι' ὅλα τὰ στιγματίζει, κι' ὅλα τὰ διαφθερίζει μὲ τὸ περίεργο φιλόπομπο βλέμμα, βλέμμα ἀλλόκοτου ζηλιάρη καὶ πλεονέκτη συζύγου. "Ὅλα τὰ περιεργάζεται, ὅλα τὰ μετακινεῖ, ὅλα τὰ ξετρυπώνει. Μὰ στὸ τέλος ἡ Ἀκινησία δὲν ἄντεξε πιά στὰ περιγεῖλια τῶν δακτύλων του, τινάχτηκε, πήδησε ἀπτόμα καὶ τυλίχτηκε μὲ λύσσα στὸ χέρι τοῦ ὄρθιο, εὐθὺς μόλις ἀντίκρουσε κείνος μιὰ ἀναποδογυρισμένη φωτογραφία. Τ' ἄγγισμά τῆς τὸν κερσύνωσε κι' ἔμεινε σὰν ἀπολιθωμένος. Τὰ μάτια του ἦταν στυλωμένα, μ' ἕνα ἐντατικό γυάλινο βλέμμα στὰ λίγα γράμματα, τὰ ὁμοφωροαγαγμένα στὴν πλάτη τῆς φωτογραφίας : « Vergiss nicht das 'vergiss mein nicht' ».

Πιὸ κάτω, δεξιῶτερα, ἕνα δυσανάγνωστο κάπως Paul κι' ἀκόμη πιὸ κάτω Berlin, 3.XI.38...

"Ἦξερε γερμανικά καὶ κατάλαβε τὴ φράση καὶ στήριξε πάνω τῆς μιὰ ὑπόνοια· στήριξε πάνω τῆς μιὰ ὑπόνοια καὶ διαισθάνθηκε τὴν ὑπαρξὴ τοῦ τρίτου· διαισθάνθηκε τὴν ὑπαρξὴ τοῦ τρίτου, κι' ἔνοιωσε ἐν' ἀπτόμο κλωνισμό... Ὡστόσο, μ' ὀρμη φιλήδονου, ἀπερίσκεπτο, ἀπτόμομο ἔραστοῦ, γυρνᾷ μὲ βία, πρόσωπο μὲ πρόσωπο τὴ φωτογραφία καί... (μὲ ἀστραπὴ μέσ' στὴν ἄβυσσο, μιὰ δροντὴ μέσ' στὰ

χάη...) κι' αντίκρύζει τὰ χαρακτηριστικά τοῦ μικροῦ πεθαμένου παιδιοῦ του, σ' ἕνα νεαρό περίπου 25 ἐτῶν...

Μέσ' στοῦ δειλιὰ δειλά, σιγὰ-σιγὰ, ἀπ' τ' ἀέρινο ἀνοιχτό παράθυρο, ἀθόρυβα μπαίνει διακριτικά μιὰ ὀλόκληρη λιτανεία ἀπὸ λυπημένα κορίτσια. Πρῶτῃ ἡ Ἰγυφία (αὐτὴ ἀπὸ καιρὸ εἶχε τρυπήσει καὶ τρυπώσει στὰ μάτια του), μετὰ ἡ Ἰγυφία (αὐτὴ μπῆκε βαθειὰ στὴν ψυχὴ). Πιὸ ὕστερα ἡ Λύπη, ἡ Ζήλεια, ἡ Ταραχὴ, κι' ἄλλες, κι' ἄλλες, κι' ἄλλες, ὅλες μαυροφόρες, ὅλες διστακτικές, ὅλες σιωπηλές, μετὰ ἡ Ταπεινώση κι' ἡ Ντροπὴ (αὐτὲς σκοπέυσαν καὶ τὸν πλήγωσαν στὸ λεπτότερο σημεῖον τῆς ὑπαρξῆς του : στὸ «ἐγὼ» του), μετὰ κι' ἄλλες, κι' ἄλλες, καὶ στὸ τέλος ἡ Ζάλη κι' ἡ Μέθη τὸν ἐπίασαν ἀπ' τοὺς ἀγκῶνες, τοῦ προκάλεσαν μερικὰ ἀνώμαλα θήματα πρὸς τὰ πίσω καὶ τὸν ξάπλωσαν ἐξαντλημένο σὲ μιὰ πολυθρόνα...

Ὁ φίλος του, τελειώνοντας τὸ διάβασμα : —Καλοῦσικο διηγημάκι. Ἄρκετὰ ἀπ' τὰ πειράγματά τους εἶναι ἐξυπνα, ὁ διάλογος ζωηρός, κι' ἐκεῖ, ὅταν ἀποφασίζει πᾶν νὰ τοῦ δοθῇ, εἶναι ζωντανός καὶ πρωτότυπος καὶ γενικά ὡς σύνολο ἄρκετὰ καλὸ. Πρὸ παντός μ' ἄρεσε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ποὺ παρουσιάζονται ἄρκετὰ δυνατὲς οἱ ἀπέψεις τῆς... (Τώρα τὰ μάτια του δειλύνονται πάλι στὸ διηγηματὶ σκοπέουν, κι' ἀμέσως ἀρχίζει τὸ στόμα σὰ μυδραλιοβόλο νὰ σκοτώνει ἕνα-ἕνα ὅλα τ' ἀκόλουθα γράμματα τοῦ διηγήματός της...).

«...Ἰσως ζωῆ, κι' ἀνθρώπινο νόμοι νὰ μὴ μᾶς ἐνώσουν ποτὲ πιά. Νοιώθ' ὡστόσο πιότερο στὶς φλέβες μου τὴ φύση καὶ τοὺς δικούς της νόμους... Παῦλο, δὲν εἶμ' ἕνα κορίτσι ἐπιτόλαιο ποὺ τῶστειλεν ἡ ἡδονὴ στὴν ἀγκαλιὰ σου ἀπόψε.

»Νοιώθω καλὰ τὶς συνέπειες : μὰ μιὰ φωνὴ ἐσώτερη μοῦ λέει πὼς εἶσαι μόνον σὺ γιὰ τίς δικές μου ἰδιότητες πλάσμενος στὴ γῆ, πὼς μόνον ἐσὺ εἶσαι μιὰ ὑπαρξὴ καὶ μιὰ δυναμικότητα ὅμοια κι' ἀντίθετη ἀπ' τὴ δική μου.

»Ἀκούω τὴν ὑπαγόρευση τῆς φύσης καὶ τῆς ἀγάπης, τᾶλλα ἐπίμονα τὰ λησιμονῶ. (Μὲ πολλὴ νοσταλγία:) Παῦλο... ἕνα ἐνθῦμο θέλω ἀπὸ σένα, παντοτεινό... Αὔριο σὲ χάνω, καὶ μαζὶ, τὰ πάντα' σφίξε με, σφίξε με πολὺ...»

Ἐδῶ ὁ φίλος σταματᾷ τὴν ἀνάγνωση, κι' ἐξακολουθεῖ τὶς κρίσεις του :

—Πιστεύω ὅμως νὰ συμφωνεῖς κι' ἐσὺ πὼς στὸ τέλος ὅταν φεύγει γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ ἐκεῖνος καὶ τῆς χαρίζει μέσ' στὶς πτυχές ἐνὸς βιβλίου ἕνα «μὴ μὲ λησιμονεῖ» γίνεται κάπως ρομαντικὸ. Πάντως εἶναι καλογραμμμένο καὶ καθὼς σοῦ εἶπα, τὸ σύνολον κατορθώνει νὰ συγκινεῖ. Μόνον ποὺ σὲ πολλὰ σημεῖα εἶναι ἀπίθανο κάπως. Ἔ, τί λές; σὰν ψεύτικο δὲ μοιάζει.

Μὰ ὁ ἄλλος ἦταν ἀδύνατο ν' ἀπαντήσει. Ἡ Σιωπὴ τὸν εἶχε φυμώσει, ἡ Ἀκινήσια τὸν εἶχε δέσει. Εἶναι ἀλήθεια, βέβαια, πὼς ἀπ' τὸ θόρυβο τοῦ μυδραλιοβόλου ὅλες οἱ εὐλύγιστες μαυροφορεμένες κοπελιές, ἀναπνέοντας τρόμο, εἶχαν ἐξαφανιστῆ μέσ' στὴν ντουλάπα. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν ὅμως ἄλλαξαν ἐκεῖ μέσα τὰ φουσανάκια τους, ἀμήτηκαν ζωηρὰ χρώματα ἱριδένια, ἀπ' τίς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου δανεισμένα, καὶ ξαναγυροῦν τώρα εὐθυμες καὶ ξέγνοιαστες, τραγουδώντας εἰρωνικά. Τώρα βγαίνουν ἀπ' τὴν κλειδαρότρυπα κι' οἱ καθαλιέροι. Νά, τώρα πιάνονται χέχι μὲ χέρι μὲ τίς ντάμες τους κι' ἀρχίζουν νὰ χορεύουν.

Ἡ Ζήλεια στροβιλίζεται μὲ τὸ Φθόνον, ἡ Λύπη μὲ τὸν Πόνον, ἡ Ταραχὴ μὲ τὸ Φόβον, ἡ Ὀργὴ μὲ τὸ Θυμὸ, κι' ἄλλες, κι' ἄλλες, γυρνοῦν, γυρνοῦν, χορεύουν, στροβιλίζονται πάνω στὸ τραπέζι, γυρνᾶ καὶ τὸ τραπέζι, γίνεται μιὰ μεγάλη μαυροκόκκινη ρολίνα, ρολίνα ποὺ δαιμονίζει σὰ δίνη, ρολίνα ποὺ γυρνᾶ, γυρνᾶ-γυρνᾶ, κι' ὕστερα σταματᾷ. Τὸ φτερό δείχνει τὸν ἀριθμὸ ὁ ὁποῖος κέρδισε' μὰ ἀντὶ ἀριθμὸ γράφει: Vergiss nicht das «vergiss mein nicht».

Ἔνας ἀέρας ἀπότομος, ἕνας στρόβιλος, κι' ἀρχίζει πάλι νὰ στριφογυρνᾷ ἡ ρολίνα. Ὁ ἀλλοτινὸς σύζυγος, τώρα πιά ρολινοπαίχτης μανιακὸς ποὺ χάνει, ἔχει μεγάλη ἀγωνιακὰ μάτια, μὲ ἕνα λευκὸ γύρο, ποὺ καθρεφτίζουν λαίμαργα τὴ ρολίνα. Ὅσοσο δὲν προσέχει, δὲν βλέπει, δὲν ἀκούει. Οἱ ἀναμνήσεις τοῦ διηγήματός της μὲ τοὺς γνωστούς πιά πρωταγωνιστές, ἡ γυναίκα του μὲ τὰ κρυφὰ κλάματα της, μὲ τὴ μελαγχολία, τοὺς ρομαντισμοὺς καὶ τὴν τρέλλα της, ἡ μορφὴν, τὸ «Vergiss mein nicht», τὸ Berlin, τὸ Paul, τὸ 3.XI.38, ἡ φωτογραφία τοῦ ἄλλου, τὸ παιδί τοῦ ἄλλου, ἡ γυναίκα, ποὺ ψυχικὰ ἀνῆκε στὸν ἄλλο, καὶ πάλι οἱ μορφές, τὰ κλάματα, οἱ φωτογραφίες, τὰ ψυχιατρεῖα, ὅλα μαζὶ κάνουν ἕν' ἀλλόκοτο κρᾶμα ποὺ στριφογυρνᾷ διαρκῶς κι' ἐπίμονα μπροστά του. Κι' ὅλ' αὐτὰ μαζὶ ἀποτελοῦν τὴ διαβολικὴ ρολίνα

πού δαιμονίζεται. Νά! Οί στροφές της τώρα πάλι αρχίζουν ν' αραιώνουν... Κοντεύει νά σταματήσει, αυτός όμως κλείνει με πείσμα τὰ μάτια του γιά νά μὴ δεῖ. Ξέρει καλά πὼς τὸ φτερό θά δειξοῦν πάλι ἀμείλιχτα «Vergiss mein nieht».

* * *

Ἡ νύχτα σκότωσε τὶς ἐρινύες, τὶς σκληρόκαρδες ἀλλόκοτες κοπελιές, πού τὸν ρολίνας ἀποπνέει ἐρημιά. Ὁ ἀλλοτινὸς σύζυγος, στὴ βεράντα, παραδίδεται σ' ἀστρινες διαχύσεις.

Ἀφήνει τὶς ἀστροφωτλουσίες νὰ πάλλουν ρυθμικά, στ' ἀχτένιστα σταχτιά μαλλιά του.

Ἡ νύχτα σκότωσε τὶς ἐρινύες, τὶς σκληρόκαρδες ἀλλόκοτες κοπελιές, πού τὸν τυραγνοῦσαν. Ἡ σκέψη του ἔχει εἰρηνέψει. Ἡ μνήμη του ἔχει ξεκαθαρίσει. Ὅλα σιγὰ-σιγὰ ἔφυγαν, ἔλυωσαν, διαλύθηκαν, ἐξαφανίστηκαν. Ἡσυχία. Γαλήνη.

Τὸ μόνο πού σαλεύει ἀκόμη, κάπως ἐπίμονα, εἶναι τὸ διήγημα τὸ παλιὸ πού μιλοῦσε γιά μιὰ κούρσα μὲ κατεβασμένες κουρτίνες, γιά λίγο φῶς, γιά πολλὴ ζεστασιά, γι' ἀγάπη, πρὸ παντὸς γι' ἀγάπη, γιά μιὰ τελευταία ἐκδρομὴ ἔξ' ἀπ' τὴν πόλη, γιά ἐρωτικά κυνηγητὰ μέσ' στὸ δάσος, γιά ἓνα νέο πού θάφευγε, γιά πάντα ἴσως, μακρὰ, καὶ γιά μιὰ νύχτα ὁμορφῆ, πολὺ ὁμορφῆ.

Τὸ διήγημα πού μιλοῦσε γιά μιὰ νύχτα ὁμορφῆ, πού δόθηκεν ὅλα καὶ πού (ἔτσι τέλειωνε τὸ διήγημά της) «περάστηκε μιὰ κλωστή σὲ μιὰ βελόναν πού μπορούσε, μὰ δὲ θέλησε, νὰ σκεφτῆ τὶς συνέπειες...».

Ν. Π. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

Α Φ Ο Σ Ι Ω Σ Η

Στὴ μάνα μου,

Πόσες φορές, μανούλα μου γλυκειά,
ἢ θύμηση μὲ θέρμη σ' ἀγκαλιάζει,
ὅταν οἱ πλῆξες μου βαραίνουν τὴν καρδιά
καὶ τὸ σκοτάδι τῆς ὀδύνης μου τὴ σκιάζει.

Ἡ σκέψη μου μακραίνει καὶ γυρνᾷ
ἐκεῖ πού γνώρισα τὴν πάναγνη στοργή σου:
στὸ προσκεφάλι μου, πού κάποτε σκυφτὴ
νύχτες στεκόσουνα μ' ὀλόρρη τὴν ψυχὴ σου.

Μέσ' τὰ πελάγη μιᾶς ἀρρώστειας τραγικῆς
καὶ στὴν ὀδύνην ἤμουν τότε θουτηγμένος,
πύρινες φλόγες σιγολυῶναν τὸ κορμί,
στοῦ πόνου ὡς ἤμουν τὸ κρεββάτι ξαπλωμένος.

Μοναδική μου συντροφιά, μανούλα ἐσύ,
στὸ προσκεφάλι μου μερόνυχτα γυρμένη,
μὲ τραγικά ἀλλαγμένη τὴ μορφή
καὶ στὰ σκοτάδια τῶν φροντίδων τυλιγμένη!

Καὶ προσπαθοῦσες νὰ μοῦ σῆσεις τὶς φωτιές
καὶ τῆς ἀρρώστειας τὸ καμίνι ἀπὸ βαθειά μου,
χρυσές ἐλπίδες καὶ κουράγιο καὶ χαρὰ
νὰ μπάσεις στὴν πολὺπαθη καρδιά μου!

Γιαυτὸ ποτὲ δὲ θά ξεχάσω τὴ στοργή,
κι' οὔτε, μαννούλα, τὴν ὀλόθερμή σου ἀγκάλη.
Πάντα κλεισμένη θὲ νὰ σ' ἔχω στὴν ψυχὴ
καὶ θὰ λατρεύω τὴν καρδιά σου τὴ μεγάλη...

ΚΥΠΡΟΣ ΤΟΚΑΣ

ΤΟ ΛΑΪΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΩΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΝ ΕΙΔΟΣ

Πάντα μου στάθηκα μιά θερμή απόστολος του διαβάσματος και πολλές φορές προπαγάντισα τὰ καλά του, με τὴν προϋπόθεση, φυσικά, πῶς δὲν πρέπει νὰ μᾶς «ἔλκει ἀπλῶς τὸ ἔντυπο», νὰ διαβάζουμε δηλ. ὅ,τι πέσει στὰ χέρια μας, μὰ νᾶμαστε λιγάκι ἐκλεκτικοὶ καὶ νὰ διαλέγουμε μονάχα ὅ,τι θὰ μᾶς ἀφήκει κάποια ὠφέλεια, κάτι ποῦ θὰ πλουτίσει τὸν πνευματικὸ μᾶς κόσμο. Κι' ὑπάρχουν, εὐτυχῶς, τόσοι μεγάλοι συγγραφεῖς καὶ τόσα ἀληθινὰ ἀριστουργήματα, ποῦ θεωρῶ σήμερα ἐγκληματικὸ, νὰ χάνει κανεὶς τὸν καιρὸ του καὶ νὰ κουράζει τὰ μάτια του, διαβάζοντας ἔργα, ὅχι μονάχα χωρὶς καμμιά φιλολογικὴ ἀξία, μὰ κάποτε τόσο ἀνόητα καὶ ρηχὰ, ποῦ σοῦ προκαλοῦν γέλιο, ἂν ὄχι καὶ οἶχτο γιὰ τὸ δυστυχισμένο ποῦ τάγραψε ἢ μάλλον γιὰ τοὺς δυστυχισμένους ποῦ τὰ διαβάζουν.

Ἡ Λογοτεχνία περιλαμβάνει, ὅπως εἶναι γνωστὸ, πολλὰ εἶδη λόγου, μετὰξὺ τῶν ὁποίων, τὰ δυὸ κυριώτερα εἶναι ἡ Ποίηση κι' ἡ Πεζογραφία. Ἡ Πεζογραφία καθρεφτίζει ἢ μάλλον ἐκφράζει πιστὰ τὴν κοινωνία καὶ τοὺς διάφορους τύπους της, κάποτε μάλιστα προηγείται ἀπ' αὐτοὺς καὶ με' τὶς ὑποβολές της γίνεται πρόδρομος κάθε ἰδανικοῦ. Ἔνα ἀπὸ τὰ εἶδη τῆς πεζογραφίας εἶναι καὶ τὸ Μυθιστόρημα. Ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη μυθιστορήματος: Τὸ φανταστικὸ, τὸ κοινωνικὸ, τὸ ψυχολογικὸ, τὸ φιλοσοφικὸ καὶ τὸ λαϊκὸ ἢ Ρομὰν Φεϊγιετόν, ὅπως τ' ὀνομάζουν οἱ Γάλλοι, καὶ ποῦ ἔμεῖς οἱ Ρωμηοὶ τὸ βαφτίσαμε ἐπιφυλλίδα, ὅταν δημοσιεύεται σὲ ἀτέλειωτες συνέχειες στὶς ἐφημερίδες ἢ τὰ λαϊκὰ περιοδικὰ μας. Τὰ τελευταῖα 30 χρόνια δημιουργήθηκε κι' ἔνα καινούργιο εἶδος, τὸ πολεμικὸ ἢ ἀντιπολεμικὸ μυθιστόρημα.

Στὴ μελέτη αὐτῆ θ' ἀσχληθοῦμε μόνο με' τὸ λαϊκὸ μυθιστόρημα.

* * *

Τὸ λαϊκὸ μυθιστόρημα γεννήθηκε μάλλον ἀπὸ ἐμπορικοὺς λόγους, παρὰ ἀπὸ πνευματικὴς ἀνάγκες, κι' οἱ πρώτοι ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων ποῦ κατέγιναν σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τόγραφον μέρα με' τὴν ἡμέρα, ὅπως δημοσιεύονταν σὲ ἀτέλειωτες συνέχειες στὰ περιοδικὰ καὶ τὶς ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ δὲ συγγραφεῖς του πληρώνονταν με' τὴ γραμμῆ! Εἶναι γνωστὸ πόσο αὐξάνει ἡ πώληση κι' εὐρύνεται ἡ κυκλοφορία μιᾶς ἐφημερίδας κατὰ περιόδους, ὅταν δημοσιεύεται κανένα ἐνδιαφέρον μυθιστόρημα, ἀπ' αὐτὰ ποῦ τραβοῦν τὸ λαϊκὸ κυρίως ἀναγνώστη, ποῦ ψοφᾶ κυριολεκτικὰ γιὰ τέτοιου εἴδους προειπετωῖα ἀναγνώσματα. Κι' εἶναι πραγματικὰ δυστύχημα ποῦ οἱ ἐκδότες κι' οἱ συντάχτες τῶν ἐφημερίδων τοῦ καιροῦ ἐκείνου τὸ κατάλαβαν κι' ἔτσι καλλιεργήθηκε καὶ συνεχίστηκε ἐπὶ χρόνια ἕνα λογοτεχνικὸ — ἄς τὸ ποῦμε — εἶδος, ποῦ θάταν χίλιες φορές προτιμότερο νὰ μὴν ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του στὴν παγκόσμια φιλολογία.

Ἀφοῦ ὅμως, καλὰ ἢ κακὰ, ὑπῆρξε καὶ τροφοδότησε ἐπὶ χρόνια ὄχι μονάχα τοὺς συγγραφεῖς του, ἀλλὰ καὶ χρησίμεψε ἀναπόφευκτα σὰν πνευματικὸ ἐντρύφημα σὲ πολλὲς γενεές, δὲ μπορούμε νὰ τ' ἀγνοήσουμε, ἀλλὰ θὰ προσπαθήσουμε νὰ τ' ἀναλύσουμε σὰν λογοτεχνικὸ εἶδος, θὰ ἐξετάσουμε τὸ στυλ του, τὴ γλώσσά του, τὰ θέματα γύρω ἀπὸ τὰ ὁποῖα περιστρέφεται, τοὺς κτυπητοὺς του τίτλους, τοὺς διάφορους τύπους του, τὴν ψυχολογικὴ του ἀνάλυση, τὶς διεξοδικές του περιγραφές, θὰ δοῦμε τοὺς κλασσικοὺς του συγγραφεῖς καὶ θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἐξηγήσουμε τὴ μεγάλη ἔλξη τῶν λαϊκῶν κυρίως τάξεων σ' αὐτό:

Νὰ μιᾶ ἐξήγηση, ποῦ δὲ μοῦ φαίνεται καὶ πολὺ ἀπίθανη: Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ξεχασμένοι ἀπὸ τὶς μεγάλες χαρὲς, ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὶς μεγάλες λύπες, ὑπάρξεις ἀδειανές — ἂν μορῶ νὰ ἐκφραστῶ ἔτσι — ἀπὸ ἐξαιρετικὰ γεγονότα καὶ μεγάλες συγκινήσεις: Ἔνας ἐμποροῦπάλληλος, ἕνας μικρο-εισοδηματίας, μιὰ ραφτοῦλα, μιὰ πωλήτρια... Οἰκονομικὲς φροντίδες, μικροκαυγάδες με' τοὺς γειτόνους, ἐπαγγελματικὲς σκοτούρες κι' ἀναπόφευκτα πένθη, δὲν μπορούν νὰ διακόψουν τὴ μονοτονία καὶ δὲ μεγαλύνουν διόλου τὸν ὀρίζοντα τῆς ζωῆς τους! Κι' ὅμως, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν μιὰ ψυχῆ, ἔχουν ἐπιθυμίες, πλάθουν ὄνειρα!... Παιδιὰ ἀκόμη, ἔχουν διαβάσει τὰ μυθιστορήματα τοῦ Ξαβιέ Ντὲ Μοντεπέν, τοῦ Πουσσὸν Ντὲ Τερράιγ ἢ τοῦ Δουμά (πατρός). Πρὶν περάσουν ὅλη τους τὴ ζωὴ στὸν ἴδιο δρόμο, στὸ ἴδιο μαζαγί, πεθύμησαν νὰ διατρέξουν τὸν κόσμο, νὰ κάνουν ἀνακαλύψεις, ἀπαγωγές! Εἶναι μερικὸι ποῦ διακατέχονται ἀπὸ ἱπποτικὰ αἰσθήματα, θέλουν νὰ ὑπερασπιστοῦν τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν τιμῆ.

"Άλλοι, πάλι, μπορεί να τρέφουν Δονκιχωτικά αισθήματα, θέλουν να ζήσουν έπικίντανα. 'Αλοίμονο! 'Η πραγματικότητα φαλίδισε τὰ φερά τῆς φαντασίας τους. Οἱ περιστάσεις δὲν ἦταν εὐνοϊκές, δὲν τοὺς βοήθησαν. Θέλουν ἀγάπες καὶ θουρούς, ἐγκλήματα κι' ἐκδικήσεις, ἠρωϊσμούς, σκοτεινὲς μηχανορραφίες κι' ἵπποτικές ἀφοσιώσεις. Τὸ ἀτυνομικὸ δελτίο, ποὺ διαβάζουν καθημερινὰ στὴν ἐφημερίδα, δὲν τοὺς ἀρκεῖ. Τοὺς χρειάζεται κάτι ἄλλο.

"Ὅταν, ὅπως εἴπαμε, οἱ διευθυντὲς κι' οἱ συντάκτες τῶν ἐφημερίδων ἐνωίσαν αὐτὲς τὶς ἀλήθειες, γεννήθηκε τὸ λαϊκὸ μυθιστόρημα.

* * *

"Ὅ,τι κι' ἂν σκέπτεται κανένας γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν εἰδῶν καὶ τὴν ἱεραρχία τους, πρέπει νὰ παραδεχτεῖ πὺς καὶ τὸ λαϊκὸ μυθιστόρημα εἶναι ἓνα εἶδος. Ἐχει τοὺς κλασσικοὺς του : Πονσὸν Ντὲ Τερράιγ, Ἐαβιὲ Ντὲ Μοντεπέν, Ζῶρζ Ὀνὲ κ.ἄ. Ἐχει τοὺς νόμους του, τὶς μεθόδους του, προερχόμενες ἀπὸ μιὰ πνευματικὴ κατάσταση κι' ἀπὸ ἐμπορικὲς ἀνάγκες. Κι' ὅπως ἡ κλασσικὴ τραγωδία, ἔχει κι' αὐτὸ τὸ στυλ του. Καὶ πρῶτα-πρῶτα τὸ ρωμάντζο πρέπει νὰ τραβήξει τὴν προσοχὴ τοῦ κοινοῦ, κι' ὕστερα νὰ τὴ συγκρατήσει. Γι' αὐτὸ ὁ τίτλος πρέπει νάναί κτυπητὸς καὶ νὰ ὑπόσχεται πολλὰ. Κι' ὄχι κανένας νερόβραστος, οὐδέτερος κι' ἀχρωμάτιστος. Ὑστερα ἔρχεται ἡ ὑπόθεση. Βρίσκει κανεὶς σ' αὐτὴν, ὅπως παντοῦ, τὴν ἱστορία τοῦ κυρίου καὶ τῆς κυρίας, ποὺ ντεμπουτάρουν ἀπαραίτητα μ' ἓνα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δύο τρόπους: ἢ μισοῦν στὴν ἀρχὴ ἐκείνον ἢ ἐκείνην ποὺ θ' ἀγαπήσουν ὕστερα περισσότερο ἀπὸ κάθε τι στὸν κόσμο, ἢ εἶναι τὸ κοῦ-ντὲ-φούντρ, ἓνα μυστηριώδες προαίσθημα: Ὁ Μαρσέλ ἢ ὁ κόμης ἔσχε τὸ προαίσθημα ὅτι αὐτὴ ἡ γυναίκα θὰ ἔπαιξε στὴ ζωὴ του ἓνα σπουδαῖο ρόλο» ἢ «θὰ εἶχαν ἐπὶ τῆς τύχης του μιὰ τρομερὴ ἐπίδραση!... Οἱ παιδικὲς ἀπαγωγὲς εἶναι ἐπίσης συχνές: Μετὰ «εἴκοσιν ἔτη ἡ μητέρα ξαναβρίσκει τὴν κόρη της, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζε νεκρὰν (συγκινήσεις καὶ δάκρυα!...) Ἐνας νέος ἐρωτεύεται τρελλὰ μιὰ γυναίκα, ποὺ εἶναι ἀδελφὴ του! (Εὐτυχῶς, ἓνας γέρος ὑπὲρτης, στὸν ὅποιον ὁ πατήρ ἀπονήσκων ἐξεμυστηρεύθη, ἔρχεται ἐγκαίρως, τὴν τελευταία στιγμή, νὰ ἐμποδίσει τὴν αἰμομιξία!...) . Ὅταν ὁμως ὁ ἥρωας εἶναι ἀρκετὰ ἐπιδέξιος γιὰ νὰ παίξει πολλὰ πρόσωπα συγχρόνως, ὅπως ὁ Ροκαμβόλ, ἱκανὸς νὰ περᾶ γιὰ γάλλος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ἰσπανὸς μεγιστάν, σκουπιστῆς, χωρικός, ὑπὲρτης κλπ. τότε ἡ ὑπόθεση μπορεῖ νὰ τροβήξει ἐπ' ἄπειρο! Καὶ συνήθως, αὐτὰ τὰ πράματα ἐνθουσιάζουν τὸ νοῆμον κοινόν! Ὅταν ἓνα τέτοιο βιβλίον περάσει ἀπὸ πολλὰ χέρια, εἶναι ἀρκετὰ διασκεδαστικὸ νὰ διαβάσει κανεὶς τὶς σημειώσεις, ποῦναι γραμμένες στὸ περιθώριο. Οἱ μὲν δὲν εἶναι εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸν συγγραφέα καὶ τὸν ἐπικρίνουν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, ποὺ τοὺς ἄρεσε, ἀπαντοῦν στοὺς κακότῃχους αὐτοὺς κριτικούς. Νὰ τί μοῦ ἔτυχε νὰ διαβάσω : «Κύριε Ντὲ Μοντεπέν, τὸ μυθιστόρημά σας εἶναι βλακῶδες, ὁ Ἐκτωρ σας εἶναι ἀνόητος καὶ δειλός!» Ἀπάντηση : «Σὺ εἶσαι ἀνόητος!» Ἡ ἀκόμα: (Ἡ ἠρωῖς, ἀφοῦ ἔπεσε στὸ ποτάμι, ξαναβρίσκει στὴν ἐπόμενη σελίδα, στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀγαπημένου της). Σημείωση: «Πῶς, Δὲν πέθανε, λοιπόν;» Ἀπάντηση: «Μὰ ὄχι, ἤλιθιε, ἂν καὶ θὰ τόθελες!...».

Θυμίζουν τὶς ἐπιγραφές, ποὺ στολίζουν τοὺς τοίχους τῶν θεσπασιανῶν ἢ τὰ τρομερὰ γάθη ποὺ ἔκαναν ἄλλοτε τὸ κοινόν νὰ περιμένει στὴν ἔξοδο τοῦ θεάτρου, γιὰ νὰ τσακίσει στὸ ξύλο τὸν ἠθοποιὸ ποὺ ἔπαιξε τὸ ρόλο τοῦ κακούργου. Οὔτε ὁ Ἀνατὸλ Φράνς, οὔτε ὁ Μαρσέλ Προύστ, οὔτε ὁ Φλωμπέρ εἶχαν τόσο καυατζήδες ἀναγνώστες!

Τὸ λαϊκὸ μυθιστόρημα ἀρέσκειται νὰ δείχνει ἠθοπλαστικὲς τάσεις! Γιὰ νὰ κολακέψει τὸ λαὸ, ἀφοῦ περιγράψει τὴν ἀριστοκρατία μὲ λαμπρὰ χρώματα, ὁ συγγραφέας, γιὰ νὰ μὴ ζυτνήσει νοσηρὲς ἐπιθυμίες, φροντίζει νὰ μᾶς εἰδοποιήσει ὅτι «κάτω ἀπὸ τὴ λάμψη αὐτῆς τῆς πολυτέλειας κρύβεται λάσπη» ἢ «ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ κληρονομία τοῦ φτωχοῦ». Ὁ τίμιος ἐργάτης δηλώνει : «Ἡ δουλειά! Βλέπετε, δὲν ὑπάρχει παρὰ μονάχα αὐτὴ γιὰ μᾶς τὸ λαὸ: μᾶς κάνει ἴσους μ' ἐκείνους ποῦναι πλοῦσιοι ἀπὸ μᾶς!» Σ' ἄλλες περιπτώσεις βρῆσκουμε διατριβὲς κατὰ τῆς κοινωνίας, ἐξ αἰτίας «ἐνὸς ἀτίμου διαφθορῶως, ὁ ὁποῖος καταχράται τὴς ἀθωότητος».

Τὸ λαϊκὸ μυθιστόρημα χωρὶς ἀξιώσεις, τελειώνει συνήθως καλὰ, ὅπως καὶ τὰ παραμύθια: τὸ κακὸν τιμωρεῖται, ἡ ἀρετὴ ἀμείβεται κι' ἡ ἠρωῖς παντρεύεται πάντα στὸ τελευταῖο κεφάλαιο. Εὐτυχὴς κι' εὐκολὴ λύση! Τὸ ἐναντίο, τὸ ρωμάντζο μὲ τὶς κοινωνικὲς τάσεις, τελειώνει ἀσχημα καὶ τοῦτο γιὰ ν' ἀποδείξει, ὅτι ἡ κοινωνία εἶναι ἀσχημα φτιαγμένη κι' ἀναρμόδιοι ἐκείνοι ποὺ τὴ διευθύνουν. Τὸ θέμα λοιπὸν δὲν ἐνδιαφέρει καὶ τόσο. Ὁ τρόπος ποὺ τὸ μεταχειρίζεται κανεὶς, εἶναι τὸ πᾶν. Ἄν δυὸ οἰκο-

γένειες δὲν συγκατατίθενται στὸ γάμο τῶν παιδιῶν τους κι' αὐτὰ αὐτοκτονοῦν, δὲ βαριέστε, κοινὴ ἱστορία, θὰ πουν μερικοί. "Ὅταν ὁμως ὀνομάξεσαι Σαίξπηρ, γράφεις τὸ Ρωμέο καὶ τὴν Ἰουλιέττα. "Ἄν ἕνας ἀσήμαντος λογοτέχνης περίμενε καμιά νύχτα τὴν ἀγαπημένη του καὶ δὲν πήγε στὸ ραντεβού, «μοῦ τὴν κατάφερε», θὰ σκεφτεῖ, καὶ θὰ τὸ ρίξει στὸν ὕπνο. "Ἄν εἶναι ὁμως Ἄλφρέδος Ντέ Μυσσέ κάδεσαι καὶ γράφεις τὴ «Νύχτα τοῦ Ὀκτωβρίου»...

* * *

"Ἄς δοῦμε τώρα πῶς οἱ συγγραφεῖς λαϊκῶν μυθιστορημάτων μεταχειρίζονται τὰ θέματά τους. Πρῶτα-πρῶτα, χρησιμοποιοῦν συνήθως μιὰ ρητορική γλῶσσα μὲ πολλὰ συντακτικὰ καὶ γραμματικὰ λάθη. Αὐτοῦ τοῦ κανόνος δὲν ἐξαιροῦνται οὔτε ὁ Σοβιέ ντέ Μοντεππῆ, οὔτε ἀκόμα κι' ὁ Ζῶρζ Ὀνέ, ποῦ τὸν τοποθέτησαν σὲ μιὰ ἀνώτερη κατηγορία. Μ' ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψη πῶς καὶ στ' ἀπομνημονεύματα τοῦ δουκὸς Ντέ Μπρογκλί, ποῦταν ἀκαδημαϊκός, μὲ ἀριστοκρατικὴ καταγωγή, ρήτωρ, πολιτικὸς κλπ., βρισκονται μερικὰ τέτοια σφάλματα, δὲ μπορούμε παρὰ νάμαστε ἐπικεῖς, σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τοῦλάχιστο, γιὰ τοὺς ἄλλους.

Στὰ λαϊκὰ μυθιστορήματα τὰ πρόσωπα «ἀνασκίρτοῦν πολὺ, ψελλίζουν τρομερὰ, μουρμουρίζουν ἀδιάκοπα». Αὐτὸ συμβαίνει, ἐνοσεῖται, γιὰτὶ περνοῦν τρομερὲς συγκινησεις: «Ὁ ὑποκόμης ἀνεσκήρτισε κι' ἔγινε πελιδνός! — Τί! Ἐψέλλισεν ἡ μαρκησία!» — «Εἶναι ἀλήθεια, ἐμουρμούρυσεν ὁ βαρῶνος καὶ τὰ χεῖλη του ἐτρεμουλίσσαν!»... Εἶπαμε πῶς οἱ συγγραφεῖς τῶν λαϊκῶν μυθιστορημάτων πληρῶνόντουσαν τότε μὲ τὴ γραμμὴ. Τὸ γεγονός αὐτὸ προκαλοῦσε, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, περὶττες περιγραφές. Γιὰ νὰ δεῖξουμε πῶς ὁ Γιάννης ἀνοῖξε τὴ βαλίτσα του, σεις ἢ ἐγώ, θὰ λέγαμε: Ὁ Γιάννης ἀνοῖξε τὴ βαλίτσα του. Μὰ κείνος θὰ γράφει: «Ὁ Γιάννης ἔβγαλε ἀπὸ τὴν ἀριστερὰ τζέπη τοῦ ζιλέ του ἕνα μικροσκοπικὸ νικέλινο κλειδί καὶ τὸ εἰσήγαγεν εἰς τὸ κλειθρον τῆς βαλίτσας του. Ἐστρεψε δύο φορές τὸ κλειδί πρὸς τὰ δεξιά, τὴν ἐπίεσε λιγάκι, διότι ἡ κλειδαριὰ ἦταν λίγο σκουριασμένη. Σὲ λιγώτερη ὥρα ἀπ' ὅτι χρειαζέσεται νὰ γραφῆ, ἡ βαλίτσα ἦτο ἀνοιχτή, ἀφήνουσα νὰ φανῆ τὸ περιεχόμενόν της». Νά, καὶ ἄλλο παράδειγμα: «Ἦνοιξε τὴν θύραν, διέβη τὸ κατώφλιον, ἔκλεισε προσεκτικὰ πίσω του τὸ βαρὺ θυροφύλλον, ἀνήλθε τὴν κλίμακα παρὰ τὸ πικνὸν σκότος, εἰσεχώρησεν εἰς ἕνα πρῶτον δωμάτιον, ἐτράβηξε τὸν σύρτην, ὕστερα εἰς ἕνα δεύτερον, διημθύθη πρὸς μιάν μικρὰν θύραν, ἐγύρισε τὸ κλειδί στὴ κλειδωνιάν, ἡ θύρα περιστράφη ἐπὶ τῶν στροφίγγων της κλπ.». Ἡ τόσο ἀπλή δουλειὰ ν' ἀνοῖξεις ἕνα γράμμα, περιγράφεται ἔτσι: «Ἐθραυσε τὴν σφραγίδα, ἔσχισε τὸν φάκελλον, ἐξεδίπλωσε τὸν χάρτην, τὸν ὁποῖον ἐμπεριέκλειε! Ἄμ' οἱ περιγραφές προσώπων: «Τὰ μαλλιά του μαῦρα, τὰ φρύδια του μαῦρα, τὰ μάτια του μαῦρα, τὸ δέρμα του... μαῦρο, ἡ ψυχὴ του μαῦρη καὶ σκοτεινὴ!». Οἱ ἀναγνώστες τῶν λαϊκῶν ρομάντζων θέλουν προπαντὸς περιπέτειες. Τὸ πλαίσιο, στὸ ὁποῖο ἐτυλιγόνται τὰ γεγονότα, δὲν ἔχει παρὰ δευτερεύουσα σημασία. Ὁ συγγραφέας μᾶς εἰδοποιεῖ ξερὰ-ξερὰ ὅτι: «Ἡ σκηνὴ λαμβάνει χώραν εἰς μιάν ἐξαισιαν φθινοπωρινὴν πρωΐαν», ἢ ὅτι: «Ἡ νύξ ἦτο παγερὰ καὶ τὸ σκότος θαῦδ!» «Πυκνὰ ἰνιφάδες χιόνος πίπτουν (κατὰ κανόνα), ἐνῶ τὸ ἀπαραίτητον ὠρολόγιον σημαίνει τὴν δωδεκάτην»!... Ὅταν ὁ συγγραφέας εἶναι καὶ λιγάκι ποιητής, περιγράφει πάντα τὴν ἀνοῖξη, τὸ πράσινο τῶν ἀγρῶν, τὰ λουλούδια, τὰ χρώματα καὶ προβάλλει τὸ ποτάμι μὲ μιὰ «ἀσημένια κορδέλλα»! Εἶναι ἀναπόφευκτο! Αἰσθάνεται μιὰ θαυμαστὴ μακαριότητα στὴ θέα τοῦ «δύοντος ἡλίου, ποῦ ἔρριχνε στὰ δάση λάμψεις πυρκαϊᾶς»!... Ἡ πυρκαϊὰ παίζει πάντα μεγάλο ρόλο στὶς περιπέτειες! Πρῶτα-πρῶτα, εἶναι σχεδὸν πάντα ὁ κακούργος ποῦ τὴν ἀναψε: ὕστερα ἐπιτρέπει «σ' ἕνα γενναῖον σωτήρα ν' ἀποσπάσει ἀπὸ δέβαιον θάνατον» τὴν ἀγνὴν κόρην, ποῦ θὰ νυμφεθῆ στὴν 306ην σελίδα, ἐνῶ ὁ κακούργος θὰ λυσάξει ἀπὸ τὸ κακό του στὴν 307ην!... Ἄς δοῦμε λοιπὸν πῶς γίνονται οἱ μικρὲς αὐτὲς περιγραφὲς πυρκαϊῶν: «Ἡ πυρκαϊὰ ἔρριχνε στὸ διάστημα τὶς τρομερὲς κόκκινες λάμψεις της, αἱ ὁποῖαι ἀντανεκλόντο πάνω στὰ φυλλώματα καὶ τοὺς κορμούς τῶν γέρικων δένδρων». Τρομερὴ κατανάλωση ἐπιπέθων γίνεται, ὅταν περιγράφονται κοσμικὲς συγκεντρώσεις σὲ ἀριστοκρατικὰ μέγαρα. Τὰ δέντρα τοῦ πάρκου εἶναι «αἰωνόβια», «μνημειώδης» ἢ θύρα, «κολοσσαίος» ὁ προβάλαμος «ἀπὸ κόκκινο μάρμαρο», «μεγαλοπρεπῆς» ἢ σκάλα ποῦ ὄδηγεῖ στὰ «πολυτελέστατα σαλόνια», «πολυτελεῖς» οἱ λιθρὲς τῶν ὑπηρετῶν κι' «ανεξάντλητη» ἡ περιουσία τῶν μαρκησιῶν καὶ τῶν βαρῶνων. Πετοῦν μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐκολία πορτοφῶλια γεμάτα χρυσὰ λουδοβίκεια (αὐτὸ θεωρεῖται πολὺ σίκι), συνηθροῦν ματιρῆσες καὶ ἄλλα, μέγαρα καὶ σταῦλους, χάνουν χιλιάδες στὸ χαρτοπαίγνιο... κι' εἶναι πάντα... ὑπέρπλουτοι! Οἱ λαϊκοὶ ἀναγνώστες (φτωχοὶ διαβόλοι, τὶς περισσότερες φορές) θαμπώνονται, βλέ-

πετε, μ' όλες αυτές τις περιγραφές. Δεν πολυσκοτίζονται όμως να περιγράψουν τις κατοικίες τών φτωχών! Γι' αυτές άρκοῦνταν σέ μερικά στερεότυπα έπίθετα : «Βρωμερή» σοφίτα, «μαυρισμένη» τρώγλη, «λιγδωμένο» τó κάγκελλο τής σκάλας!... Κάποτε μάλιστα δέν υπάρχει διόλου κάγκελλο: ένα σχοινί τó αντικαθιστά. Άδιόφορο! Τó σχοινί δικαιούται νά πάρει τó ίδιο έπίθετο: είναι κι' αυτό «λιγδωμένο»! Άποτινιχτική άτμόσφαιρα, τελοσπάντων! Γι' αυτό ó συγγραφέας προτιμά νά μὴ μείνει ούτε λεπτό εκεί μέσα. Είναι ή άριστοκρατία και ή πολυτέλεια πού ένδιαφέρουν τόν αναγνώστη τού λαϊκού μυθιστορήματος. Γι' αυτό είναι πολύ σύντομοι όταν ζωγραφίζουν τά κατώτερα στρώματα τής κοινωνίας. Κι' όμως ó Eugene See, με τά «Μυστήρια τών Παρισίων», τούς είχε δείξει καλά τó δρόμο. Κι' όπως είναι άδύνατο νά γλυτώσουμε άπό τίς άλλες περιγραφές, έτσι κι' άπό τίς άτέλειωτες σειρές άλόγων κι' άμαξών πού διευθύνονται συνήθως πρós τά «Ήλύσια πεδία» και τή «Θριαμβευτική Άψίδα», προπάντων όταν τó μυθιστόρημα ξετυλίγεται μεσξύ τού 1840 και 1880. Σημειώστε ότι ακόμη και στά διηγήματα τού Μωπασσάν, δέν ξεφεύγει κανείς!...

Και τώρα έρχόμαστε στήν ψυχολογία — πούναι κατά κανόνα πολύ σύντομη, ίσως γιατί είναι και δύσκολότερη — τών διαφόρων τύπων τού λαϊκού μυθιστορήματος. Μπορούμε άφοβα νά τούς διαιρέσουμε σέ δυó γενικές κατηγορίες: ή πολύ καλοί, ή πολλοί κακοί. Μέσος όρος δέ χωρεί. Οί κακοί δέν διακρίνονται για τήν έξυπνάδα τους. Δέ χρειάζεται άλλωστε, γιατί οί καλοί είναι πάντα άρκετά βλάκες ώστε νά τήν παθαίνουν! Με τέτοια νευρόσπαστα τά γεγονότα μπορούν νά ξετυλιχτούν σύμφωνα με τίς ιδιοτροπίες τής αχαλίνωτης φαντασίας τού συγγραφέα. Κανείς άπό τούς ήρωες τών λαϊκών μυθιστορημάτων δέν είναι ικανός νά έπιβληθί στή Μοίρα, ούτε νά μεταβληθί, φυσικά, έξ ατίας τής. Ή Μοίρα, δηλ. ή φαντασία τού συγγραφέα, είναι παντοδύναμη. Ή δουλειά είν' εύκολη. Κι' ενώ ή φυσιογνωμία τού κακούργου μιλά μόνη τής, πού λέει ó λόγος, ó καλός δέν ξέρει άνάγνωση και δέν καταλαβαίνει τίποτε, ως τó τέλος, όπότε όλα ξεδιαλύνονται. Έν τώ μεταξύ, παθαίνει χίλια κακά. Πρασινίζει, κοκκινίζει, κιτρινίζει, χοντρές στάλες ιδρώτος πέφτουν άπό τó μέτωπό του, νομίζει πώς θά τρελλαθί, τά μαλλιά του άσπρίζουν δια μίας, τραυλίζει, ή καρδιά του κτυπά μέχρι διαρρήξεως κλπ. Κάποτε αυτά τά πρόσωπα διστάζουν, σκέπτονται!... Μα πολύ λίγο σκέπτονται για τά αίτια τού δισταγμού.

Οί συγγραφείς λαϊκών μυθιστορημάτων έπιμένουν ιδιαίτερα στήν περιγραφή τών προσώπων. Άλλά ή διεξοδικότητά τους, πούναι, όπως είπαμε, συνέπεια τού ότι πληρωνότανσαν με τή γραμμή, δέν έπιτυγχάνει πάντοτε. Μάτια μαζεύουν σέ σωρούς τά έπίθετα. Τίποτε δέν είναι άληθινά ζωγραφισμένο. Κοιτάζει αυτό τó πορτραίτο : «Ξανθή, ψηλή, διακεκριμένη, ήταν καταφανώς ώραια». Αυτό είν' όλο! Μ' αυτό μπορεί θαυμάσια νά έφαρμοστή προκειμένου νά περιγράψει κανείς ένα εικονογραφημένο μανεκέν ή μιá κούκλα κουαφέρ! "Όλες τους οί ήρωίδες μοιάζουν μεταξύ τους, σάν νάναι στενές συγγένισες!.. Στή μιá, θαυμάσια μέση, προοιδιώσα ευγενική καταγωγή, στήν άλλη κατατομή άρχαίου αγάλματος, στόμα ύγρό κοραλένιο, παρθενικοί ώμοι μαρμαρώδους λευκότης, μαλλιά έπίσης παρθενικά, — μά όχι σέ όλα τά μέρη... τού κρανίου!... «Παρθενικά στό μέτωπο και στόις κροτάφους, τά μαλλιά τής έπαναστατούσαν πίσω σέ προκλητικές ξανθές μπούκλες»!... Νά κι' ένα πορτραίτο πολύ κοσμοπολιτικό : «?Ηταν ξανθή όπως ή Φορναρίνα, τά μάτια τής σκοτεινά γαλανά, είχαν εκείνο τó βαθύ και γλυκύ βλέμμα τών γυναικών τής Άνατολής, τó πρόσωπό τής, ó πιό άγνός Έλληνικός τύπος, ήταν ρόδιο σαν μιá Άγγλίδος, είχε εκείνο τó μέτριο και χαριτωμένο άνάστημα πού είναι άποκλειστικό προνόμιο τών κοριτσιών τών Ίνδιών!». Μά και οί νεοί δέν ξεφεύγουν άπ' αυτές τίς περιγραφές: «Τό παρουσιαστικό του ήταν άληθινά ένός ευγενούς άπό μεγάλη ράτσα ή είχε εκείνο τó «δέν ξέρω τί», πού δείχνει άνθρωπο τού κόσμου»! Κάποτε μιá λεπτομέρεια: «Ένα καστανό και φουντωτό γένι εκάλυπτε τó κάτω μέρος τού προσώπου του!...».

Ένας άπαραίτητος τύπος τού λαϊκού μυθιστορήματος είναι ή μοιραία γυναίκα με τίς μαγνητικές ματιές, τίς ήδονικές ύποσχέσεις, τά φιλήδονα χείλη!... Αυτή πού θά κάνει τόν ήρωα τού μυθιστορήματος νά βασανιστή έπί... 450 σελίδες, για νά καταλήξει νά παντρευτή στό τελευταίο κεφάλαιο τήν άγνη κόρη τών όνειρων του!... Καταντά, βέβαια, λιγάκι άπίθανο αυτό τó πολύ γαλανό και τριανταφυλλένιο πλάσμα! Έχει κανείς τήν έντύπωση πώς τρώει δυό-τρεις όκάδες άφρόκρεμα! Όλα τής είναι γλυκά: Τό ύφος τής, ή άθωότητά τής, τó άγγελικό τής μειδίαμα, τó κερασένια χειλιάκια τής! «Έχει άνάστημα και στόμα τής νύμφης!... Βλέποντάς τήν οί άνδρες όνειρεύονται ένα έρωτα ούράνιον κι' αΐώνιον». Περιμένεις άπό στιγμή σέ στιγμή νά τής φυτρώσουν και

φτερά και καταλήγεις να τὸ εὐχηθῆς, γιὰ νὰ πετάξει σὰν ἄγγελος πού εἶναι στοὺς οὐρανοὺς κι' ἔτσι νὰ ἡσυχάσουν ὄλοι!...

Κατ' ἀντίθεση, τὰ μάτια τοῦ κακοῦργου λάμπουν μὲ «κυνική θερμότητα, ὑπαχθόνιο κατ' ασατανικό χαμόγελο πλανάται στὰ χεῖλῃ του (ποῦναι πάντα στενά), τὸ πρόσωπόν του εἶναι κατεστραμμένον ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τ' ἄλκοολ». Μαντεύεται μὲ τὴν πρῶτῃ ματιά, τελοσπάντων! Κι' ὁμως ὄλοι οἱ ἄλλοι ἥρωες γελιοῦνται!...

Ἄλλος ἀπαραίτητος τύπος τοῦ λαϊκοῦ μυθιστορήματος εἶναι ἡ θαλαμηπόλος. Χρειαζέται γιὰ δύο λόγους: α) Νὰ ζηλεύει τὴν κυρία της καὶ β) νὰ τὰ πῆνει μὲ τὸν κακοῦργο, νὰ τὸν μπάξει τῆ νύχτα κρυφὰ στὸ μέγαρο κι' ἔτσι νὰ γίνετα εὐκολὰ ἡ δουλειὰ τοῦ συγγραφέα... Ὑστερα εἶναι κι' ὁ γέρο-δασοφύλακας, πού «εἶδε νὰ γενιέται ὁ κ. κόμης!...». Διαδραματίζει πάντα κι' αὐτὸς κάποιο ρόλο. Χρειαζέται γιὰ νὰ σώζει τὴν κατάσταση τὴν τελευταία στιγμή, ἀπαράλλαχτα ὅπως κι' ὁ ἀπὸ μὴχανῆς θεὸς τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Κάποτε, ἀνάμεσα σ' ὅλ' αὐτὰ τὰ στερεότυπα πράγματα, βρίσκει κανεὶς καὶ κάποιο χαριτωμένο πορτραῖτο, πού ἂν τὸ διάβαζε στὰ ἔργα κανενὸς φράνς, Ἰωάννη ἢ Σιατωμπριάν θὰ τὸβρισκε πολὺ ὁμορφο. Χάνετα ὁμως ἀπαράτηρητο, ἀνάμεσα σὲ τοῦβλα καὶ πλίνθους, ἄτακτα ριγμένο. Τὸ συνεπαίρνει τὸ ρεῦμα τῆς γενικῆς ἀσκήμιας!...

Ὅλα αὐτὰ τὰ πρόσωπα θὰ ζήσουν παθητικὰ σὲ μιὰ αἰώνια φρενιτίδα. Φόνοι, δηλητηριάσεις, μονομαχίες, πνιγμοὶ, ἀποτελοῦν τὸ συνθησιμένο φάδι τῆς ζωῆς τους. Κάθε λεπτὸ μαθαίνουν πὼς ὁ πατέρας τους δὲν εἶναι ὁ πατέρας τους, πὼς ἓνας ἄθλιος διαφθορέας ἀπεπλάνησε τὴν ἀγαπημένη τους κόρη, πὼς ὁ γυιὸς τους εἶναι φονῆς, πλάστογράφος ἢ κλέφτης! Δὲ βρίσκεις παρὰ δόλιες ἀποκτήσεις κληρονομιῶν, συνολικὲς καταστροφές, πτωχεύσεις, ξαφνικοὺς θανάτους, δράματα ἐκδικήσεως ἢ ζήλειας. Νά, γιὰτὶ διαρκῶς ἀνασκιρτοῦν, ψελλίζουν μὲ σθησιμένη φωνή, ἀλλάζουν ὄψη, ἀλλάζουν χρῶμα, παθαίνουν σπασμωδικὲς τρεμουλιές!... Ἡ ἀγωνία ἀποτελεῖ τὴ συνθησιμένη πνευματικὴ τους κατάσταση. Συχνὰ ἡ κατάσταση ἢ ἡ ἀποκάλυψη εἶναι τόσο τρομερῆ, πού τὰ φτωχὰ πλάσματα κινδυνεύουν νὰ χάσουν τὸ λογικὸ τους: «Ἔσπασε σ' ἓνα γέλιο τρελλοῦ... Τὰ μάτια του εἰδεῖχαν πὼς ἀρχίζει νὰ τρελλαίνεται!... Χωρὶς νὰ πᾶμε σ' αὐτὰ τὰ ἄκρα πρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε πὼς οἱ ἠθοποιοὶ αὐτῶν τῶν τραγωδιῶν ἔχουν μιὰ πολὺ κακὴ κυκλοφορία αἱματος... Εἶναι ἀσφαλῶς ὑποψήφιοι ἀρτηριοσκληρώσεως, στηθάγχης, ἐκνευρισμοῦ. Ποτὲ δὲν εἶδαμε ἀνθρώπους νὰ ὠχριοῦν καὶ νὰ ἐρυθριοῦν τόσο συχνὰ καὶ τόσο ἐντατικά... Οἱ φόρμες δὲν λείπουν, φυσικά, γιὰ νὰ ἐκφραστοῦν αὐτὰ τὰ φαινόμενα. Ὑπάρχουν καὶ ἔτοιμα καλούπια, σὰν αὐτὰ: «Ἐγίνε χλωμὴ σὰν νεκρῆ», «Κατὰ τὸ διάστημα τῆς τρομερῆς ἀφηγήσεως τοῦ κόμητος, τὰ μαλλιά τοῦ μαρκησιῦ ἐγίναν κατάσπρα!...», «Ἐκοκκίνησε ὡς τὸ ἀσπράδι τῶν ματιῶν», «Κύμα αἱματος ἐπλημύρισε τοὺς κροτάφους του» κ.ά.

Δὲ μπορούμε παρὰ νὰ θαυμάσουμε αὐτὴ τὴν ποικιλία τῶν ἐκφράσεων, ἀπορεῖ ὁμως κανεὶς, πὼς ὄλα αὐτὰ τὰ εὐάσθητα κι' ἀποπληκτικὰ πρόσωπα ἀντέχουν σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση. Ἡ συγκοπὴ τὰ παραμονεύει... Ἀναγκάζονται ν' ἀκουμπήσουν στὸν τοῖχο, στὸ μάρμαρο τῆς τοιμινιάς ἢ σὲ μιὰ καρέκλα, πού βρίσκεται πάντα ἀπὸ πίσω τους, ἔτοιμη νὰ τοὺς δεχτῆ, ἀφοῦ κάθε στιγμή τὰ πόδια τους κάμπτονται!... Ἀνάμεσα σ' ὄλους αὐτοὺς πού ἀφήνονται σὲ ἐξωτερικὲς ἐκδηλώσεις, ἄς ξεχωρίσουμε μιὰ τιμητικὴ θέση στοὺς ἐνεργητικούς, πού ξέρουν νὰ δαμάσουν τὴ συγκίνησή τους, χάρις σὲ ὑπεράνθρωπες προσπάθειες, καὶ νὰ μένουν κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ τους ἀπὸ «ἓνα θαύμα θελήσεως»!... Οἱ καρδιακὲς ταραχὲς συνδέονται μὲ «ιδρωτικὲς ἐκδηλώσεις»!... Ὁ ἰδρῶς βρέχει τὰ μέτωπά τους μ' ἀπίστευτὴ εὐκολία!... Μονάχα πού δὲ μπορούμε νάμαστε σίγουροι γιὰ τὴ θερμοκρασία αὐτοῦ τοῦ ὑγροῦ... Μερικοὶ συγγραφεῖς σου λένε: «Αὐτὴ ἡ σκέψις ἔβρεξε τοὺς κροτάφους του μὲ ψυχρὸν ἰδρῶτα»!... Κι' ἄλλοι διαβάσεις: «Ὁ κακοῦργος, τοῦ ὁποῖο τὸ μέτωπο περιεβρέχετο ὑπὸ καυστικοῦ ἰδρωτός...»!

Αἷτια καθαρὰ ἀνθρώπινα δὲν ἀρκοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὸ ἐξαιρετικὰ παθητικὸ τῶν λαϊκῶν μυθιστορημάτων. Γι' αὐτὸ οἱ συγγραφεῖς δὲν παραλείπουν, εὐκαιρίας δοθείσης, ν' ἀφήσουν νὰ νοηθῆ ὅτι κατὶ τὸ ὑπερφυσικὸ ἀνεμίχη!... Μεταχειρίζονται π.χ. τὸ προαίσθημα: «Ὁ κόμης κατελήφθη ἀπὸ ἓνα θλιδερὸ προαίσθημα»!... Πολλὲς φορές οἱ ἥρωες τῶν λαϊκῶν μυθιστορημάτων βάζουν μπροστὰ τὰ χέρια «σὰν γιὰ νὰ διώξουν μιὰ τρομερῆ ὄπτασια»!... «Μὲ τὸ ἀδυνατισμένο της χέρι φαίνονταν σὰν νάδιωχνε φαντάσματα»!... Ἀνακατεῖναι μάλιστα καὶ τὸ Θεὸ στίς μικρὲς τους ὑποθέσεις: «Μέσα τῆς φωνῆ τῆς καταγιγῶδος, ὁ δυστυχῆς ἐνόμιζε πὼς ἀκούει τὴν ἀπειλὴν τοῦ ὠργισμένου Θεοῦ»!... «Ὅταν ἡ πυρκαϊὰ ξέσπασε, νόμισαν ὅτι ὁ Θεὸς τὴν ἀναψε» κλπ. Μετὰ τὴ

θησκοληψία, ή μαγεία κι' ό σατανισμός!... Πόσες φορές οί λέξεις «διαβολικός» και «καταχθόνιος» βοήθησαν για νά χαρακτηρισούν τή φυσιογνωμία ή τά σχέδια του κακούργου και τής μοιραίας γυναίκας: «Μιά διαβολική λάμψη πέρασε από τά μάτια του». «Υπήρχε μέσα της κάτι τό διαβολικό, πού σ' έτάραζε βαθειά». «Περνώντας τó χέρι στό μέτωπο, ό Πέτρος έσκέφθη: Μου έχουν κάνει μάγισια, λοιπόν;». Μιά τοιγκάνα δισαιθάνεται πώς ό Ροκαμβόλ κατάλαβε όλα της τó μυστικά: «Μά είσθε λοιπόν ό Σατανάς;» τόν ρωτά. — «Ίσως!... Κι' άφησε νά τού διαφύγει ένα γέλιο άληθινά σατανικό!... Τό πάθος όδηγεί έξ άλλου στην έμφαση. Π.χ.: «Τά σκοτάδια μισούν τó φώς, ό βούρκος βρίζει τó γαλάζιο τ' ουρανού». Νά, και λίγη ποίηση: «Αυτό παρήγαγε επί τών ύποψιών του Ρολάνδου τήν έντύπωσιν ανατέλλοντος ήλιού επί τής όμίχλης, ήτις τόν περιέβαλλε!...». Άλλο: «Η γυναίκα μου είναι άγγελος και πολύ συχνά φαντάζομαι πώς έχει ξανθές φτερούγες, πού κρύβει από μετριοφροσύνη!... Μερικές περιπτώσεις φέρουν αναπόφευκτα φράσεις έντελώς έτοιμες: — «Ναι, πάντοτε σ' άγάπησα! Πριν σέ γνωρίσω σέ περίμενα»!... «Σώσατέ την, ιατρέ! 'Η ζωή και ή περιουσία μου σάς άνήκουν, εάν κάμετε αυτό τó θαύμα!...». «Αυτή ή φωνή!... 'Ω, Θεέ μου!... Αυτή ή φωνή!...». "Όταν ένα πρόσωπο πληγωθή άκίνδυνα, ή σφαίρα συνήθως του γρατσουνίζει τόν ώμο. Υπάρχει όλάκερη άποθήκη φράσεων, άπ' όπου οί συγγραφείς άντλούν άκούραστα. Με πόση εύκολία τά πρόσωπα εξαφανίζονται σέ ύπόγεια! 'Η καταπακτή κλείει πάντα με θόρυβο άλύσεων, περνούν από κρυφές σκάλες, άνασηκώνουν βαρειές κουρτίνες!... Οί μέν, όταν πιαστούμε σέ παγίδα, έκβάλλουν δρυχηθμόν πληγωμένου λέοντος ή παραπονετικόν άναστεναγμόν, πού θα έκαμπτε και βράχον άκόμη, οί δέ για νά καταπνίξουν κραυγήν πόνου, φέρουν στό χείλη τους ένα μαντήλι πάντοτε από μπατίστα!... Και τó πικρόν ποτήριον; Πόσες φορές έκένωθε «μέχρι τρυγός»; Κι' ό κεραυνός; Οί συγγραφείς τόν μεταχειρίζονται με όση μαεστρία τούλάχιστον κι' ό Ζεύς!

Ός τώρα θυσιστήκαμε σέ κοινοτυπίες. Τό έτοιμο, ή φόρμα πού καθιερώθηκε από μία μακρά χρήση, έχουν τούλάχιστο ένα καλό επακόλουθο: ν' άπομακρύνουν τó γελοίο, όπου πέφτει αναπόφευκτα ό συγγραφέας πού θέλει νά δείξει πρωτοτυπία, όταν ή φύση του άνήθηκε αυτό τó δώρο. Μερικά παραδείγματα μένουσιν ιστορικά. Άποδίδουν πολλά στόν Πονσόν ντέ Τερράιγ — πού δέν είναι όμως ό πιό θλάκας από τούς φειγιετονίστ — όπως αποδίδουν οί Γάλλοι στόν Τριστάν Μπερνάρ κι' οί Αμερικανοί στόν Μάρκ Τουαίν, όλες τες χιουμοριστικές φράσεις πού κυκλοφορούν. Θα μπορούσατε, λοιπόν, νά διαβάσετε στόν Ροκαμβόλ: «?Ω!... ?Ω!... είπε πορτογαλλιστί!...». «'Η χείρ του ήτο ψυχρά ως ή... τού όφως»!... «'Όταν ή δυστυχής συνήλθε... ήτο νεκρά!...». «Με τó ένα χέρι τόν άρπαζε δυνατά από τó λαιμό, με τó άλλο του έρπυσε στό πρόσωπο!...». «Μπροστά στό φρικτό θέαμα, τά ότá του ήνωρθώθησαν ύπεράνω τής κεφαλής του, άπ' όλο τους τó ύψος, σάν νάθελαν νά κοιτάξουν καλύτερα τήν τραγικήν σκηνήν, ή όποία έξετυλίσσετο εις τούς πόδας των!»... «'Ετυλίγετο μέσα σ' ένα άπ' εκείνα τά σάλια του Θιβέτ, για τά όποία, αλόιμοιο, τόσες γυναίκες κολάζονται και λυπούνται πού δέν μπορούν νά κάμουν άκόμα περισσότερα!...». «'Εμάνθανε τή ζήλεια κάτω από τó χέρι πού του έσφιγγε τά έντόσθια!...». «Παντού άπ' όπου έπέρασαν, τó τάλαντόν της, ύποβοηθούμενον από τήν όμορφίαν της, άνασπεν εις κάθε πόλιν μίαν άνδρικήν πυρκαϊάν, ή όποία τήν άκολουθούσεν κατά πόδας!» «Μετχειρίσθη τες τελευταίες του καρτούτσες για ν' άνανεώσει τήν γκαρνταρόμπα του!...».

* * *

"Ενα άλλα χαρακτηριστικό του λαϊκού μυθιστορήματος είναι ή οικειότης με τήν όποία ό συγγραφέας άπευθίνεται στους άναγνώστες του: «'Ελάτε μαζί μου, σά νά λεί, «καί θά σάς εξηγήσω τί συνέβη. Δέν ζητώ παρά νά σάς φανερώ ήχάριστος». 'Ιδού μερικά παραδείγματα: «'Ας μεταφερθούμε τώρα, αν ό άναγνώστης θέλει, στην τραπεζαρία του γέριου πύργου». «Παρακαλούμε τούς άναγνώστες μας νά θελήσουν νά θυμηθούν δι...»! ή «'Ας αφήσουμε τούς δυό ύπηρετες ν' άφεθούν στις ύποθέσεις τους και άς αναληθίσουμε τόν Λασκάρ στην κρύπτη του!»... Τί θελκτικές κι' εύκολες μετοικεσίες!... «'Εφυγε από τή μικρή πόρτα πού ξέρουμε!» ή «Διηγήθη όσα συνέβησαν ως νά φθάσει στην έπαυλη. Οί άναγνώστες μας ξέρουν τά ύπόλοιπα!». Υπάρχει κάποια άφέλεια σ' αυτές τες πομπώδεις άγγελίες όδηγού: 'Ο συγγραφέας σάς κάνει νά έπισκεφθήτε τήν ιστορία του, όπως άλλοι σάς κάνουν νά έπισκεφθήτε τή γαλαρία με τες εικόνες ή τες διηγήσεις τής συλλογής τους!... «'Ας αφήσουμε νά παρέλθουν μερικά έτη, για νά φθάσουμε στην καρδιά τής άφηγήσεώς μας» ή, τούναντίον:

«'Ας επιστρέψουμε μερικούς μήνες πίσω, για να εξηγήσουμε στους αναγνώστες μας πώς συμβαίνει νά... κλπ.». Κι' όλο τὸ παραπάνω διασχιζέι τὰ ἔτη καὶ τὶς ἀποστάσεις, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ διαμαρτυρηθῇ. Εἶναι μιὰ καλὴ τυραννία. 'Ο δὸς δὸς εἶναι ἀνεξάντλητος σὲ παρακλήσεις εὐγενεῖς, ἀλλ' ἀκλόνητες! .. 'Αδύνατο νὰ τοῦ ἀρνηθῆτε!... «Παρακαλοῦμεν τοὺς ἀναγνώστες μας νὰ θελήσουν νὰ μᾶς συνοδεύσουν εἰς τὸ δωμάτιον ὅπου ἀνεπαύετο ἡ κόμησσα»! Μ' ἂν ἔχετε μερικές χιλιάδες ἀναγνώστες, κύριε, ἡ κάμαρα δὲ θὰ τοὺς χωρέσει! Χωρὶς νὰ λογαριάσουμε τὴν ἀνησυχία ποὺ θὰ προξενήσουν στὴν ἀναπαυομένην κόμησσα, ποὺ εἶχε τόση ἀνάγκη ἀναπαύσεως... ἡ καὶ μὲν! Κι' ἄλλο: «Εἶναι στὸ ἐσωτερικὸ αὐτοῦ τοῦ πύργου ποὺ παρακαλοῦμε τοὺς ἀναγνώστες μας νὰ θελήσουν νὰ μᾶς συνοδεύσουν τὴν νύχτα τῆς 20ῆς Σεπτεμβρίου 1820». 'Αδύνατο νὰ προφασισθῆτε πὼς εἶχετε δώσει ἄλλο ραντεβού γιὰ κείνη τὴν ἡμερομηνία!...

'Ο συγγραφεὺς ξεχνᾷ κάποτε πὼς ἡ ἀφήγησις εἶναι ἔργο του: «Εἰδοποιούμε τοὺς ἀναγνώστες μας, πὼς ὀλίγα πράγματα θὰ τὰ ἐπινοήσωμεν!... Φαίνεται νὰ πιστεύει πὼς ἡ ἱστορία ξετυλίγεται ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ θέληση του!... «Τὰ γεγονότα τώρα ἐπισπεύδονται. Θὰ δοκιμάσουμε ν' ἀκολουθήσουμε τὸ παράδειγμά των, νὰ διᾶσουμε τὸ τρέξιμο τῆς πέννας μας καὶ νὰ μὴ ἀφήσουμε νὰ μᾶς περάσουν!»...

Πορ ὄλο ποὺ ὁ συγγραφεὺς εἶναι πανταχοῦ παρών, δὲν μπορεῖ νὰ πληροφορηθεῖ τοὺς ἀναγνώστες του γιὰ ὅλες τὶς λεπτομέρειες. Θεμασία μέθοδος, γιὰ νὰ δώσει τὴν ἐντύπωσιν μυστηρίου! Ζητᾷ συγγνώμην, ἄλλωστε: «Προσέθεσεν μερικὰς φράσεις, ἀλλὰ μὲ φωνὴν τόσο χαμηλὴν, ποὺ καὶ ὁ συγγραφεὺς ἀκόμα, ποὺ ὀφείλει ὅλα νὰ τ' ἀκούει, δὲν ἔμπορεε νὰ καταλάβει τὴ σημασίαν τους!...» 'Ο συγγραφεὺς δίνει κι' ἄλλα χαριτωμένα δείγματα ὑπεκφυγῆς: «Θὰ μᾶς ἦταν δύσκολο νὰ περιγράψουμε τὸ ἀπελπιστικὸ θέσμι κλπ.» ἢ «Δὲν θὰ δοκιμάσουμε νὰ περιγράψουμε τί συνέβη στὴν ψυχὴ τῆς». «'Αποφεύγουμε νὰ ζωγραφίσουμε τὴ συγκινητικὴ σκηνὴ ποὺ ἐξετυλίχθη στὸν ἔρχομό τοῦ Γιώργου» ἢ «Θάπρεπε νὰ περιγράψαι κανεὶς τὴ συγκίνησιν τῆς Βαρώνης» ἢ «Θὰ ἐχρειάζετο ἡ πέννα ἑνὸς μαίτρ γιὰ ν' ἀναλύσει τὶς συγκεχυμένες σκέψεις» κλπ.

* * *

'Απὸ τὸν καιρὸ ποὺ γράφονται μυθιστορήματα, οἱ συγγραφεῖς μᾶς διηγῆθηκαν ὅλες τὶς πιθανὲς καὶ τὶς πιὸ ἀπίθανες ἀκόμα ἱστορίες. Τὸ θέμα — ἄς τὸ ξαναποῦμε — λίγο ἐνδιαφέρει. Κάθε θέμα εἶναι καθ' ἑαυτὸ κάτι κοινὸ κι' οἱ συγγραφεῖς διαιροῦνται σὲ δύο κατηγορίας: σ' ἐκείνους ποὺ δουλεύουν, ποὺ ἐπεξεργάζονται καλὰ τὰ κοινὰ θέματα καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἐκμεταλλεύονται ἄσκημα ἀκόμη καὶ τὰ πιὸ πρωτότυπα. 'Εξετάζοντας τὰ πράματα ἀπὸ τὴν ἄποψιν τοῦ κοινού, θὰ διακρίνομε δύο εἰδῶν ἀναγνώστες: 'Εκείνους ποὺ καταλαβαίνουν, ὅτι τὸ θέμα εἶναι ἄσκημα δουλεμένο κι' ἐκείνους ποὺ δὲν τὸ καταλαβαίνουν. Εἶναι γνωστὸ σὲ ποιά κατηγορία μπαίνουν οἱ ἐρασιτέχνες τῶν λαϊκῶν μυθιστορημάτων. Μὰ ἡ εὐχαρίστησις ποὺ νοιώθουν, εἶναι ἡ ἴδια μ' ἐκείνη τοῦ ἀνεπτυγμένου, μπροστὰ στὸ μεγαλεῖο ἑνὸς Σιατωμπριάν, τῆ θαυμάσια ἑνὸς Ταίν, τῆ φινέτσα ἑνὸς Ρενὰν ἢ ἑνὸς 'Ανατὸλ Φράνς!

* * *

'Η λαϊκὴ αἰσθητικὴ ἔχει ἐπίσης τοὺς νόμους τῆς. Οἱ λαϊκοὶ συγγραφεῖς τοὺς ξέρουν καὶ τοὺς ἐκμεταλλεύονται. 'Η διπλασίωση καὶ ἡ τριπλασίωση τοῦ ψηφίου «σ» ὅταν προφέρουν τὸ «Σ' ἄγαπᾷ», ἀποτελεῖ τὴν κορυφὴν τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ τῆς ἐκφραστικότητος! .. 'Αν δὲν ὑπῆρχαν οἱ νόμοι τῆς λαϊκῆς αἰσθητικῆς, τὰ λαϊκὰ μυθιστορήματα δὲ θὰ σημειῶναν τόσες ἐκδόσεις, ὁ 'Αρχισιδηρουργὸς δὲ θὰ ἐπαναλαμβανόταν σὲ χιλιάδες παραστάσεις, κι' ὠρισμένα λαϊκὰ τραγούδια δὲ θὰ παίζονταν ἀπ' ὅλα τὰ ὄργανάκα καὶ τὰ γραμμόφωνα. 'Επὶ τῶν ἡμερῶν μας ὁμως, τὰ σῆνορα μεταξὺ τῆς αἰσθητικῆς τοῦ πλήθους κι' ἐκείνης τῶν ἐκλεκτῶν, δὲν εἶναι πιὰ τόσο καθαρὰ, ἔνεκα τῶν μηχανικῶν προόδων τῆς ἐποχῆς μας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ διάδοσις τοῦ κινηματογράφου συνετέλεσε στὴν ὀμοιοποίησιν τῶν φιλολογικῶν διαφορῶν καὶ ἐπιδιώξεων. 'Ανθρωποὶ π.χ. μὲ γούστο, ποὺ θὰ νόμιζαν τὸν ἑαυτὸ τους ἀτιμασμένο τὸ 1895, ἂν διάβαζαν τὸν 'Αρχισιδηρουργό, πηγαίνουν τώρα εὐχαρίστως νὰ τὸν δοῦν στὸ σινεμά. Μεταξὺ ἑνὸς καλοῦ κι' ἑνὸς ἄσκημου ρομάντζου, ποὺ κινηματογραφήθησαν, οἱ διαφορῆς μετριάζονται, ὅταν δὲν ἀνατρέπονται. Συμβαίνει τὸ κακογραμμένο ρομάντζο νὰ κατέχει σκηνικὰ προτερήματα ποὺ δὲν ἔχει τὸ ἔργο ἑνὸς μαίτρ στυλίστ. Στὸ σινεμά ἡ σύγκυσις γίνεται τελεία μεταξὺ μιᾶς «ἐπιφυλλίδος» λαϊκοῦ περιοδικοῦ κι' ἑνὸς ἀριστοουργήματος πνεύματος καὶ γούστου, ποὺ μετατρέπεται σ' ἑνα ἀλμπὸμ ζωντανεμένου φωτογραφιῶν. Τὰ φίλμς «Κάου-μπόυς» μοιάζουν πολὺ μὲ τὰ λαϊκὰ μυθι-

στορήματα που αναλύσαμε. Έχουν κι' αυτά τον κακούργο, που ξεμασκαρεύεται στο τέλος, τον ζέν-πρεμιέ και την «άγνη κόρη», την όποιαν φιλά στο τέλος προς έπισφράγιση του φίλμ. Άλλάζει ό διάκσμος, μά όχι και όι ψυχές. Όι συγγραφείς άντλοΰν από άλλο όπλοστάσιο, προμηθεΰονται από άλλο κατάσταση, αυτό είν' όλο!... Τό αυτόκίνητο και τ' αεροπλάνα άντικατέστησαν την κομψή άμαξα και τό ταχυδρομικό άμάξι. Ό ήρωσ λέγεται Τζίμμου άντί ύποκόμιου του τάδε μέρους, ή κόρη Μάντ άντί 'Υολάνδη κι' ό κακούργος ονομάζεται Τζών Μπράουν κι' όχι πιά μαρκήσιος. Όλα τά κλισέ τών Φειΰγιετονιστ έχουν τά κινηματογραφικά τους άντίστοιχα. «Ή λύπη της ήτο δουθή», μεταφράζεται στην όθόνη με δυό σταγόνες γλυσερίνης, που κυλώντας σιγά σ' ένα άκίνητο πρόσωπο, μιμούνται τελείως «τά σιωπηλά δάκρυα του δυστυχούς πλάσματος!...». Κι' όπως τά έργα του Μοντεπέν και τών άλλων δίνουν για τόν κακούργο ένα πορτραίτο που κανείς δε μπορεί νά γελαστή (έκτός, ένωεΐται, του θλάκα ζέν-πρεμιέ και τών άλλων τιμιών άνθρώπων που τόν περιστοιχίζουν), έτσι και στο σινεμά, ό ήθοποιός που παριστάνει τόν κακούργο, άπειθυνει προς τό κοινόν μιá τρομερή γκριμάτσα, που φανερώνει τό επάγγελμά του!... Ή ιστορία του κυρίου και της κυρίας, γίνεται ή ιστορία του μπού και της γκέρλ, που χαϊδεΰονται κι' άγκαλιάζονται σ' ένδειξη του πιό ζωηρεΰ πάθους. Όι άπαιτήσεις της λαϊκής αισθητικής είναι ίκανοποιημένες.

Άν λοιπόν δε μπορούμε νά ίσχυριστούμε — κι' άσφαλώς δε μπορούμε — πώς ό κινηματογράφος ύποκατάστησε τό λαϊκό μυθιστόρημα, σίγουρα όμως μπορούμε νά ύποστηρίξουμε πώς δανείστηκε πολλά άπ' αυτό κι' ως ένα σημείο τό άντιγράφει.

ΚΙΚΑ ΛΑΓΚ

Σ Π Α Σ Μ Ε Ν Α Β Ι Ο Λ Ι Α

Φτεροκοποΰνε γύρω μου τά χρόνια τά παληά
Κ' ή ραγισμένη σου φωνή πληγώνει την καρδιά μου.
Μά τά σπασμένα μας βιολιά δε θά θαρέσουν πιά
και τό τραγούδι, άντίλαος παληός σθήνει μακρυά μου.

Σθηστήκαν, τά πολύφωτα καντήλια της ζωής!
Τά μαραμένα λούλουδα ποτέ δε ζωντανεΰουν.
Ένα πλώριο σύννεφο μ'ας σκέπασε θαρΰ
Κι' όλα πεθαίνου, σά φωνές της νύχτας π' άλαργεΰουν.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΛΩΝΑΣ

Σ Τ Ο Χ Ω Ρ Ι Ο Μ Ο Υ

Του κάμπου κελαϊδίσματα, της θάλασσας τρομάρες,
άνατριχίλες του βουνού, και μυστικές λαχτάρες,
φιλήματα ήδονικά της αυγίνης δροσοΰλας
και ήλιοθασιλέματα μυριοτραγουδημένα,
της νύχτας μάτια έκστατικά, κι' όνειρεμένα κάλλη,
της άνοιξης άνασασμοί, σέ γαληνό άκρογιάλι,
ξεψυχισμοί φθινόπωρου, σάν όνειρα σθημένα,
και ζέστες καλοκαιρινές και νύχτες λαγγεμένες,
και χειμωνιάτικες θραδυές, μ' άγριες τρικυμίες
και μτρικά χαϊδέματα και πληξες και άνίες,
όλα μαζί τά έπλεξα της λύρας μου στεφάνι
και σέ μυριοτραγουδήσα, χωριό μου άγαπημένο!

Ή λύρα μου έγινεσ έσύ κι' έγώ ό τραγουδιστής σου,
έσύ τό σώμα μου κι' έγώ ή ψυχή σου.

ΑΥΓΗ ΡΟΔΙΝΗ

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΑΛΕΞΗ

Μιά μικρή τριγωνική αύλη, δυο γαρουφαλιές, λίγα ξεθωριασμένα κεραμίδια, ένα λιγνό άμιλητο κυπαρίσσι, και ψηλά, πολύ ψηλά ένα κομμάτι ούρανοῦ, τότε γαλάζιο τότε γκριζο.

Με τὸ καλοκαίρι τίποτε δὲν ἀλλάζει, μόνο πού ὄλα παίρνουν μιὰν ἀσπράδα ἀπὸ τὴ ζέστη καὶ τὴ σκόνη.

Τὸ χειμῶνα τὸ κυπαρίσσι ζωντανεύει, γίνεται σκοῦρο, πράσινο· ἡ μικρὴ αὐλὴ λαμποκοπᾷ ἀπ' τὸ νεροβρόχι, τὰ ξεθωριασμένα κεραμίδια ζωηρεύουν.

Ἡ ἀνοιξη περνáει ἀπαρατήρητη, κανένα χρῶμα δὲν προστίθεται. Τὸ κυπαρίσσι μένει πράσινο, τὰ κεραμίδια κόκκινα, οἱ γαρουφαλιές ἀπλῶς ἀνθίζουν.

Τὸ κουρασμένο θλέμμα τοῦ Ἀλέξη τὰ ἀγκαλιάζει ὄλα αὐτὰ, ὅμοια στὸ ἥσυχο πρωῒνὸ πού ἔρχεται μὲ τὸ τραγοῦδι τῶν πουλιῶν, ὅμοια στὴ ζέστη τοῦ μεσημεριοῦ μὲ τὴ θαρεισιμιὰ της, ἢ στὸ μενεξεδι τὸ δειλινὸ μὲ τὸ κόκκινο ἠλιοβάσιλεμα.

Τίποτε δὲν ἀλλάζει. Χειμῶνας εἶναι, καλοκαίρι εἶναι.

Κι' ὅμως γιὰ τὸν Ἀλέξη τὸ κυπαρίσσι ζωντανεύει μὲ τὸ παραμικρὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου. Γίνεται ψηλὸ κατάρτι γοργοτάξιδου καραβιοῦ. Τὸ μικρὸ κομμάτι τ' οὐρανοῦ γίνεται μιὰ ἀπέραντη θάλασσα, ἤσυχη, γαλάζια. Καὶ ὁ Ἀλέξης ταξιδεύει μακριά, πολὺ μακριά, σὲ δρόμους χωρὶς ὀρίζοντες, πού σθῆγονται σὰν πάτημα πουλιῶν στὴν ἄμμο.

(Τὰ κύματα σαράνουν τὸ κατάρτι καὶ τὰ ἠλιοκαμένα κορμιά τῶν ναυτικῶν ἀστράφτουν μπροῦτζινα στὸν ἥλιο τοῦ μεσημεριοῦ. Νοιώθει τὴν ἀρμύρα τῆς θάλασσας, ἀκούει τὸ τραγοῦδι τοῦ ἀνέμου, βλέπει τὰ φουσκωμένα πανιά).

Με τὸ ἠλιοβάσιλεμα ὁ Ἀλέξης ἀρμενίζει στὸ πέλαγο τῶν ὄνειρων του, στὸν ἐλαφρὸ κυματισμὸ τῶν πανιῶν—πέταγμα γλάρου πού ὑψώνεται πέρα ἀπ' τὸ κατάρτι, πέρα ἀπ' τὰ σύννεφα τοῦ δειλινοῦ, ὡς τὸν ἥλιο.

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Στάθηκε στ' ἀνοιχτὸ παραθύρι, εἶδε τίς ἀνεμῶνες νὰ ξυπνοῦν τεμπέλικα στὸν πρωῒνὸ ἥλιο, καὶ τεντώθηκε νυσταγμένα μαζί τους.

«Πέρασε ἕνας χρόνος» σκέφθηκε, «ἀπὸ τότε πού γύρισα ἀπ' τὸν πόλεμο. Ξεχάστηκα καὶ νόμισα πὼς χάθηκε ἡ ζωὴ μου. Δὲν μύριζε ὁ βασιλικὸς κι' ἡ μάνα μου δὲν μὲ περίμενε στὴν πόρτα. Μόνο τὰ δυὸ κυπαρίσια μὲ καλοσῶρισαν θουθᾶ θλιμμένα».

(Ἄνοιχο γιὰτί νὰ ρθεῖς; Ἄνοιχο πού πρόβαλες μὲ χίλια χρώματα κι' ἀναλαμπές κι' ἤρτες μὲς' τὴν καταχνιά νὰ μοῦ ταραξείς τὴν νύχτα μου. Γιατί νὰ σπάσεις τὸν ἴστο τῆς ἀράχνης πού μὲ τριγύριζε; Σκότωσες τὸ σκοτάδι πού τόσο ἀγάπησα. Κι' ὅμως σὲ θέλω, καὶ νὰ μὴ σὲ ἤθελα δὲν θὰ μπορούσα νὰ κάνω ἀλλιῶς παρὰ νὰ χαθῶ στὸν λαμπερὸ λαθῦρινθο τῶν χρωμάτων σου. Μούδιασαν τὰ χέρια μου ἀντικρύζοντάς σε. Τὰ θλέφαρά μου ἔκλεισαν ἀναζητώντας σε. Καὶ τώρα πού δὲ σὲ περίμενα, ἤρτες. ἤρτες ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παραθύρι καὶ μὲ πλημμύρισες μὲ τὸ φῶς σου. Τρελλὸ τὸ ξεφάντωμα στὴν πολύχρωμη ἀγκαλιά σου. Γλυκιά ἡ δίνη στὸν κύκλο τῶν στοχασμῶν σου.)

Τὴν εἶδε νὰ προβάλλει μὲ τὰ ὀλόφωτα μαλλιά, τὰ γελαστὰ μάτια, καὶ τὸν συνεπῆρε ὁ ἴλιγγος, χάθηκε μὲς' τοὺς ἰριδισμοὺς τῶν ὀλόξανθων μαλλιῶν της.

ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΓΟΥΪΔΟΣ ΛΟΥΖΙΝΙΑΝ (*)

Στὴν ἐπαρχία τοῦ Ροΐτου (Roitou), στὸ δυτικὸ μέρος τῆς Κεντρικῆς Γαλλίας, ὕψωντο ἀγέρωχα ὁ οἰκογενειακὸς πύργος τῶν Λουζινιάν. Κτίστηκε τὸ δέκατο αἰῶνα ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴ τῆς οἰκογενείας Οὐγον τὸν Α', πρωτοκυνηγὸ τοῦ Αὐτοκράτορα. Ὁ πύργος θάσταξε ὡς τὸ 1574, ὁπότε κατεδαφίστηκε ἀπὸ τὸ Δοῦκα τοῦ Μονπενσιέ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν θρησκευτικῶν ταραχῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἐκεῖ μέσα γεννήθηκε ὁ ἰδρυτὴς τῆς Φράγκικης Δυναστείας τῶν Λουζινιάν, ποὺ κυβέρνησε τὴν Κύπρον τριακόσια περίπου χρόνια. Ὁ Γουΐδος ἦταν τὸ πῶ μικρὸ παιδί τοῦ Οὐγον τοῦ 8ου καὶ ἔζησε τὰ περισσότερα τοῦ χρόνιου στὸν οἰκογενειακὸ τοῦς πύργου στὸ Ροΐτου. Ἕνας κλάδος αὐτῆς τῆς οἰκογενείας, γνωστὸς ὡς «Lusignan d' Outre Mer» (οἱ κέραν τῶν θαλασσῶν Λουζινιάν) στὸν ὁποῖον ἀνήκε καὶ ὁ Γουΐδος, ἔζησε ἀρκετὰ χρόνια ἔξω ἀπ' τὴ Γαλλία.

Ὁ Γουΐδος εἶχε τέσσερα ἀδελφία: Τὸν Οὐγον τὸν 9ον, Κόμητα τῆς Μάρκας, τὸ Ρεϋμόνδον, ποὺ ἔγινε μοναχὸς, τὸ Γοττιφρέδο καὶ τὸν Ἀμάριχο. Ὁ Ἀμάριχος ἦταν Κοντοσταυλῆς στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ Κόμης τῆς Ἰόππης. Ὁ Ἀμάριχος διαδέχτηκε τὸν ἀδελφὸ τοῦ Γουΐδο κ' εἶναι ὁ πρῶτος Λουζινιάν ποὺ στέφτηκε βασιλιάς τῆς Κύπρου, ἀπὸ τὸν ἀντιπρόσωπο τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Ἐρρίκου τοῦ 7ου(1).

Ὁ Roger de Hoveden στὸ βιβλίον του «Χρονικά» (2) ἀναφέρει, πῶς ὁ Γουΐδος διώχτηκε ἀπ' τὸ Ροΐτου τὸ 1168 γιὰ φόνο τοῦ Πατρικίου τοῦ Σώλπερου κ' ἦλθε στὰ Ἱεροσόλυμα ὅπου μῆκε στὴν ὕπρεσιαν τοῦ Βωδουῖνου τοῦ 4ου τοῦ Λεπρού, 7ου Λατίνου βασιλιᾶ τῆς πόλης αὐτῆς.

Στὴν Παλαιστίνη ὁ Γουΐδος παντρεύτηκε τὴ Σίβυλλα, χήρα ἀλεδφῆ τοῦ βασιλιᾶ Βωδουῖνου. Στὴ γυναῖκα αὐτὴ ὁ Γάλλος Δυναστὴς ὀφείλει τὴν ἀνάδειξή του. Χάρη σ' αὐτὴν γίνηκε Κόμης τῆς Ἰόππης καὶ Ἀσκαλωνίας, καὶ κατόπι Ἀντιβασιλιᾶς(3).

Φαίνεται πῶς ὁ βασιλιᾶς τῶν Ἱεροσολύμων Βωδουῖνος εἶχε πρῶτα καλὰ διαθέσεις γιὰ τὸ Γουΐδον, ἀλλὰ κατόπι ἀλλάξε ἰδέαν γι' αὐτόν, κ' ἐκεῖ ποὺ μιά μέρα περίμενε ὁ Γουΐδος νὰ ἀναβῆι στὸ θρόνον, ὁ Βωδουῖνος ἔκανε βασιλιᾶ τὸν ἀνεψιὸ του, γιου τῆς Σίβυλλας, ἕνα παιδάκι πέντε χρονῶν, μὲ τ' ὄνομα Βωδουῖνος ὁ 5ος.

Μὲ τὸν θάνατό τοῦ Βωδουῖνου τοῦ 5ου—βασιλεψε μονάχα ὀκτῶ μῆνες—ὁ Γουΐδος θρῆκε τὴν κατάλληλη εὐκαιρία νὰ ἀπαιτήσῃ τὸ στέμμα τῶν Ἱεροσολύμων, ποὺ ἀνῆκε δικαίωματικὰ στὴ γυναῖκα του—jure uxoris. Καὶ πραγματικὰ αὐτὸς κ' ἡ Σίβυλλα στέφτηκαν βασιλιᾶδες τῶν Ἱεροσολύμων ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Ἡράκλειον.

Ἡ ἀνάρρηση τοῦ Γουΐδου στὸ θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων προξένησε μεγάλη δυσἀρέσκεια στοὺς ἐγγενεῖς τῆς Ἁγίας Πόλης. Λέγεται, δέ, πῶς κ' αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γοττιφρέδος σὰν τῶμαθε εἶπε: «Μιά καὶ κάνανε αὐτὸ βασιλιᾶ ἐμένα βέβαια θὰ με ἔκαναν θεό».

Ἀρκετὸς καιρὸς δὲν εἶχε περάσει ἀπ' τὴ στέψη κ' ὁ τρομερὸς Σουλτᾶνος τῆς Αἰγύπτου Σαλαδὴν ἀφῆκε τὰ στρατεύματά του νὰ χυθοῦν ἀκράτητα μεσ' τὴν Παλαιστίνη. Στὸ Hittin, κοντὰ στὴν Τιβεριάδα, γίνηκε μιά μεγάλη μάχη (3 Ἀπριλίου 1187), ὅπου ὁ Γουΐδος πιάστηκε αἰχμάλωτος. Ἀπ' τοὺς ἰππότες τοῦ ἑπιπεσθέντος ἐπίσης αἰχμάλωτιστηκαν καὶ ἄλλοι σκοτώθηκαν στὴν μάχη. Ὑστερα ἀπὸ ἕνα χρόνον αἰχμαλωσίας στὴ Δαμασκὸ, ὁ Γουΐδος ἀφέθηκε ἐλεύθερος μὲ τὴν ὑπόσχεση ν' ἀποκηρύξῃ κάθε δικαίωμα ποὺ εἶχε στὸ θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων, νὰ μὴ ἐκστρατεύσῃ πιά κατὰ τοῦ Σαλαδὴν καὶ

(*) Ἕνα βιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Δυναστείας τῶν Λουζινιάν, προτοῦ ἀναλάβῃ τὴ διακυβέρνηση τῆς Κύπρου.

(1) Βλ. Du Cange: *Las Familles d'outre Mer*, p. 24

(2) 1168, σ. 514.

(3) Βλ. Γουλιέλμου τῆς Τύρου: Ἱστορία τῶν Ἱεροσολύμων.

νά άποσυρθῆ από τὴν Παλαιστίνην(4). Ὁ Γουΐδος ὁμως, μὴ μπορῶντας νά βλέπει τὴ χώρα του στὰ χέρια τῶν ἄλλοθρήσκων, ἔπεισε τὸν κλῆρο νά τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸν ὄρκο του μὲ τὴ δικαιολογία, ὅτι αὐτὸς δόθηκε κατόπι πίεσης ἐκ μέρους τοῦ Σαλαδίν καὶ ὅτι κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Σαλαδίν παρέθηκε ἐπίσης τὸ δικό του ὄρκο. Αὐτὸ καὶ ἔγινε. Λίγο πιὸ ἀργά, ὅταν ὁ Γουΐδος θρυσκόταν στὴν πολιορκία τῆς Πτολεμαίδας (Αὔγουστος 1189) ἡ γυναίκα καὶ τὰ παιδιά του πέθαναν (Φθινόπωρο 1190). Τότε ἔνα καινούργιο πρόσωπο ἀπαίτουσε τὸ στέμμα τῶν Ἱεροσολύμων. Ἦταν ὁ Conrad de Montferrat, σύζυγος τῆς Ἰσαβέλλας, τῆς πιὸ μικρῆς ἀδελφῆς τοῦ Βωδουίνου τοῦ 4ου, πού ἦταν ἄλλοτε βασιληᾶς στὰ Ἱεροσόλυμα. Ὁ Γουΐδος, φυσικά, δὲν ἀνεγνώρισε τὴν ἀπαίτηση τοῦ Conrad καὶ τότε τὸ ζήτημα ἀφέθηκε στὴ διαίτησιν τῶν βασιληᾶδων τῆς Γαλλίας Φιλίππου Αὐγούστου καὶ τῆς Ἀγγλίας Ριχάρδου τοῦ Λεοντόκαρδου, πού θρυσκότανε τότε στὴν Κύπρο, πολεμῶντας τὸν Ἀρχοντα τοῦ Νησιοῦ Ἰσαάκιο Κομηνό. Ὁ Γουΐδος ἦλθε στὴν Κύπρο νά μιλήσῃ στὸ Ριχάρδο γιὰ τὸ ζήτημα καὶ νά τὸν παρακαλέσει νά συνηγορήσει γιὰ χάρι του. Στὴν Κύπρο βοήθησε τὸν Ἀγγλο βασιληᾶ νά καταλάβει μερικά ὄχυρά πού κρατοῦσαν ἀκόμα οἱ στρατιῶτες τοῦ Ἰσαακίου. Ὅπως φαίνεται, ὁ Λεοντόθυμος ὑποστήριξε κατόπι τὸ Γουΐδο, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴ συμφωνία τους, θὰ διατηροῦσε ἐπὶ ζωῆς τὸ στέμμα, πού θὰ μεταβιβάζονταν ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατό του στὸν Conrad καὶ στὰ παιδιά πού θὰ ἀποχοῦσε αὐτὸς ἀπὸ τὴν Ἰσαβέλλα. Ὁ Conrad θάπαιρνε τὸ μισὸ τῶν προσόδων τοῦ βασιλείου καὶ σὲ περίπτωση πού αὐτὸς κι' ἡ γυναίκα του θὰ πέθαιναν, ἐνῶ ὁ Ριχάρδος θὰ θρυσκόταν ἀκόμη στὴν Παλαιστίνην, τὸ βασίλειο θὰ περιήρχετο στὴν ἐξουσία τοῦ Λεοντόκαρδου(5).

Λίγο καιρὸ ἀργότερα διαδόθηκε πὼς ὁ Ριχάρδος ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἁγία Γῆ, ἡ συμφωνία ξεχάστηκε, καὶ οἱ Σταυροφόροι ἀνακηρύξανε βασιληᾶ τῶν Ἱεροσολύμων τὸν Conrad, πού ἦταν τότε στὴν Τύρο. Τὴν ἴδια ὁμως μέρα πού ἔφθασε ἡ εἶδηση ὁ Conrad δολοφονήθηκε σ' ἓνα στενὸ σοκκάκι τῆς Τύρου ἀπὸ δυὸ πράκτορες τοῦ Σεῖχη. Τότε στὸ θρόνο τῆς Ἁγίας Πόλης ἀνέβηκε ὁ ἀνεπιὸς τοῦ Λεοντόθυμου Ἐρρίκος Κόμης τῆς Καμπανίας. Φαίνεται, πὼς κατόπιν ὁ Ριχάρδος λυπήθηκε τὸ Γουΐδο πού ἔμεινε χωρὶς στέμμα καὶ τοῦ παραχώρησε τὴν Κύπρο—μὲ πληρωμὴ θέβαια ἑκατὸν χιλιάδων Βενετζιάνικων δουκάτων—τὴν ὁποῖαν αὐτὸς καὶ οἱ ἀπόγονοι του κυβέρνησαν τριακόσια περὶπου χρόνια.

ΚΩΣΤΑΚΗΣ ΚΑΚΟΥΛΑΣ

(4) Βλ. Vinisaut: Βιβλ. Ι, κεφ. 25.

(5) Βλ., Γουλιέλμου τῆς Τύρου, ἑ.ἀ. Βιβλ. XXIV κεφ. 15.

ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Στὴν προσευχή μου σ' ἔβαλα,
ἀγνή μου κόρη, ἀγαπημένη,
σκοπὸ καὶ νόημα πού ἔδωσες
στὴν ἄχαρη ζωὴ μου, τὴ θλιμμένη

Στὴν ἀπαλὴ ματιά σου τὴν ὀλόσπορη
τὴν πίστη θρυσκῶ, πού ἔχει φύγει,
τὸ παγερὸ σκοτάδι διαλύεται
καὶ λαμπερὸς ὀρίζοντας ἀνοίγει.

Ἡ πονεμένη ἡ ψυχὴ γαλήνεψε
κι' ἀπὸ ἐλπίδα ἔχει πλημμυρίσει.
Τὸ θαῦμα τῆς ἀγάπης ἔγινε
κι' ὁ κάμπος ὁ ξερὸς θὰ πρασινίσει.

Ἀμμόχωστος, 1950.

ΦΙΛΙΟΣ ΚΕΔΡΗΣ

ΠΗΛΙΟΡΕΙΤΙΚΑ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ

Τώρα, που τ' ἄμορφο Πήλιο ἀναπνέει πάλι τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας, ἄρχισαν νὰ γιορτάζονται μὲ τὴ συνήθη λαμπρότητα τὰ ξακουστά Πηλιορείτικα πανηγύρια. Τὰ πανηγύρια αὐτὰ εἶναι κυρίως θρησκευτικὲς γιορτές στὴ χάρι ἐνὸς Ἁγίου ἢ μίας Ἁγίας προστάτριας τοῦ χωριοῦ. Γιορτάζονται συνήθως τὸ καλοκαίρι στὸ ὕψαιθρο, καὶ ἐκτὸς ἀπ' τὴς θρησκευτικὰς τελετὰς γίνονται χοροὶ κι' ἐμποροπανηγύρεις. Ξενοὶ προσκυνητὲς καὶ πρᾶματευτάδες κατακλύζουν τότε τὸ χωριὸ καὶ δίνουν μιὰ νέα κίνηση στὴ γραφικὴ ἀπλότητα τῆς ζωῆς του. Τὰ Πηλιορείτικα πανηγύρια ἦταν ἀνεκάθεν πολὺ διαδεδομένα. Ἡ παράδοση τὰ φέρνει μέχρι τῶν ἡμερῶν μας μὲ ἀφάνταστη λαμπρότητα καὶ μεγαλοπρέπεια. Ἦταν τόσοσὸν ὀνομαστά τοῦ ἀπ' ὄλο τὸ Πήλιο ξεκινούσαν προσκυνητὲς γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Ἁγίου, μὰ κι' ἀπὸ τὰ λιμάνια τοῦ Παρασσιτικοῦ κι' ἀκόμα ἀπ' τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Θεσσαλίας. Ἀπ' τὰ χωριά τοῦ κάμπου οἱ χωρικοὶ μὲ τ' ἀργοκίνητα κάσα τους διέσχισαν τὴν ἔκταση τοῦ κάμπου, μέσα στὴν κάσα τοῦ καλοκαιριοῦ, γιὰ νὰ προσφέρουν τὴ λατρεία τους καὶ τὰ δῶρα τους στὸν Ἅγιο καὶ νὰ χαροῦν τὸ πανηγύρι στὸ δροσόλουστο βουνό. Μικροπωλητὲς καὶ ἔμποροι ἀκολουθοῦσαν συχνὰ τὸ πλήθος τῶν πιστῶν καὶ πρᾶματευτάδες ἔστηναν πρόχειρα τὴς πρᾶματίες τους, δημιουργώντας ἔτσι μιὰ πρόχειρη ἀγορά.

Τὰ πανηγύρια σὰ χωριὰ τοῦ Πηλίου γιορτάζονται συνήθως μιὰ φορὰ τὸ χρόνο. Τὴς μέρες τοῦ πανηγυριοῦ ὄλο τὸ χωριὸ παίρνει γιορτινὴ ὄψη καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ σημαντικότερο μιᾶς ὀλόκληρης χρονιάς — γιὰ τὴ ζωὴ του. Ἀπὸ τὴς μακρινῆς συνοικίης ξεκινᾶνε τότε οἱ χωρικοὶ μὲ τὴς γραφικὲς τους φορεσιῆς καὶ περνᾶνε ρεματιῆς καὶ καλντερίμια γιὰ νὰ φθάσουν στὴν κεντρικὴ πλατεία τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖ στήνεται χορὸς μὲ λαϊκὰ ὄργανα. Χορεύονται οἱ ντόπιοι χοροὶ, συρτὸς καὶ καλαματιανός. Σὲ πολλὰ χωριά τὸ πανηγύρι κρατᾶει μιὰ μέρα, σὲ ἄλλα τρεῖς, σὲ ἄλλα μιὰ βδομάδα. Αὐτὲς τὴς μέρες τὴς θεωροῦν γιορτές τὰ μαγαζιά μένου κλειστά καὶ ὁ κόσμος φορᾶει τὰ γιορτινὰ του.

Τὸ κάθε χωριὸ ἔχει τὸ δικὸ του ὀνομαστὸ πανηγύρι. Ξακουσμένο εἶναι τὸ πανηγύρι τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, στὸ ἴδιο χωριὸ, τῆς Παναγίας, στὴ Μακρυνίτσα, τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, στὴ Τσαγαράδα, τὸ Πασχαλιᾶτικο πανηγύρι, στὸ Τρίκκερι καὶ πολλὰ ἄλλα, ὅσοι εἶναι οἱ Ἅγιοι καὶ τὰ χωριά.

Πρέπει ὅμως νὰ σημειώσουμε ὅτι τὰ Πηλιορείτικα πανηγύρια διεξάγονται διαφορετικὰ στὸ κάθε χωριὸ. Ξεχωριστὸς χαρακτήρως καὶ ξεχωριστὰ ἔθιμα. Ἐμεῖς θὰ δοῦμε ἀπὸ κοντὰ δυὸ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα πανηγύρια μὲ τὸ δικὸ τους χαρακτήρα καὶ τὴς ἀντιθέσεις τους: Τὸ πανηγύρι στὸ Τρίκκερι καὶ τὸ πανηγύρι τῆς Μακρυνίτσας.

Τὸ πανηγύρι στὸ Τρίκκερι.

Τὸ Τρίκκερι εἶναι τὸ τελευταῖο χωριὸ στὸ βραχίονα τοῦ Πηλίου. Στὴν εἴσοδο τοῦ Παρασσιτικοῦ κόλπου μακρὰ ἀπὸ τὸ Βόλο, ἀπομονωμένο, ἀπὸ τὴν ψηλὴ κορυφὴ ποῦ δρῖσκειται, βλέπει τὰ πλοῖα ποῦ περνᾶνε, γιὰ τὸ λιμάνι τοῦ Βόλου καὶ τὴς ἀκτὲς τῆς Εὐβοίας. Ὁ κόσμος του εἶναι κυρίως θαλασσινός. Οἱ περισσότεροι ἄντρες εἶναι ξηνητεμένοι σὲ μακρυνὰ λιμάνια καὶ θάλασσες. Οἱ γυναῖκες νοικοκυρεμένες καὶ σεμνὲς περιμένουν καρτερικὰ τὸ γυρισμὸ τῶν ἀντρῶν τους.

Τὸ μεγάλο πανηγύρι στὸ Τρίκκερι γίνεται τῆς βδομάδα τοῦ Πάσχα. Κρατᾶει μιὰ βδομάδα σχεδόν, καὶ ὅλες τὴς μέρες σὺτὲς τὸ χωριὸ ἔχει ὄψη γιορτάσιμη. Ἡ συνάθροιση γίνεται στ' Ἀλώνι, ἓνα ἀνοικτὸ χωρὸ ποῦ μοιάζει μὲ πλατεία. Ἐκεῖ ἡ τοπικὴ φορεσιὰ ἐξακολουθεῖ νὰ φοριέται μόνον τὰ νέα κορίτσια φόρεσαν μοντέρνα φορέματα. Ἡ φορεσιὰ τῆς Τρικκεριώτισσας εἶναι ἡ ὀρειότερη ἀπὸ τὴς Πηλιορείτικες φορεσιῆς. Πολὺ πλοῦσια μὲ ἀπανωτὲς φοῖστες ἢ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη μ' ἓνα ἀτέλειωτο φάρδος, εἶναι χρυσοκενημένη μὲ ἐγχοσσία τοῦ χεριοῦ ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι, μὲ βελουδένιο γελέκι κεντημένο, μὲ ὀλοκέντητες ποδιές, μὲ ἀσημένια κλειδωτάρια ποῦ σφίγγουν τὴ μέση, μὲ μαντήλι στὸ κεφάλι καὶ στὴν ἄκρη μπιμπύλα τοῦ χεριοῦ. Βαρύτιμη καὶ πολὺτιμη ἢ φορεσιὰ τῆς Τρικκεριώτισσας, γι' αὐτὸ καὶ πᾶει ἀπὸ μητέρα σὲ κόρη σὰν κληρονομία.

Στ' ἀλώνι λοιπὸν μαζεύονται οἱ Τρικκεριώτες μὲ τὴς γυναῖκες τους καὶ τὰ παιδιὰ τους τὴν Πασχαλιά. Τὰ λαϊκὰ ὄργανα, βιολί, σαντοῦρι, πίπιζες, μπαίνουον στὴ μέση. Γύρω τους θ' ἀρχίσει σὲ λίγο ὁ χορὸς. Ποιὸς ὅμως θὰ κάνει τὴν ἀρχή; Τὰ νέα κορίτσια κοιτάζουν κάτω ντροπαλά. Ποιὸς θὰ σηκωθῆ πρῶτος;

Νά ένα ξεχωριστό και παράξενο έθιμο :

Ό πρώτος χορός αρχίζει με μικρά κοριτσάκια. Αυτά σηκώνονται, γίνονται ένας κύκλος χωρίς πρώτον και τελευταίον, ενώνονται όλα και χορεύουν. Σε λίγο σηκώνονται τὰ άμέσως μεγαλύτερα κορίτσια και μπαίνουν στο χορό. Ύστερα από λίγο τὰ πιό μεγάλα κι' έτσι σιγά-σιγά έρχεται ή ώρα τών κοριτσιών που είναι για γάμο. Αυτά, ό κόσμος μία φορά τὸ χρόνο σ' αυτό τὸ πανηγύρι μπορεί νὰ τὰ δεί. Τὰ παληκάρια τού χωριού, εκεί θὰ διαλέξουν τή νύμφη, εκεί θὰ δούν τες ώμορφες κι' εκεί θ' αλλάξουν φλογερές ματιές. "Αχ, αυτά τὰ Τρικκεριώτικα κορίτσια! Τὰ δροσάτα κι' ώμορφα, με τες σειρές τὰ φλουριά στο στήθος και τὰ γλυκά μάτια! Σειοούνται και λυγούντα τρία βήματα μπροστά, δυό πίσω! Σურτός, καλαματιανός. Σάν τὸ άεράκι που λυγίζει κυματιστά τή θάλασσα τού σταριού! Οί γονείς τὰ καμαρώνουν κι' οί γαμπροί διαλέγουν. Στην άρχή ένας κύκλος, ύστερα δεύτερος, ύστερα τρίτος και πολλές φορές πέντε κύκλοι όλόγυρα κλειστοί χορεύουν. Ό χορός πιά γενικεύεται κι' ώστόσο ακόμα έρχονται. Τὰ κορίτσια έχουν ένα δρόμο που έρχονται. Απόκέντρο και στενό για νά μη τὰ βλέπουν πολλή ώρα στο δρόμο οί άντρες. Για νά τὰ δούν μονάχα στο χορό. Νά, τώρα άναψε τὸ γλέντι. Μπήκαν όλοι στο χορό! Οί πίπιζες και τὰ βιολιά δίνουν φτερά στα νειάτα. Κοκκίνισαν τὰ μάγουλα τών κοριτσιών, που πάνω τους σκάει ένα ντροπαλό χαμόγελο! Φτε, ά έχουν στα πόδια τους τὰ παληκάρια που είδαν τήν καλή τους. Τὸ γλέντι θὰ βαστήξει ως τὸ πρωί.

Μά νά! Έκει πίσω από τόν κόσμο, οί γυναίκες με τες άπλες γαλάζιες φορεσιές παρακολουθοún όρθιες από μακριά τὸ χορό! Αυτές δεν κάνει νά μπουν στο γλέντι. Φορούν μονάχα τὸ γαλάζιο πουκάμισο· δε μπορούν νά φορέσουν τήν καλή τους φορεσιά. Είναι οί γυναίκες τών ξηνητεμένων. Οί άντρες τους, ταξιδεμένοι από καιρό στα μακρυνά λιμάνια τής 'Αμερικής και όλου τού κόσμου, αφήνουν πίσω τους τες πιστές τους γυναίκες στερημένες από κάθε χαρά. Αυτές δε μπορούν νά στολιστούν τες χρυσοκεντημένες τους φορεσιές, ούτε νά χορέψουν. Τὸ έθιμο είναι νά φορᾶνε τὸ γαλάζιο πουκάμισο και νά βλέπουν από μακριά τὸ γλέντι και τὸ χορό. Οί γυναίκες πάλι, που οί άντρες τους είναι ξηνητεμένοι λιγότερο καιρό και σε πιό κοντινά μέρη, φορούν άλλη φορεσιά με άλλο χρώμα για διάκριση.

Στὸ Τρίκκερι γίνονται κι' άλλα πανηγύρια με ίδιόμορφο χαρακτήρα. Ένα γίνεται τὴν Πρωτομαγιά και είναι καθαρά κοριτσίστικο. "Αντρες δεν παίρνουν μέρος σ' αυτό. Τήν παραμονή τής Πρωτομαγιάς τὰ κορίτσια συντροφίες-συντροφίες ξεκινούν για τήν έξοχή. Έκει με τραγούδια και χαρές μαζεύουν τους Μάηδες. Είναι κάτι κίτρινα λουλούδια, που άλλου τὰ λένε «σπάρτα». Τὰ κορίτσια λοιπόν μαζεύουν άγκαλιές Μάηδες και τὰ βάζουν στη μέση. "Επειτα κάνουν ένα κύκλο όλόγυρα και बातόντας από ένα λουλούδι στο χέρι, τραγουδοún και χορεύουν.

"Αλλο ένα όνομαστὸ πανηγύρι στα Τρίκκερι γίνεται στις 8 τού Σεπτέμβρη όχι στο χωριό, αλλά στο νησί τών Τρικκέρων, όπου ύπάσχει ή έκκλησία και τὸ μοναστήρι με τὰ κελλιά. 'Απ' όλα τὰ χωριά, άπ' τὸ Βόλο κι' άπ' τή Θεσσαλία έρχονται προσκυνητές. Κοιμούνται τὸ βράδυ στο μοναστήρι και στη γύρω έξοχή. 'Από μια δδομάδα πριν τὰ θαπόρια φέρνουν κόσμο γι' αὐτὴ τή γιορτή. "Εμποροι φέρνουν τες πραμάτειες τους και μια μεγάλη έμποροπανήγυρη ποικίλλει τὸ θρησκευτικὸ χαρακτήρα τής γιορτής.

Τὸ νησί είναι κατάφυτο από έληθῶνες. Ύστερα από τες λιτανείες και άγρυπνίες στη λατρεία τής Παναγίας, που θὰ προστατεύσει τους άρρώστους και τους ξηνητεμένους στις μακρυνές θάλασσες, οί πιστοί σκορπίζονται στις έξοχες τού νησιού. Χοροί και τραγούδια άντηχοúνε από παντού και τὸ πανηγύρι κρατάει όλη τή νύχτα, ώσπου νά φωτίσει ή αύγή τήν άσπρογάλαξη θάλασσα τού νησιού.

Τὸ πανηγύρι τής Μακρυνίτσας.

Στις 15 Αύγουστο, που είναι γιορτὴ τής Παναγίας, γιορτάζεται με μεγάλη λαμπρότητα τὸ χρονιάτικο πανηγύρι τής Μακρυνίτσας, που είναι ένα από τὰ μεγαλύτερα και σπουδαιότερα Πηλιορείτικα πανηγύρια. Διαρκεί τρεις μέρες και τὰ γεγονότα τών τριών αυτών ημερών ποικίλλουν τή ζωή τού χωριού ένα όλόκληρο χρόνο. Ούτε τὰ Χριστούγεννα, ούτε τὸ Πάσχα, ούτε καμιά άλλη γιορτὴ έχει μεγάλη σημασία για τὸ χωριό όσο τὸ πανηγύρι τής Παναγίας. Οί έτοιμασίες αρχίζουν από πολλές μέρες πριν, και τήν παραμονή γίνονται πιά οί τελευταίες. Πάνω στους καναπέδες άραδιάζονται τὰ καινούργια παπούτσια τών παιδιών, τὰ φορέματα τών κοριτσιών σιδε-

ρώνονται για τελευταία φορά, απ' τις κασέλες τις παλαικές βγαίνουν κι' αραδιάζονται πάνω στο κρεβάτι οι παλιές γραφικές εγχώριες στολές που θά τις φορέσουν οι γεροντότερες πιά, γιατί οι νέες τις έχουν καταργήσει. Τα βελουδένια κουτογούνα με τις φαρδιές φουστές και τὸ ἀπαραίτητο καλεμεκερί, που θά δεθῆ με τέχνη για ν' ἀφήσει νὰ φαίνονται οι μακρυές κοτσίδες — καμμιά φορά και ξένες — που κατεβαίνουν και σκεπάζουν τὴν πλάτη, δεμένες με κορδέλες!... Τότε βγαίνουν και οι χωριάτικες στολές τῶν ἀνδρῶν, τὰ σκουτιὰ με τὸ ντόπιο μαλλί, τραχειὰ και ἄγρια, με τὸ κοντοβράκι και τὸ μαῦρο καλπάκι, που τὸ φορᾶνε περήφανα οι χωριάτες, ὅταν φέρνουν βόλτα τὴν πλατεία με τὸ κομπολόι στὸ χέρι.

Τὰ σπιτία μοσκοβολᾶνε παστράδα. Οι γύροι στὰ κρεβάτια μῆταν στὴν κόλλα, τὰ μαξιλάρια με τις φαρδιές νταντέλλες στέκουν ὄρθια σιδερωμένα, και φρέσκα, τὰ χωριάτικα κειλήμια στρώθηκαν παντοῦ, και τὰ σανίδια ὠχροκίτρινα μαρτυροῦνε τὴ βούρσα που τᾶτριψε. Πιὸ ἔξω, στὶς ἀσπρισμένες αὐλές, οι γλάστρες βαφῆκαν κόκκινες και οι πλάκες ἔχουν ὀλόγυρα τὸ φρύδι με τὸν ἀσβέστη ἄλλου ἄσπρου, ἄλλου γαλάζιο, ἄλλου κίτρινο. "Ὅλα ἔτοιμα πιά.

Βραδυάζει.

Στὴν περίφημη ἐκκλησία τῆς Παναγίας γίνεται ἡ ἀγρυπνία, με τὴν περιφορά τῆς εἰκόνας ὀλόγυρα και τὸ πλήθος τῶν πιστῶν που ἀκολουθεῖ εὐλαβικὰ με τ' ἀναμμένα κεράκια. Κι' εἶναι παράξενα ὠμορφο νὰ βλέπεις τὰ κεράκια που λάμπουν στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας ἐκεῖ ψηλά, ἐνῶ κάτω στὸ Βόλο λάμπουν ἄλλα μικρὰ τρεμουλιαστά, τὰ φῶτα τῆς πόλης. Θαρρεῖς και τὰ ἄστρα πέσανε μαζεμένα ἄλλα ψηλὰ στὸ βουνό κι' ἄλλα χαμηλὰ πλάι στὴ θάλασσα.

Σὲ λίγο ὅλα τὰ σκεπάζει ἡ νύχτα...

Τὸ πρῶινό εἶναι ἀπὸ μονάχο του γιορτή. Οι καμπάνες ἀπὸ πολὺ πρῶι ἀρχίζουν τὸ τραγοῦδι τους. Οι καμπάνες τῆς Μακρυνίτσας εἶναι μοναδικές. Εἶναι τὸ μόνο τριπλοκάμπανο τοῦ Πηλίου. Μόνο μιὰ φορά τὸ χρόνο χτυποῦν και οι τρεῖς μαζί. Για καμμιά ἄλλη γιορτὴ και για κανένα γεγονός δὲν ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἴδιο. Τὸ χτύπημα τῆς τριπλῆς αὐτῆς καμπάνας εἶναι τέχνη που πάει ἀπὸ πάππου πρὸς πάππου, ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί, σὰν κληρονομιά και σὰν μυστικὸ που πρέπει νὰ διαφυλαχθῆ στοὺς αἰῶνες. Γιατὶ εἶναι μιὰ μουσικὴ, ἕνα τόσο περίφημο και γοητευτικὸ κομᾶτι μουσικῆς, που ὅταν τ' ἀκούσεις μιὰ φορά δὲν τὸ ξεχνᾶς ποτέ.

Ἡ γοητεία του σὲ κυκλώνει, ἀπλώνεται στὰ βουνὰ και στὶς ράχες, κατεβαίνει στὶς χαράδρες και στὶς ρεματιές και δίνει με τὴ μελωδία του τὸ μήνυμα τῆς γιορτῆς. Ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Βόλου, ἀπὸ τὰ χωριὰ τοῦ κάμπου, απ' τὰ κοντινὰ Πηλιοχώρια, τὴν Πορταριά, τὸς Σταγιατές, τὸ Κατηχώρι ξεκινᾶνε συντροφιές-συντροφιές για τὴ Μακρυνίτσα. Οι οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ, ἀφοῦ ντυθοῦν και στολιστοῦν, ξεκινᾶν για τὴν ἐκκλησία. Μπροστὰ πηγαίνουν τὰ παιδιὰ, πιὸ πίσω ἀκολουθοῦν οι μεγάλοι. Μετὰ τὴ λειτουργία ἀρχίζουν οι ἐπισκέψεις και τὰ τραταρισμάτα με τὸ μεγάλο ἀσημένιο δίσκο και τὸ γλυκό. Καὶ κείνη ἡ ἀτέλειωτη παρέλαση τῶν νοικοκυρμένων φαμιλιῶν, που μιὰ φορά τὸ χρόνο σ' αὐτὴ τὴν ἐπίσημη γιορτὴ, παρουσιάζεται μ' ὅλη τὴν παράδοση.

Τ' ἀπόγεμα πρέπει νὰ ξεκινήσουν νωρὶς για τὴν πλατεία. Ἐρχονται απ' ὅλες τὶς ἄκρες και τὰ καλύτερῖμα, γεμάτοι γιορτιὰτικὴ περηφάνεια με ὅλα τους τὰ στολῖδια, γιατί ξέρουν πῶς θὰ κρίνουν και θὰ κριθοῦν απ' ὅλο τὸ χωριό. Ἡ δροσόλουστη πλατεία φρεσκοπλυμένη θὰ τοὺς δεχτεῖ, κι' ὁ μπάτης θὰ τοὺς χαϊδέψει φέρνοντας ὡς ἐκεῖ πάνω τὴν εὐωδία τῆς ἀκροθαλασσιᾶς και τὴν πνοὴ τοῦ κόλπου. Κι' ἐνῶ οι καρδιές τῶν κοριτσιῶν θὰ χτυποῦν ὅσο πλησιάζει ἡ ὥρα τοῦ χοροῦ, ἡ παράδοση θὰ γράφει μιὰ ὠμορφὴ συνέχεια στὴν ἱστορία τοῦ τόπου.

Στὴν πλατεία ἕνα πυκνὸ πλήθος τραπεζάκια και καρέκλες περιμένουν τοὺς πανηγυριώτες. Οι γυναῖκες θὰ πᾶσουν λουκούμι και οι ἄντρες θὰ πιοῦν τὸ ντόπιο καφετέροτσιπτερο που καίει τὸ λάουγγα σ' ὄσους δὲν τὸχουν συνθῆσει. Ἀπὰ κάπου μακρύτερα ἀκούεται νὰ πλησιάζει τὸ νταούλι με τὸ βαρὺ του ἦχο. Ἐνα θεόρατο νταούλι, με ἦχο τόσο βαρὺ και δυνατὸ, που τρίζουν τὰ τζάμια τῶν κοντινῶν σπιτιῶν και πηδᾶνε τὰ ποτήρια στὰ τραπέζια. Τὸ συνοδεύουν δυὸ πίπιζες. Τὸ νταούλι ἀκούγεται ὡς τὶς ἀκρότατες συνοικίες τοῦ χωριοῦ. Ὁ πρῶτος γύρος τοῦ χοροῦ ἔτοιμάζεται. Μπροστὰ ὁ πρόεδρος τοῦ χωριοῦ ἢ ὁ πιὸ ἀρχοντας τοῦ τόπου, πιὸ ὕστερα ὁ δάσκαλος, οι ἀρχές, οι προῦχοντες τοῦ χωριοῦ, οι ἀρχοντοοικογένειες και πιὸ ὕστερα ὁ ἄλλος κόσμος. Ὅσο πληθαίνουν γίνονται και δυὸ και τρεῖς γύροι ὀλόγυρα στὴν πλατεία.

Κάτω ἀπὸ τὰ αἰωνόβια πλατάνια, πλάι στὶς δρύσες ποὺ τρέχουν ἀδιάκοπα, ξετυλίγονται οἱ κύκλοι τοῦ χοροῦ. Σურτός, καλαματιανός. Νά τους... Πιασμένοι χέρι μὲ χέρι χορεύουν καμαρωτοί. Τὸ ἔθιμο εἶναι νὰ χορεύουν ὅλοι. Κι' οἱ γέροι κι' οἱ γρηές ἕνα γύρο γιὰ νὰ εὐχηθοῦν «Καὶ τοῦ χρόνου... Καὶ τοῦ χρόνου...». Καὶ τὰ παιδάκια κι' οἱ κόπέλλες καμαρωτὲς σὰ νύφες καὶ χαμηλοβλεποῦσες πρὸ θά κάνουν τὰ δικά τους σκέρτσα σὰ θάρθουν πρῶτες στὸ χορὸ, καὶ τὰ παληκάρια. Πιὸ πολλὸ γι' αὐτοὺς εἶναι ὁ χορός. Γιὰ τὰ παληκάρια ποὺ περιμένουν, μὲ τὸ μαντῆλι στὸ χέρι, νὰ δεῖξουν ὅλη τὴν τέχνη τους γιὰ νὰ τοὺς δοῦν τὰ κορίτσια. Τσακίσματα καὶ γυρίσματα καὶ πηδηχτὸ καὶ κάθισμα καὶ πάλι ἀπ' τὴν ἀρχή. Ἕνα ὀλόκληρο κύκλο στὴν πλατεῖα θὰ χορέψουν μπροστὰ καὶ ὕστερα θὰ δώσουν τὴ θέση τους σ' ἄλλον.

Ἀλοίμονο ὅμως ἂν τὸν πρῶτο χορευτὴ τὸν διακόψει κάποιος ἄλλος τὴν ὥρα ποὺ χορεύει. Αὐτὸ τὸ πράγμα θεωρεῖται ἐσχάτη περιφρόνηση καὶ πρόκληση. Παλιότερα ἦταν ἀφορμὴ φόνου. Τὰ τελευταῖα χρόνια μαζί μὲ τὰ αὐστηρῆς παράδοσης ἔθιμα ποὺ ἐξέλιπταν καὶ ἀτόνισαν, ἐξέλιπε καὶ τὸ δάρβαρο αὐτὸ ἔθιμο, ποὺ ἦταν συνηθέστατο γεγονός σὲ κάθε χρονιάτικο πανηγύρι. Τὸ γραφικὸ χορὸ καὶ τὴ χάρι τοῦ πανηγυριοῦ τὴν διέκοπταν ξαφνικὰ ἄγρια οὐρλιαχτά, καρέκλες σηκωνόντανε, λάμπες σπάζανε, ὁ κόσμος ἔτρεχε ἀλαφιασμένος μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα, καὶ τὴν ἄγρια συμπλοκὴ τὴν παραλάβαινε ἡ ἐξουσία. Κι' ὅλα αὐτὰ γιατί κάποιος ἀπὸ πρόθεση ἢ ὄχι πήγαινε νὰ διακόψει τὸ χορὸ τοῦ πρῶτου, πρὶν αὐτὸς τελειώσει τὸ γύρο του καὶ δείξει τὴν τέχνη του.

Πλάι στοὺς Ἑλληνικοὺς χοροὺς ἄρχισαν, δειλὰ στὴν ἀρχὴ καὶ πιὸ ἐπίσημα τὰ τελευταῖα χρόνια, νὰ ἐμφανίζονται καὶ οἱ Εὐρωπαϊκοὶ χοροί. Μὰ πάντοτε τὸ πανηγύρι θ' ἀρχίσει μὲ Ἑλληνικοὺς χοροὺς. Καμμιά φορὰ γιὰ ποικιλία ἢ λαϊκὴ ὀρχήστρα ἀλλάζει τὸ σκοπὸ, παίζοντας ἕνα μοντέρνο τραγούδι. Οἱ χωρικοὶ μὲ τὴν ἴδια ἀπλότητα τὸ μετατρέπουν σὲ Ἑλληνικὸ χορὸ καὶ ἐξακολουθοῦν χορεύοντας.

ΕΛΕΝΗ Δ. ΔΙΟΜΗΔΗ

Η ΚΑΡΔΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Λύπες, χαρές, ἀγάπες, πιθυμιές
Στὴν καρδιά μου φωλιάζουν
Καὶ δίχως ἀνάπαυση
Μέρα νύχτα φωνάζουν.

Φωνάζουν καὶ κλαῖνε,
Τραγουδοῦν καὶ παλεύουν,
Τὴν καρδιά μου γυρεύουν
Νὰ τὴ σπάσουν, νὰ βγοῦνε
Στὸν ἐλεύθερο χῶρο
Νὰ χυθοῦν στὰ λειβάδια,
Γιὰ νὰ φᾶν νὰ χορτάσουν,
Γιὰ νὰ πιοῦν νὰ ἡσυχάσουν.

Στὴν καρδιά μου φωλιάσανε
Καὶ πόθοι κι' ἐλπίδες
Τὴν καρδιά μου φουσκώσανε,
Σὰν τεράστιο μπαλόνι,
Καὶ ζητοῦνε διέξοδο
Στὸ πλατὺ τὸ ἀλώνι
Τῆς ἱκανοποίησης,
Νὰ βοσκῆσουν σὰ βῶδια,
Νὰ φᾶν νὰ χορτάσουν,
Νὰ πιοῦν νὰ ἡσυχάσουν.

Σ. ΑΓ. ΒΑΣΙΛΙΩΤΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

«Περισσότερα θά θέλαμε να είναι τὰ σχόλια τοῦ περιοδικοῦ γιὰ τὴν κυπριακὴ πνευματικὴ κίνηση, καθὼς καὶ γιὰ τὶς πνευματικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ κέντρου, ἔτσι πού νὰ ξέρουμε πῶς μᾶς βλέπει καὶ μᾶς κρίνει ὁ ἔξω ἑλληνισμός». Αὐτὰ παρατηρεῖ σὲ τελευταῖο τεῦχος τῆς «Ν. Ἐστίας» ἐκλεκτὸς συνεργάτης τῆς γιὰ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα». Κι' ἴσως νάχει δίκιο. Μόλον πού τὸ περιοδικό μας φροντίζει πάντα νὰ ἐνημερώνεται, ὅσο μπορεῖ πληρέστερα. Πάντως νομίζουμε πῶς ἡ σχετικὴ παράλειψη, πού τὴ θεωροῦμε μοιραία, ἔχει αἰτία γενικώτερα, πού εἶναι καιρὸς πιά νὰ θελήσουμε νὰ τ' ἀντιμετωπίσουμε μὲ ψυχραιμία καὶ τόλμη.

Πρέπει εὐθὺς ἀμέσως νὰ ὁμολογήσουμε πῶς ἡ πνευματικὴ δραστηριότητα τοῦ νησιοῦ μας εἶναι κατώτερη ἀπὸ ὅση θάπρεπε νὰ εἶναι. Ἡ διαπίστωση δὲν εἶναι νέα. Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» ἀπὸ χρόνια τώρα ἀγωνίζονται νὰ ἀναταράξουν καὶ νὰ ἀξιοποιήσουν τὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ τόπου, καλώντας ὅλους τοὺς ζωντανοὺς ἀνθρώπους σὲ κινητοποίηση. Γιατὶ ἡ ὑπαρξὴ κεφαλίσων καὶ μόνο δὲν εἶναι ἀρκετὴ. Ὅ,τι κυρίως χρειάζεται εἶναι ἡ ἐνεργητικὴ ἔνταξί τους μέσα στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ γιὰ τὴν ἐπίτευξη μιᾶς καθολικῆς ἀφύπνισης καὶ μιᾶς γενικώτερης κι' εὐρύτερης κίνησης.

Δὲ μπορεῖ νὰ διαφεύγει τὴν προσοχὴ τὸ γεγονός πῶς ὁ κύκλος τῆς πνευματικῆς δραστηριότητος τοῦ νησιοῦ μας πάει νὰ ἐντοπισθῇ ὀλοκληρωτικὰ στὰ γυμνάσιά μας κυρίως. Αὐτὰ ἀποτελοῦν οὐσιαστικὰ τὰ πνευματικὰ μας κέντρα. Ἐξω ἀπ' αὐτὰ δὲ συναντᾶ κανεὶς παρὰ ἀδιαφορία καὶ ξεραίλα. Πνευματικοὶ ἄνθρωποι πού ἐργάστηκαν στὸ παρελθὸν μὲ ζῆλο καὶ πνοὴ δημιουργικῆ, σιγὰ-σιγὰ, πνιγμένοι ἀπὸ τὴ γύρω τους ἀναλγησίαν, ἀναγκάστηκαν νὰ κλειστοῦν στὸν ἑαυτὸ τους συνεχίζοντας σιωπηλὰ τὸν πολῦτιμο μόχθο τους. Δυὸ-τρεῖς ἀξιόλογοι πνευματικοὶ ὀργανισμοί, πού ἀπαντοῦν σήμερα σποραδικὰ, δὲν εἶναι παρὰ ἐπέκταση τῆς ἐνεργητικῆς σκιάς τῶν κλασσικῶν μας σχολείων.

Μὲ ὅλα αὐτὰ δὲν ἐπιθυμοῦμε νὰ μειώσουμε κανένα. Τὰ πράγματα τὰ ἴδια εἶναι πού ἔρχονται καὶ προσδιορίζουν τὸ κέντρο βάρους τῆς πνευματικῆς μας

ζωῆς, πού, ἀπ' αὐτὴ τούτῃ ἀκριβῶς τὴ φύση τῆς, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ μειονεκτεῖ, ὡς ἓνα σημεῖο, ὡς πρὸς τὴν ἀκτίνα τῆς. Οἱ δυσχέρειες εἶναι φανερὲς ἀπὸ μοναχῆς τους.

Χρειαζέται ν' ἀπλώσουν παντοῦ τὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ν' ἀγκαλιστοῦν ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες καὶ τὰ σωματεῖα μας. Τὰ πρόχειρα ἀναγνώσματα, ἡ καφενοδιακὴ ζοῆ κι' ἡ ἀκατάσχετη ἀθλητικομανία ἀσφαλῶς δὲν εἶναι δυνατὰ νὰ προσφέρουν θετικὴ συμβολή. Οἱ νέοι μας εἶναι καιρὸς νὰ καταλάβουν πῶς ἡ ἄχαρη μικροπολιτολογία, ἡ εὐκόλη σκέψη κι' ἡ ἀνόητη ζωὴ μπορεῖ νὰ τοὺς δίνειν χαρὲς πρόσκαιρες — οὐδέποτε, ὅμως, θὰ τοὺς τοποθετήσουν ἄντικρυ στὶς τεράστιες εὐθύνες πού ἔχουν ἐναντι τοῦ τόπου τους. Οἱ πολλοὶ προσβλέπουμε τὰ πράματα μοιρολατρικὰ, στολιζόμενοι, καμιά φορὰ, μὲ τὶς εἰρωνεῖες καὶ τὴν κακία μας καθενα πού τολμᾷ ν' ἀναλάβει κάποιαν πρωτοβουλία. Καὶ σὰν ἐπιστέγασμα ἔρχεται ἡ ἀβεβαιότητα τῆς πολιτικῆς μας μοίρας καὶ ἡ θύελλα τῶν ἰδεολογικῶν ἐπελάσεων, νὰ ἐντείνουν τὸ ξεχαρβάλωμα καὶ νὰ ἀμβλύνουν ἀκόμα παραπάνω τὶς γόνιμες προσπάθειες. Δὲν εἶναι τυχαῖο τὸ γεγονός πῶς μπορεῖ νὰ περάσει κι' ἓνας ὀλόκληρος χρόνος καὶ νὰ μὴν ἴδῃ τὸ φῶς οὔτε μιὰ ἀξιόλογη ἔκδοσις. Ἡ ἀληθινὴ λογοτεχνικὴ δημιουργία ὀλοένα καὶ περιορίζεται ἀπελπιστικὰ. Ὅσο γιὰ τὸ θέατρο, ξέρουμε ὅλο πόσο ἔχει ξεπέσει καὶ ὅτι καὶ στὸν τομέα αὐτό, ὅπως κι' ὅλων τῶν ἄλλων κολλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων, μόνο ἡ παρουσία δυὸ-τριῶν σχολείων μας σώζει κάπως τὴν κατάστασι. Πού θὰ καταλήξουμε;

Νά, ἓνα ἐρώτημα πού πρέπει ν' ἀπασχολήσει τοὺς πνευματικὰ ὑπεύθυνους αὐτοῦ τοῦ τόπου. Γιατὶ κινδυνεύουμε πράγματι νὰ πληρώσουμε μ' ἀνυπολόγιστες ἠθικὲς ζημιεὶς τὴ σημερινὴ πνευματικὴ στενότητα. Ὅπως γράψαμε κι' ἄλλοτε, τὰ σωματεῖα, ὁ τύπος, τὰ πνευματικὰ μας ἰδρύματα, οἱ πνευματικοὶ ὁμίλοι, ἔχουν νὰ παίζον σημαίνοντα ρόλο γιὰ τὴν ἀποσόδηση τοῦ κακοῦ πού ἐγκυμονεῖται. Ὅλα αὐτὰ νὰ ἐνισχυθοῦν μὲ στοιχεῖα ζωντανὰ καὶ νὰ δουλέψουν μὲ ζῆλο. Ἡ φυγομαχία δὲν εἶναι πιά ἐπιτηρετὴ. Χρειαζεται ἐργασία πλατεῖα καὶ συστηματικὴ. Ἴσως ἀκόμα καὶ θυσίες ἀπὸ μερικοὺς...

Εἶναι ὄρα, ὅμως, νὰ ἰδοῦμε καὶ γιὰτί

τὸ Κέντρο δὲν ἔχει ἐδῶ τὴν προβολή πού ἐπιβάλλοταν. Γιατὶ πρέπει καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνση τούτῃ νὰ λεχθοῦν μερικὲς ἀλήθειες.

Ἀποτελεῖ κοινὸ μυστικὸ πῶς ἡ Κύπρος αὐτόνομη πνευματικὴ ζωὴ δὲν ἔχει. Ὁ πόλεμος ἀπόδειξε πῶς χωρὶς τὸ πλατὺ ἑλληνικὸ ὑπόβαθρον τίποτα δὲ μπορεῖ νὰ σταθῇ ἐδῶ — διώσιμο τούλαχιστος. Ἀπόδειξε πῶς ἡ ἀπουσία, τότε, τοῦ ἑλληνικοῦ ἐντύπου ἔριξε, τοὺς νέους μας προπαντός, στὸ πιὸ πρόχειρο διάβασμα, πού ἀντλοῦσαν μὲς' ἀπὸ ξενόγλωσσα σχηματοποιημένα βιβλία πού κυκλοφοροῦσαν ἐδῶ σὲ τιμὲς ἐξευτελιστικές. Ἀναγνώσματα χωρὶς τὸ σπέρμα τῆς ἀνησυχίας, δίχως βάθος, κι' ὀπλισμένα μόνο μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ πιὸ χαμηλοῦ συρμού. Τὸ ἀνεργάτιστό μας πολλὰ ὀφείλει σ' αὐτά.

Κι' ὅμως, ἡ Ἀθήνα, πού ἡ ψυχὴ μας ἀγκαλιάζει μὲ τὴν πιὸ τρανὴ λαχτάρα, δὲ φρόντισε ποτὲ νὰ κατανοήσει τὶς ἀγωνίες καὶ τὰ προβλήματά μας. Ζοῦμε μὲ τ' ὄνειρό της νόημα, μακριὰ ἀπ' τὴν πραγματικότητα τοῦ παλμοῦ καὶ τῆς ἀλήθειας τῆς. Τὸ βιβλίον τῆς, πανάκριβο ἐδῶ, δὲν εἶναι νὰ τὸ πλησιάσει κανεὶς. (Καὶ σ' αὐτὸ ἀκόμη τὸ περιοδικὸ εἶναι μετρημένοι στὰ δάκτυλα ἐκεῖνοι πού στέλλουν τὰ βιβλία τους). Τὰ περιοδικὰ τῆς τὰ παίρνουν, ὅσοι μποροῦνε, σὲ τιμὲς υπεραυξημένες, ἡγεμονικῆς. Οἱ ἐφημερίδες ἔπαυσαν κι' αὐτὲς νὰ κυκλοφοροῦν, γιατί δὲ θέλουν ν' ἀγοράζονται πιά. Κι' εἶναι, ὕστερα, τὰ περίφημα ἐκεῖνα θεατρικὰ συγκροτήματα (οἱ ἐξαιρέσεις, καὶ λαμπρὲς μάλιστα, πάντα ὑπάρχουν) πού κάθε τόσο μᾶς θυμοῦνται γιὰ νὰ μᾶς... ψυχαγωγοῦν—σὲ συναγωνισμό μὲ τὶς προχειρότερες τῆς ἑλληνικῆς κινηματογραφικῆς παραγωγῆς. Εἶναι λυπηρὸ γιατί δὲ μπόρεσε νὰ γίνῃ ἀντιληπτό, ὅτι ἐδῶ μᾶς ἀνταγωνίζονται οἱ πάντες καὶ οἱ παραλληλισμοὶ εἶναι ἐπικίνδυνοι, ὅταν συμβεῖ κάτι τὸ ἑλληνικὸ νὰ ὕστερεῖ. Δὲν ξεχνοῦμε, ἀντίθετα, ποτὲ τὴν περηφάνεια — ἔθνικὴ καὶ πνευματικὴ — πού νιώσαμε ὅλοι μὲ τὸ τελευταῖο πέρασμα ἀπ' ἐδῶ τῆς Μανωλίδου καὶ τοῦ Παππά ἢ τοῦ Λογοθετίδη καὶ τοῦ «Βασιλικοῦ» καὶ προχθὲς τοῦ Ἐπιτροπάκη. Καὶ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ αἰσθητάματα πού εὐκολα μπορεῖ νὰ σῆσει ὁ χρόνος τὸ ὅτι ζήσαμε μὲ τὴν ἐπίσκεψη πρῶτοισι τοῦ κ. Μυριδῆλη καὶ φέτο τοῦ κ. Καλομοίρη.

Τὸ Κέντρο δὲ μᾶς δίνει, ἀλήθεια, τὴ χαρὰ τῆς δημιουργικῆς πνοῆς του. Ὁ

λαὸς μας οὔτε κὰν τὴ μαντεύει. Κι' ὅταν τὰ πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ σκιρτήματα τῆς ἐλευθέρης πατρίδας δὲ μᾶς γίνονται διώματα, δὲ μᾶς εἶναι δυνατὸ καὶ νὰ τ' ἀντικατοπτρίζουμε. Διψῶμε Ἑλλάδα. Μᾶς εἶναι πάθος ἡ νοσταλγία τῆς κι' ἀνάγκη τὸ φῶς τῆς. Ἡ ζωὴ μας δίχως νόημα μακριὰ τῆς. Καὶ δὲν τῆς ζητοῦμε παρὰ νὰ θελήσει νὰ σκύψει πάνω ἀπ' τὶς ἀνησυχίες μας μὲ περισσότερὴν κατανόηση. Καὶ τοῦτο ἀπαιτοῦμε ἀπὸ τοὺς πνευματικούς τῆς ἀνθρώπους προπαντός. Τὸ βιβλίον τους, τὸ περιοδικὸ τους, ἡ ἐφημερίδα τους εἶναι καιρὸς νὰ μποῦν στὸ σπίτι μας, νὰ κάμουν τὴ γνωριμία τους μὲ τὸ λαὸ μας. Ὅμως κι' ἡ παρουσία ἡ δική τους ἀκόμη μᾶς εἶναι ἀπαραίτητη. Ἀφοῦ κι' αὐτὸ τὸ ραδιόφωνο δὲν ἐννοεῖ νὰ μᾶς ἐξυπηρετήσει, στὸν τομέα αὐτόν, θετικὰ κι' οὐσιαστικά.

Ἡ πικρία μπορεῖ νὰ μὲ παράσσει. Ὅμως εἶναι καιρὸς πού ὅλα ἐτοῦτα γιμίζουν τὴν ψυχὴ μου μὲ πόνο. Ἀλλωστε, ὅτι ἀποτελεῖ ἀλήθεια δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ στέκει ἀδελφωμένο πάντα μ' ὅτι προβάλλει ἀν ἐὺβηνη.

* Βιαστικῆς κάπως σήμερα ὅλες οἱ πιὸ πάνω σκέψεις. Κι' αὐτὸ γιατί τὶς ἄφησα νὰ πέσουν στὸ χαρτί ἀπλά, καθαρὰ κι' αὐθόρμητα. Τὸ θέμα, ὅμως, εἶναι πλατὺ κι' ἴσως χρειαστῇ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ στήλη αὐτή.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

Προσευχὲς ἀπὸ ραδιόφωνου.

Στὸ καφενεῖο, ἐνῶ τὸ γκαρσον διὰτασσε τοὺς «δύο δραστούς, ὁ ἕνας γλυκὺς», καὶ οἱ ταβλαδόροι καταλάμβαναν τὶς θέσεις τους, ὁ συγχρονισμένος διευθυντῆς ἔστριψε τὸ σουίτς τοῦ ραδιόφωνου. Καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ ρίξιμο τῶν ζαριῶν, τοῦ πεισματώδους κτυπήματος τοῦ ρήγα ἀπάνω στὸ τραπέζι καὶ τῶν ἀδιάσειστων εἰκασίων ἐπὶ τῆς ἐξελιξέως τοῦ ζητήματος τῆς ἀπαγωγῆς τῆς Τασούλας, παλμῶδης, ἱεροπρεπῆς ὑψώθη ἡ φωνὴ τοῦ διακόνου τῆς Μητροπόλεως, καλοῦντος εἰς προσευχήν.

«Ἐτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν...».

Οἱ περισσότεροι τῶν καφενοβίων αὐτῶν πιστῶν ἐπανήρχισαν ἀδιάφοροι τὸ παιγνίδι καὶ τὴ συζήτηση, ἐνῶ μερικοὶ ἄλλαξαν στάση, ἐκαβάλλησαν τὸ ἕνα πόδι ἀπάνω στὸ ἄλλο, κι' ἀφασιώθηκαν στὴν ἀκράσθη τῆς λειτουργίας.

Ἀλλὰ πῶς νὰ προσευχηθῇ καὶ μάλι-

στα «έν ειρήνη», ὁ ἔσμος αὐτὸς τῶν καφενοβίων; Προσευχὴ σημαίνει ἀπομάκρυνση ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, ξεκόλλημα ἀπὸ τὴν ὕλη, ὕψωση στὶς σφαίρες τοῦ αὐλοῦ καὶ προσπάθεια γιὰ τὴ σύλληψη τοῦ νοήματος τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ τελείου, τοῦ αἰωνίου. Γι' αὐτὸ καὶ φύγει ὁ κόσμος ἀπὸ τὸ σπίτι του, ὅπου ὅλα τοῦ θυμίζουν τὰ γήινα, τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ὕλη, κί' ἐρχεται στὴν ἐκκλησία, ὅπου ὁ θόλος τοῦ χαμηλώνει τὸν οὐρανό, οἱ μορφές τῶν ἁγίων τοῦ αἰσθητοποιοῦν τὸ νόημα τοῦ ἠθικοῦ ἀγῶνα καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίηση καὶ μουσικὴ τοῦ δυναμῶνουν τὰ φτερά γιὰ τὴ μεγάλη ἀνάσταση.

Οἱ πιστοὶ αὐτοὶ τοῦ καφενείου ἔφυγαν ἀπὸ τὶς σκοτούρες τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς δουλειᾶς, καὶ ἦλθαν νὰ ἀναπαυθοῦν στὸ ραχάτι τῆς χυδαιότητος. Οἱ δὲ «ἀπὸ ραδιοφώνου πιστοὶ» κουβάλησαν μαζί τους ὅλη τὴν ἀβεβαιότητα τῶν ψυχικῶν τους ἐπιδιώξεων, διάταξαν τὸν βαρὺ γλυκὺ καὶ τὸν ναργιλέ, καὶ τὴν ἴδια στιγμή, πού οἱ ἄλλοι πιστοὶ, μέσα στὴν ἱερὴ σιγὴ τοῦ μυστηρίου ἀνείζοντες τὶς σεμνές μορφές τῶν ἁγίων προσπαθοῦν ν' ἀνυψωθοῦν μὲ τὰ φτερά τῆς προσευχῆς στὶς σφαίρες τοῦ ἀληθινοῦ, αὐτοὶ μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς χυδαιότητος καὶ τοῦ θορύβου, ἀνείζοντας τὶς μορφές τῶν κἀδρων τοῦ καφενείου, προσπαθοῦν περιδιαβάζοντας ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ στὰ λιμνασμένα λιβάδια τῶν καθημερινῶν τους διαλογισμῶν ν' ἀνυψωθοῦν στὶς σφαίρες τοῦ αὐλοῦ καὶ παθαίνουν ὅ,τι καὶ οἱ ψυχῆς τῶν ὑλιστῶν τοῦ Πλάτωνος, πού, διαποτισμένες ἀπὸ τὴν ὕλη, βαραίνουν καὶ ἔλκονται πρὸς τὰ κάτω. «Ὁ δὴ καὶ ἔχουσα ἡ ψυχὴ—δηλ. τὸ βαρὺ καὶ γεῶδες καὶ ὄρατὸν—βαρύνεται καὶ ἔλκεται πάλιν εἰς τὸν ὄρατὸν τόπον».

Σὲ μιὰ ἐποχὴ, ὅπου τίποτε τὸ ἐσωτερικό, τὸ διαρκές, τὸ ἀληθινὸ, δὲν ἔχει θέση στὴ ζωὴ μας, εἶναι ζήτημα κατὰ πόσο εἶναι δυνατὴ ἡ πραγματικὴ προσευχὴ γιὰ τὴ μεγάλη μάζα. Μιὰ φορὰ μὲ τὸ ραδιόφωνο δὲν εἶναι. Γιατὶ αὐτὸ καλλιεργεῖ πιὸ πολὺ τὴ συμβατικότητα καὶ τὸ ἐπικαιρικὸ στοιχεῖο τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς, πράγματα πού προσπαθεῖ νὰ πολεμήσει ἡ προσευχὴ. Τὸ θέαμα τῶν προσεχομένων μὲ τὴν ἐφημερίδα στὰ χέρια καὶ τὸ μαρκοῦτι στὸ στόμα ἀποτελεῖ περιφρόνηση, σωστὴ ὕβρη, στὸ νόημα τῆς προσευχῆς καὶ θάπρεπε νὰ λείψει....

Κάποιος νόμος, πού τιμωρεῖ ἐκείνους πού προσβάλλουν τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα τῶν ἄλλων ὑπάρχει. Θὰ ἦταν δύσκο-

λο νὰ γίνῃ νόμος, πού νὰ τιμωρῆ ἐκείνους πού προσβάλλουν τὸ ἴδιο τους θρησκευτικὸ αἶσθημα;

ΧΡ. ΠΑΠΑΧΡΥΣΟΣ ΤΟΜΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Στρατὴ Μυριβήλη: Ἡ Παναγιὰ ἡ Γοργόνα. Μυθιστόρημα. Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου. Ἀθήνα, 1949, σ. 495.

Μὲ τὴν «Παναγιὰ τὴ Γοργόνα» ὁ Μυριβήλης συνεχίζει τὴ μεγάλη μυθιστορηματικὴ παράδοση πού ὁ ἴδιος ἄρχισε στὸ τέλος τῆς δευτέρας δεκαετηρίδας τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα μὲ τὸ «Ἡ Ζωὴ ἐν Τάφῳ», τὸ ἔργο πού σημείωσε τὸ πρῶτο ξεκίνημα τῆς λεγόμενης «γενιάς * τοῦ 30», γιὰ νὰ παρουσιάσει ἡ γενιά αὐτὴ τὴ λαμπρὴ πεζογραφία πού ἀπὸ τότε ὡς σήμερα χαρακτηρίζει τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Ἡ συστηματικὴ ἐργασία τοῦ Μυριβήλη κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ στὸ μυθιστόρημα, στὴ νουβέλα καὶ στὸ διήγημα εἶναι ἀπὸ τοὺς ὠριμώτερος καὶ ὠραιότερος καρποὺς τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας, προπᾶντων γιὰ τὸ τεχνικὸ δούλεμα τοῦ λόγου καὶ τῆς μορφῆς στὸ κάθε εἶδος καὶ γιὰ τὸν πλούσιο ἐσωτερικὸ κόσμο πού κάθε φορὰ ἀποκαλύπτει. Λίγοι ἀπὸ τοὺς πεζογράφους μας ἔδωσαν τόση προσοχὴ στὸ δούλεμα τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς τοῦ ἔργου τῶν καὶ ἔδειξαν τέτοιες ἰκανότητες στὴν καλλιτεχνικὴ ἀπαρτίωση τοῦ ὅσο ὁ Μυριβήλης, καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ πέσει στὴν κενολογία καὶ ὠραιολογία πού εἶναι τὸ μοραῖο καταρακίλημα ὅσων δὲν ἔχουν τίποτε νὰ ποῦν. Σ' αὐτὸ ὁ Μυριβήλης ἀναμφισβήτητα στάθηκε ἕνας μάιτρ, ἀλλὰ χωρὶς ὀπαδούς. Γιατὶ καὶ οἱ ἄλλοι σύγχρονοι πεζογράφοι μας ἔχουν καθένας πολὺ ξεχωριστὰ τὰ δικά τους ἔντονα προσωπικὰ χαρακτηριστικά, πού καθρεφτίζονται δυναμικὰ στὸ ἔργο τους, παρουσιάζοντας ἔτσι τὶς ποικίλες ζωντανές μορφές καὶ τάσεις τῆς σημερινῆς πεζογραφίας μας. Βέβαια αὐτὸ δὲν σημαίνει πῶς δὲ δέχτηκαν κί' ἔδωσαν ἀμοιβαίως ἐπιδράσεις στὴν ἐξέλιξί τους, ἀλλὰ ἡ ἰσχυρὴ προσωπικότητα τοῦ καθενὸς τὶς ἀφομοίωσε δημιουργικὰ καὶ ἀνεπαίσθητα στὸ ἔργο τους.

Ἡ καλλιτεχνικὴ αὐτὴ ἐπεξεργασία τῆς μορφῆς καθὼς καὶ τὰ πλούσια ἀφηγηματικὰ καὶ συνθετικὰ χαρίσματα τοῦ Μυριβήλη φαίνονται ζωηρὰ καὶ στὴν «Παναγιὰ τὴ Γοργόνα», πού εἶναι ἡ ἱστορία ἀπλῶν λαϊκῶν ἀνθρώπων πού ζοῦν κοντὰ στὴ φύση καὶ γι' αὐτὸ δέχονται πιὸ ἔντονη τὴν ἐπίδρασί της. Τὸ πα-

ραμύθι κι' ὁ θρόλος γίνεται γι' αὐτοὺς ἀπτή πραγματικότητα ὅπως καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης ποὺ τοὺς πολεμοῦν μὲ τὴν καταλυτικὴ τους δύναμη ἢ τοὺς εὐτυχήζουσαν μὲ τὴν εὐεργετικότητά τους. Οἱ δεισιδαιμονίες δὲν εἶναι παραξενιές ἀξήγητες ἢ φαντασιοπληξίες γι' αὐτοὺς, ἀλλὰ τὸ ντύμα τῆς ἴδιας των ψυχῆς, ζωντανὴ πραγματικότητα ὅπως τὸ ντύμα τοῦ κορμιοῦ των, ὅπως τὸ ἴδιο τὸ κορμὶ τους. Κι' ὁ συγγραφέας ἠθογραφεῖ τοὺς ἀπλοὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ψυχολογεῖ καὶ τοὺς βάζει ἔκτυπα ζωντανὰ μὲ φόντο τὸ φυσικὸ περιβάλλον τους, ποὺ ὀλοζώντανο καὶ πολυδύναμο κυβερνάει τὴν ψυχὴ τους καὶ καθορίζει τὴ ζωὴ τους. Πολλές φορές ἡ φύση προεχτείνεται ὡς τὴν ψυχικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ γίνεται ἓνα μαζί της, καὶ δὲν ξέρεις ποῦ εἶναι τὸ διαχωριστικὸ σύνορο μεταξύ ἀνθρώπου καὶ φύσης. Εἶναι αὐτές οἱ λυρικότερες στιγμὲς στὸ μυθιστόρημα αὐτό, ὅπου ἡ ποίηση πηγάζει αὐθόρμητα ἀπὸ τὰ πράγματα κι' ἀπὸ τὸ λόγο. Ἡ περιγραφή τότε γίνεται τραγοῦδι, ὅπως τραγοῦδι εἶναι καὶ ἡ ζωὴ, παιγνιδιστὸ τώρα καὶ γελαζοῦμενο, ἀλλὰ τὶς περισσότερες φορές θαθῦ, βαρὺ καὶ θλιβερό. Ὁ συναισθηματικὸς κόσμος τῶν προσώπων λὲς κι' ἀντικαθρεφτίζει τὴ ζωσὰ φύση, μὲ τὰ ρόδινα δροσερὰ πρωινὰ τῆς καὶ τοὺς λουλουδισμένους κάμπους, μὲ τὴν κυματοῦσα θάλασσα καὶ τὶς γραμμένες ἀκρογιαλιές, ἢ μὲ τὴ σκοτεινὴ νύχτα ποὺ πατάει βαριά πάνω στὴν πλάση καὶ μὲ τὶς ἀνεμικὲς καὶ μπόρες τῆς ποὺ ἀναταράζουσι γῆς καὶ θάλασσα. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ τέχνη τοῦ Μυριβήλη φτάνει στὴν περιοχὴ τῆς ὑποδλητικῆς μαγείας, ἀλλὰ χωρὶς φανερὴ προσπάθεια περιτέχνησης. Διαγράφεται φωτεινὴ καὶ καθαρὴ, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι καὶ ἡ φύση ποὺ ζῶνουν τὴ ζωὴ τους μέσα στὸ ἔργο του.

Γράφω μόνο τὴ γενικὴ ἐντύπωσή μου. Δὲν ἀναλύω τώρα τοὺς τύπους οὔτε συζητῶ τὴ σύνθεση τοῦ μυθιστορήματος αὐτοῦ σχετικὰ μὲ τ' ἄλλα ἔργα τοῦ συγγραφέα. Μπορεῖ κάποτε νὰ γίνει κι' αὐτὸ σὲ μιὰ μεγάλη συνθετικὴ ἐργασία ποὺ ἀπὸ καιρὸ ἐτοιμάζω γιὰ τὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία γενικὰ, γιὰ τὸ Μυριβήλη καὶ μερικοὺς ἄλλους σύγχρονους καὶ νεώτερους του εἰδικὰ. Ἀλλὰ μπορῶ ἴσως ἀπὸ τώρα νὰ πῶ ὅτι, ἄνκα φαινομενικὰ κινεῖται ἐδῶ ὁ Μυριβήλης σὲ στενότερους ὀρίζοντες ποὺ δὲν περιλαμβάνουσι τὴ σύγχρονὴ ἑλληνικὴ ψυχὴ σ' ὅλο τῆς τὸ

πλάτος καὶ σ' ὅλες τὶς πολυδύναμες ἐκδηλώσεις τῆς, ὅμως στὴν πραγματικότητα βγήκε πάλι ἐξῶ ἀπὸ τὰ καλοῦπια καὶ τὴ μανέρα τοῦ λεγόμενου «ἀστικού» μυθιστορήματος καὶ φρόντισε νὰ παρουσιάσει μερικὲς ἀπὸ τὶς πιὸ ἀγνές καὶ ἀπλές μορφὲς τοῦ λαοῦ μας. Γι' αὐτὸ τὴν «Παναγιά τῆ Γοργόνας» τὴ λογαριάζω ὡς τὸ πρῶτο κεφάλαιο μιᾶς γενικώτερης σύνθεσης, ποὺ θὰ δείχνει τὸ σημερινὸ πρόσωπο τῆς Ἑλλάδας στὶς ποικίλες του ζωντανὲς μορφές, τὴν ἀπάνω καὶ τὴν κάτω ὄψη, ὅλες τὶς πλευρὲς καὶ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μας. Ὅχι γιὰ στιγμὲς, ὄχι γιὰ ὀρισμένες περιπτώσεις ἀλλὰ τὸ σύνολο σὲ μιὰν πλατιὰν εἰκόνα, σὲ μιὰ ζωντανὴ σύνθεση τῆς ἀκαταστάλαχτης ἀκόμῃ—καὶ γι' αὐτὸ δυναμικῆς—ἐποχῆς μας. Γιὰτὶ σὰν ἔργα ὀρμητικῆς ζωῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ λόγου καὶ τῆς μορφῆς λογαριάζω περισσότερο ἀπὸ τὴν «Παναγιά τῆ Γοργόνας» ὅλο τὸ προηγούμενο ἔργο του, ἰδιαιτέρα τὸ «Ἡ Ζωὴ ἐν Τάφῳ»—σὰ μιὰ πλατύτερη ἐκδήλωση ζωῆς—καὶ τὸ «Βασίλη τὸν Ἀρβανίτη» καὶ τὸν «Πάνσο» γιὰ εἰδικότερες ἔντονες στιγμὲς ζωῆς. Ἡ «Παναγιά ἢ Γοργόνας» μπορεῖ νὰ μὴ ὑστερεῖ σὲ τίποτε ἀπ' αὐτὰ, ἤρθε ὅμως ὕστερα ἀπ' αὐτὰ, ἀφοῦ τῆς ἐτοίμασαν τὸ δρόμο ὅλα τὰ προηγούμενά του. Μὲ τὴ σειρά τῆς πρέπει κι' αὐτὴ νὰ γίνει τὰ προπύλαια γιὰ τὸ μεγάλο ὀριστικὸ ἔργο τοῦ Μυριβήλη καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καὶ ἡ ὀδύνηρὴ ἀλλὰ πλοῦσια πείρα τοῦ Μυριβήλη σ' ὅλα αὐτὰ τὰ πονεμένα ἀλλὰ γόνιμα ἱστορικὰ πενήντα χρόνια τῆς Ἑλλάδας βάζει στοὺς ὤμους του τὴν τιμητικὴ εὐθύνη νὰ δώσει σ' ἓνα πλατὺ ἔργο τὴν ψυχὴ καὶ τὴ μορφή τῆς ζωντανῆς Ἑλλάδας μὲ τὸ κοντύλι του. Τὸ περιμένουμε ἀξίο ἀπὸ τὸν ἀξίο.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Ἡ παλιὰ πνευματικὴ Λευκοσία.

Φίλε κ. Κρανιδιώτη,

Ὁ σεβαστὸς μου κ. Ν. Κλ. Λανίτης, στὶς «Ἀναμνήσεις του ἀπὸ τὴν παλαιὰν Λευκοσίαν» τὶς τόσο θελκτικὲς κι' ἐνδιαφέρουσες, ἀποδίδει τὴ στειρότητα τῆς παλιᾶς Λευκοσίας σὸ καθαρευουσιάνικο πνεῦμα ποὺ ἐπικρατοῦσε σὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο. Δὲ μοῦ φαίνεται νὰ ἔχει δίκαιο. Καὶ γράφω τὶς γραμμὲς αὐτές, γιὰτὶ κατάντησε σήμερα νὰ πιστευταί πως ὅποιοι γράφει στὴ δημοτικῇ, ἀμέ-

σως τὰ γραφόμενά του παίρνουν μιὰ θεσπέσια λογοτεχνική γοητεία, ἐνῶ ὅποιος, ἀντίθετα, γράφει στὴν καθαρεύουσα τὰ ἔργα του ξεπέφτουν σὲ κακότεχνα κατασκευάσματα.

Τὸ ἴδιο λάθος τῶν καθαρευουσιάνων. Κι ἐκεῖνοι πίστευαν, πὼς ἅμα ἔγραφαν στὴν ἀρχαίζουσα, ὁ λόγος τους θὰ ἔπαιρνε βαθύτερο νόημα. Κι ὁμῶς ἂν ὁ λόγος ἔχη νόημα κι ὑψηλὲς ἰδέες καὶ καλαισθητὲς εἰκόνας καὶ λυρισμὸ καὶ δύναμη ἐκφράσεως εἶναι ἐν τάξει σ' ὅποια γλώσσα κι' ἂν γραφτῆ. Ἡ γλώσσα δὲ μπορεῖ νὰ δώσῃ περιεχόμενο στὸ λόγο, ἅμα ἐκεῖνος δὲν ἔχη. Στὴ δημοτικὴ ὑπάρχει σήμερα περισσότερὴ σαβοῦρα λογοτεχνικὴ παρά τότε στὴν καθαρεύουσα. Κι ἡ καθαρεύουσα εἶχε κι αὐτὴ τοὺς κολοσσούς της. Ἐνα Κάλθο καὶ ἕνα Ροῖδη, γιὰ ν' ἀναφέρω μονάχα δύο. Μὰ κι' ὁ Κύπριος Δημήτριος Οἰκονομίδης, πού τὸν ἀναφέρει ὁ κ. Λανίτης στὶς «Ἀναμνήσεις» του, ἔγραφε τὰ περίφημα σατυρικά του στὴν καθαρεύουσα. Παραθέτω μερικὸς στίχους του ἀπὸ τὸ σατυρικὸ ποίημα τῆς «Ἐξώσεως τοῦ Ὁθωνος» πού ἔμειναν κλασσικοί:

Καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ Ἄρτεμη εἶχον μειωθῆ
οἱ ἠθῆνοι, ἀφοῦ εὗρισκε στὸ πλοῖον ἄφθονα νά
ἀποικίους ἐξεγερθέντες οἱ θρασύτεροι
τραγοπότην. Ἐν νυκτὶ ἔξαυτοῦ οἱ θρασύτεροι
ὄπλαται, ἀποικίους τινες ραγιαδες καὶ ξεπόλυτοι
πολίται, ὡς τὸν Ξέρην οἱ ἀρχαῖοι ὑπὸ τὸν Θε-
μιστοκλέα, κατετρόπωσαν καὶ οὗτοι τὸν ἀπόντα βα-
σιλέα. Κι' ἔθραυσαν ἀρειμανίως, ἀντιστάσεως
μη οὔσης, ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μόνῃ τοὺς φανούς τῆς
Πρωτεύουσας. Νά κι' ὁ Νέστωρ τῆς Ἑλλάδος, ὁ σοφός
Μαυροκορδάτος, τὸν πληρώνει ἀδρὰ τὸ ἔθνος, καὶ δου-
λεύει ξένον κράτος.

Ἀλλὰ μήπως οἱ ὠραῖες σελίδες τοῦ κ. Λανίτη, οἱ προικισμένες μὲ ὄλες τὲς ἀρετὲς τοῦ γλαφυροῦ λόγου εἶναι γραμμένες στὴ δημοτικὴ;

Δὲν εἶμαι καθαρευουσιάνος, ὑπῆρξα μάλιστα καὶ φανατικὸς δημοτικιστῆς, ἀλλὰ τὸ παρακάμαε ἐμεῖς οἱ δημοτικιστὲς. Προσπαθοῦμε νὰ ἐξηγήσουμε—ὅπως κάνουν κι οἱ κομμουνιστὲς μὲ τὸν μαρξισμό—τὰ πάντα διὰ τοῦ δημοτικισμοῦ. Ὑπάρχει στειρότητα κάπου; αἰτία ἢ καθαρεύουσα. Ὑπάρχει ἀνηθηση; αἰτία ἢ δημοτικὴ.

Σ' ἕνα ἄλλο σημεῖο μοῦ φαίνεται ἐπίσης ὁ κ. Λανίτης ἄδικος στὶς κρίσεις του. Ἐκεῖ πού ἐπικρίνει τὸ Λιπέρτη «σὰν

καθαρευουσιάνον τῆς Κυπριώτικης τοπολαλιάς». Ὁ Λιπέρτης ὑπῆρξε ποιητῆς μὲ αἰσθητήριον ποιητικὸ πρῶτης τάξεως. Ἐδινε μεγάλῃ φημισσίᾳ στὸ ἀρμυρικὸ ταίριασμα τοῦ στίχου του μὲ ὠραῖες ποιητικὲς λέξεις—κι' ὄχι μὲ τὴν κοφenoκουβέντα τὴν τριμμένη, ὅπως ὁ Κύπριος ποιητάρης—τὲς ποιητικὲς λέξεις πού τὲς σταχολογοῦσε ἀπ' ὅλη τὴ Κύπρο (εἴτε Τηλλυριά λέγεται εἴτε Πιτσιλιά εἴτε Μαραθάσα εἴτε Πάφος), κι' ὄχι ἀπλῶς ἀπὸ τὴν πεδινὴ Κύπρο, γιὰ τὸ Λιπέρτης ἦταν παγκύπριος ποιητῆς. Σάμπως οἱ δημοτικιστὲς δὲ «ξηφραρίζουν» τὸν ἀναγνώστην ἄλλοτε μὲ ἐφημεριστικὲς καὶ ἄλλοτε μὲ ἠπειρωτικὲς, ρουμελιώτικὲς ἢ μωραϊτικὲς λέξεις;

Τὶς προάλλες ὁ κ. Κλόκκαρης μοῦ ἀπάγγειλε μερικὰ ποιήματά του στὴν κυπριακὴ καὶ μοῦ ζήτησε νὰ τοῦ πῶ τὴ γνώμη μου. Τὰ ποιήματά του ἦταν ὠραῖα μὰ μερικὲς λέξεις ἦταν τόσο κοινὲς καὶ ἀντιποιητικὲς, πού τοῦ σύστησα νὰ τὲς ἀλλάξῃ κατὰ τὴν τακτικὴ τοῦ Λιπέρτη. Νὰ ψάξῃ δηλ. στὰ ὄρεινά ἰδιώματα καὶ νὰ βρῆ τίς κατάλληλες λέξεις. Στὴ δημοτικὴ «ἐγράφη ἡ Ἀντιγόνη» λέει ὁ κ. Λανίτης. Ναι σὲ μιὰ δημοτικὴ, μὰ πόσο διαφέρει ἀπὸ τὴ δημοτικὴ τῆς Ἀπολογίας τοῦ Πλάτωνος ἢ δημοτικὴ τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους! Μήπως δὲ «ξηφραρίζει τὸν ἀναγνώστην» ὁ πρῶτος—πρῶτος στίχος τῆς Ἀντιγόνης «ὦ κοῖνον αὐτάδελφον Ἰσμήνης κάραι»; Κι ὁ Λιπέρτης γράφει κυπριώτικα, μὰ τὴν κυπριώτικη ποιητικὴ γλώσσα, καὶ εἶναι εὐτύχημα πού «δέσμιος τῆς Γιαλλουροῦς του» δὲν ἄκουσε τὸν κ. Λανίτη. Ἡ ποίησή του θὰ ξεπέφτε σὲ μιὰ ποίηση τῆς ραυτίνας.

Μὲ τοὺς χαιρετισμούς μου

Κ. Π. ΧΑΤΖΗ-ΓΩΑΝΝΟΥ

Μόρφου 1.10.50.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ Τὸ Θέατρο.

Τὸ καλλιτεχνικὸ γεγονός τῆς φετινῆς φθινοπωρινῆς θεατρικῆς «σαζιῶν» ἦταν ἡ ἐμφάνιση τῆς Μαρίας Κοτοπούλη στὸ «Ρέξ», μὲ τὸ ἔργο τοῦ Ἀγγλοῦ συγγραφέα Σέριφ «Μίς Μείμπλ». Ὅχι γιὰ τὴν περίμενε κανένας, ὅτι τὸ ἔργο θὰ μᾶς ἔδινε καμιά ἀνώτερη πνευματικὴ ἀπόλαυση, ἀφοῦ ἦταν γνωστὸ ὅτι ὁ Σέριφ ἔσπερ' ἀπὸ τὸ θαυμάσιο πρῶτο του ἔργο—«Τὸ τέλος τοῦ ταξιδιοῦ»—δὲν ἔδωσε ἔπειτα κανένα ἔργο πού ν' ἀξίζει τὴν

προσοχή. Τò καλλιτεχνικό γεγονός ήταν ή εμφάνιση τής Μαρίκας, ύστερ' από πολλά χρόνια, σ' ένα σύγχρονο δράμα. Καί τò άριστοουργηματικό της παιχνίδι άπόδειξε για μιά φορά άκόμα, ότι οί μεγάλοι ήθοποιοί δέν χρειάζονται μεγάλα έργα για ν' αναδειχθούνε: σκάνουν, αντίθετα, τὰ μικρά έργα στο ύψος τους. Μπήκε όλόκληρη μέσα στο ρόλο τής γεροντοκόρης που σκοτώνει τή δίδυμη πλούσια καί κακιά άδελφή της για να μπορέσει με τὰ χρήματα που θά κληρονομήσει να κάμει άγαθοεργίες. Κι' ή στιγμή τής έξομολόγησης ήταν μιά από τīs δυνατώτερες που έδωσε ποτέ τò πλούσιο ταλέντο της. Η σκηνοθεσία έγινε από τόν Δ. Μυράτ.

— Η νέα Διεύθυνση του Έθνικού Θεάτρου άποφάσισε για τή θεατρική περίοδο 1950—1951 να σχηματίσει δυò διαφορετικά δραματολόγια για τὰ τρία συγκροτήματα του Θεάτρου: Τήν κεντρική σκηνή του Βασιλικού, τīs Άπογευματινές καί τò Δημοτικό Θέατρο Πειραιώς. Έτσι, ή Καλλιτεχνική Έπιτροπή του Έθνικού Θεάτρου, που Πρόεδρος της είναι ο κ. Αίμ. Χουρμούζιος, ένεκρινε τὰ έξής έργα: Για τήν Κεντρική Σκηνή θά παιχθούν φέτος τ' άκόλουθα έργα: «Βρυκόλακες» του Ίψεν, σέ μιά σειρά εκτάκτων παραστάσεων με τò ζεύγος Μινωτή—Παξινού, πριν άναχωρήσουν για τήν Άμερική καί με τήν παλιά σκηνοθεσία του Φώτου Πολίτη, «Όπως σάς άρέσει» του Σαίξπηρ, «Δόν Ζουάν» του Θοριλλά, «Δάφνη Λωρεάλλη» του Τζαίημς Μπράντι, στο όποιο θά πρωταγωνιστήση ή Κυβέλη, «Τρεις άδελφές» του Τσέχοφ, «Άγια Άιάννας» του Μπέρναρ Σώ, κι' ένα έλληνικό έργο. Για τò δραματολόγιο τής Άπογευματινής Σκηνής έχουν έγκριθί τὰ έξής έργα: «Άνθρωποι καί Πουτίκια» του Στάινμπεκ, «Η μικρή μας πόλη» του Θάρντον Ουάιλντερ, «Κεκλεισμένων τών θυρών» του Ζάν-Πώλ Σάρτρ, «Έρρίκος Δ'» του Πιραντέλλο, καί ή «Κλυταιμνήστρα» του Άλεξ. Μάτσα.

— Μετά τήν «Μίς Μείμπλ», που θά παίζεται μόνο για ένα μήνα, ο θιάσος Κοτοπούλη θ' άνεβόσει, με σκηνοθεσία του Δ. Μυράτ, τò έργο του Άντερσον «Η Άννα τών χιλίων Ημερών», όπου θά πρωταγωνιστήσουν ο Μυράτ καί ή Μελίνα Μερκούρη.

— Η Κατερίνα στο Ίντεάλ παίζει τήν παλιά έπιτυχία του θιάσου της: «Πέρασε τήν πρώτη του μηνός» κι' έτοιμάζει τήν «Έντα Γκάμπλερ» του Ίψεν, με σκηνοθεσία του Καρόλου Κούν.

Οί Έκθέσεις.

Τò Γραφείον Πληροφοριών τής Άμερικής εφρόντισε να δώσει στο φιλότεχνο Άθηναϊκό κοινό μερικά δείγματα τής Άμερικανικής ζωγραφικής με έγγραμμες άνατυπώσεις τών έργων, όπως έκανε πριν λίγους μήνες κι' ή Γαλλική Πρεσβεία για τούς Γάλλους ζωγράφους. Η έκθεση έγινε στο Ζάππειο κι' είχε κάποιο ένδιαφέρο κατά τούτο: ότι διαπιστώνει ο θεατής άκόμα μιά φορά τήν τεράστια επίδραση τής γαλλικής ζωγραφικής καί τών νέων τάσεων της πάνω στους ζωγράφους όλων τών χωρών. Έτσι κι' οι Άμερικανοί ζωγράφοι δέν έχουν δική τους αντίληψη για τήν τέχνη, δέν ακολουθούν μιά δική τους τεχνοτροπία. Η μένου πιστοί στην παράδοση ή ακολουθούν καθένας τους κι' ένα γαλλικό πρότυπο, ώστε να ξεχωρίζεις άμέσως τήν πηγή. Αυτός ζωγραφίζει σαν τόν Γκογκιέν, αυτός σαν τόν Μανέ, ο άλλος είναι Πικασσό κι' εκείνος Μπρέκ.

— Στο Ζάππειο έκθέτει ο νέος Κερκυραίος ζωγράφος Μίμης Άνθος μερικά τοπία του. Είναι έντελώς αυτοδίδακτος καί γι' αυτό πηγαίος. Δέν ακολουθεί καμιά Σχολή παρά τή δική του προσωπικότητα, που ήδη είναι έμφανής σ' όλα του τὰ έργα, που έχουν μιά καταπληκτική όμοιότητα μεταξύ τους σέ σημείο που να κατανά λίγο κουραστικός. Η νεανική του όρμη κάνει ίσως τὰ χρώματά του να νάναι πολύ κραυγαλέα όπως πλέκονται τὰ πράσινά του με τὰ φαιώδη—που όμως είναι άρμονικά τοποθετημένα—άλλά ή σκληράδα τους είναι θεληματική.

T. M. Φ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Ποοσκύνημα στη Σκίαθο.

Με πρωτοβουλία του Φυσιολατρικού Όμίλου Βόλου «Πάν», ώργανώθηκε στις 20 π. Αυγούστου φιλολογικό προσκύνημα στη Σκίαθο, τò νησι τού Παπαδιαμάντη, με βασικό σκοπό τήν τέλεση μνημοσύνου στο μεγάλο Έλληνα διηγηματογράφο. Έτσι, τήν ώρισμένη μέρα, διακόσιοι περίπου προσκυνητές του άξέχαστου Σκιαθίτη λογοτέχνη, εργάτες, υπάλληλοι, έμποροι, έπιστήμονες, διανοούμενοι, πλημύρισαν τò καλοτάξιδο πετρελαιοκίνητο «Πασχάλης», που θά τούς μετέφερε στο ώραίο νησι.

Είναι μεσάνυχτα, όταν σαλπάρουμε άπ' τò λιμάνι, καί διασχίζουμε τò γαληνεμένο Παγασιτικό. Η λαμπερή άστροφεγγιά, που άντιφεγγίζει στα παιχνιδιά-

ρικά νερά του Παγασαίου, από τον όποιον το ανήσυχο Έλληνικό πνεύμα ξεκίνησε να κατακτήσει το «Χρυσόμαλλο δέρας», μάς μεταυσιώνει και μάς μεταφέρει σε κόσμους μακρυνούς και άγνωστους. Μουντοί όγκοι δεξιά-ζεβθά διαγράφονται το Πήλιο και ή Όρβρυς, πλαισιώνοντας το γραφικό κόλπο.

Μόνο κείνοι που ξέρουν να ζούν αυτές τις τρανές γοητείες, που χαρίζει ή άδολη φύση, όταν οι ανθρώπινες ψυχοδιέσεις συμπαραστέκουν στις βουβές αυτές συμφωνίες, που συνθέτονται αυθόρμητα, μόνο αυτόι μπορούν να κοινωνήσουν από τη θεία αυτή μυσταγωγία.

Άκόμη ή Πούλια δεν έχει χαθή, κι' ό Αύγερινός τρεμποαίζει με τό χλωμό του φώς, όταν ή άχηρη κορυφή του άδενδρου «Τισσαίου», που είναι ή άρρενωπή έκφραση τής χερσονήσου των Τρικκέρων, κοντά στην όποία διαπλέουμα, μάς θυμίζει ότι μπήκαμε στο κανάλι του Αιγαίου. Μέσα στο μισοσκόταδο ή Σηπιάδα άκρα με τά σπήλαια και τά άντρα της, τό έρωτικό καταφύγιο τής Θέτιδας και του Πηλέα, είναι ή τελευταία αίχημή του Πηλίου, που με τό λυκαυγές ξυπνάει δροσερό και μοσκομύριστο.

Όστερα, μπροστά μας, αναδυόμενη σαν ξωτική νεράιδα, που παίρνει τό πρωινό της μπάνιο, ξεπροβάλλει καταπράσινη, πολύκολπη, εύλιμενη, δασόστιφη, βοσκορίζουσα ή περικαλλής Σκίαθος.

Χρειάζεται δώ πέρα δυνατός χρωστήρας ν' αποδώσει τό ταμπλώ του γοητευτικού αυτού νησιού, που μοιάζει πολυκέντητη έσάρτη, χάρις στην πολυποικιλη βλάστηση και τις έναλλαγές χρωμάτων. Η συμμετρία των χρωμάτων και σχημάτων έναλλάσσονται με πρωτόφαντη μαθηματική έντέλεια.

Ευωδιάζουσα και γαληνεμένη σαν ευσεβής ψυχή ή Σκίαθος του Παπαδιαμάντη, που είναι όλόκληρη ποτισμένη από τό πνεύμα του, — γιατί Σκίαθος θά πεί Παπαδιαμάντης και άπ' αυτόν είναι γεμάτο όλο τό νησί — μάς υποδέχεται. Ό ήλιος, άργοκίνητος, όλοπόρφυρος, χρυσώνει τά κατάλευκα σπιτάκια τής κωμόπολης και τους τρούλους των παληών έκκλησιών, που είναι τό σέμνωμά της, όταν άράζουμε στο λιμάνι.

Τό μελισσολόι των έκδρομών ξεχύνεται στην κωμόπολη, και οι καλοκάγαθοι νησιώτες άγουροξυπνημένοι, συνηθισμένοι από τέτοιες έκπλήξεις, χαίρνονται τον πηγαισμό μας.

Ή ώρα του μνημόσπου σιμώνει κι' ό

έκδρομείς συγκεντρώνονται στο «Μπουρτζι», τό γοητευτικό πευκότοπο, που είναι στημένη ή άπέριτη προτομή του Παπαδιαμάντη.

Την τελετή άνοίγει ό Κ. Θεοδωρόπουλος με μιá λιγόλογη προσλαλιά. Η δ. Κρεμμύδα καταθέτει δάφνιο στεφάνι από μέρους του «Πανός». Ό κ. Κωστής Λάμπρου, κύριος όμιλητής, αναλύει μέσα σε άδρες γραμμές τη ζωή και τό έργο του Παπαδιαμάντη. Η κ. Νίκη Έπιφανίου (Θωμά) άπαγγέλλει τό ποίημα του Κώστα Θεσσαλού «Ό Παπαδιαμάντης», και ό κ. Πολιανίτης καταθέτει στεφάνι από μέρους του Ε.Μ.Ο.Τ. Τρικκάλων και άποτίει φόρο εύγνωμοσύνης στον τρανό διηγηματογράφο.

Τό πρώτο μέρος τής γιορτής έκλεισε με τον Έθνικό Όμνο, που τραγούδησαν τά παιδιά του Σχολείου.

Έπακολούθησε επίσκεψη στο σπίτι που γεννήθηκε και πέθανε ό μεγάλος διηγηματογράφος. Εκεί ή κ. Έπιφανίου διάβασε μελέτη τής δ. Νίτσας Διομήδη για τον «Παπαδιαμάντη σαν άνθρωπος», και έτσι τέλειωσε ή σεμνή και σιγκινητική αυτή τελετή.

T. ΛΑΒΡΑΣ

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Β. Τσολέβσκι (μετάφρασις Κώστα Ήλ. Καπετανάκη): Τό ταξίδι του Μάρκο Πόλο. Άθήναι, 1950.

Άντ. Γ. Σερρή: Αιγυπτιακόν Λεύκωμα. Έτος έκτον. Κάιρον.

Κ. Χρυσάνθη: Δημόνασσα. Δραματική σύνθεση. Ανατύπωσις έκ των «Κυπριακόν Γραμμάτων». Λευκωσία—Κύπρος, 1950.

Χ. Σταματελάτου: Κύπρος ή Έλληνοπούλα. Έθνικαί έκδόσεις διαφωτίσεως. Δευτέρα έκδοσις. Άθήναι, 1950.

Άρσένη Σαρκοίλη: Άπ' τό ξεχειλισμα τής αγάπης. Ποήματα. Άθήνα, 1950.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Η. Γ. Οικονομίδου, Λευκωσία: Καλή ή περιγραφή σας, αλλά δε ξεφεύγει από τά πλαίσια τής μαθητικής συνθέσεως.— Α. Θ. Κυπριανού, Λεμεσόσ: Οι στροφές τής «Ήσυχης νύχτας» δεν έχουν στενή συνοχή. Είναι όμως καλό σαν εικόνα και μουσική και θα δημοσιευτή με μικρές τροποποιήσεις.— Μιχ. Γιακ. Μιχαηλίδη, Μόρφου: Πολύ καλά και τά νέα ποιήματά σας. Θα δημοσιευτούν.— Άντ. Εύγενίου, Λάρνακα: Καλό τό ποιήμα σας. Θα δημοσιευτή.— Παν. Νόρβην, Λεμεσόσ: Τό ποιήμα σας θα δημοσιευτή με μικρές τροποποιήσεις.